JOHANN WOLFGANG GOETHE

Faust, první díl

AUDIOKNIHY CZ · AUDIOKNIHYCZ.CZ

Johann Wolfgang Goethe

Věnování

Zas blížíte se, kolísavé stíny,
jež kdysi dávno zrak mi zkalily.
Pokusím se vás tentokrát snad chytit,
to srdce staré klamu podlehlo by?
Deru se sem – a dobrá, vládněte,
jak z mlh a oparů mi stoupáte;
má hruď se chvěje, jak když mladá byla,
tím kouzelným van, co průvod váš jak křídla ovíjí.

Přinášíte s sebou dny plné jasu,
leckterý milý stín se zdvihá v mysli;
jak dávná pověst, zpola odezněná,
přichází s vámi prvá láska, přátelství;
bolest je nová, žal se znovu vrací,
to bludné kroužení života labyrintu,
a jmenuje mi dobré, kteří, krásnými hodinami
od štěstí zrazeni, ode mne odešli.

Neslyší zpěvy, které teď mám zpívat,
ty duše, jimž jsem prvé věnoval;
rozprchlo se to přátelské sešlání,
dozněla, ach, ta prvá ozvěna.
Má píseň zní teď davu neznámému,
i jeho souhlas v srdci úzkost budí,

a kdo kdy dřív si mojí písně vážil,
pokud je živ, kdes bloudí po světě.

Jímá mě touha dávno odvyklá
po tichém, vážném kraji duchů tam,
teď v nejistých mi tónech kolísá
má šeptavá píseň, jak harfa aiolská,
chvění mě prostupuje, slzy slzám předchází,
to tvrdé srdce měkne a vlídní v hrudi;
co teď mám, vidím jak v dálavě,
a co se ztratilo, zas skutečností stává se.

Předehra na divadle

Direktor. Divadelní básník. Veselá osoba.

DIREKTOR.
Vy oba, kteří tolikrát jste
mi v bídě a v nouzi stáli po boku,
řekněte, co v německých zemích
od naší podnikavosti doufáte?
Já velmi bych si přál se davu zavděčit,
hlavně že žije a dá žít taky nám.
Sloupky jsou v zemi, prkna vztyčená,
každý už očekává svátek.
Sedí tam s obočím zdviženým,
klidně a chtějí být strženi.
Vím, jak si naklonit lidový duch;
ale takhle v tísni jsem ještě nebyl.
Pravda, na nejlepší nejsou zvyklí,
zato ale přečetli hrůzou, co.
Jak to zařídit, aby vše svěží bylo
a při smyslu i líbilo se?
Já rád mám davy při vstupu,
když proud se tlačí k naší boudě,
a s mocnými, opakovanými vzdechy
cpe se úzkou branou milosti;
za jasného dne, už před čtvrtou,

rvou se strkanicí až ke kase
a jako v hladu u pekaře o chleba
div si neurvou krk kvůli lístku.
Ten zázrak zmůže na tak různé lidi
jen básník; příteli, dnes to zařiď!

BÁSNÍK.
Ó, nemluv mi o tom pestrém davu,
při jehož pohledu duch z nás utíká.
Zastři mi tu rozvlněnou tlačenici,
jež proti vůli nás v ten vír strhuje.
Veď mě spíš do té tiché nebeské úžiny,
kde jen básníku pučí čistá radost;
kde láska s přátelstvím, požehnání srdce,
rukou božskou vzkvétají a jsou pěstěny.

Ach, co nám v hloubi hrudi vytrysklo,
co ret si plaše pro sebe zalkal,
teď nepovedené a teď třeba zdařilé,
to spolkne vzápětí vír prudký okamžiku.
Teprve když to léty prošlo,
objeví se to v dokonalém tvaru.
Co jiskří, pro okamžik se zrodilo,
pravdivé zůstane věkům nezničené.

VESELÁ OSOBA.
Kdybych tak nemusel o věcích slyšet.
Dejme tomu, že bych o věcech rozprávěl,
kdo pak by měl potom i dneska?
Ten chce svůj díl a také na něj má.
Myslím, přítomnost řádného chlapíka
sama o sobě také něco znamená.

Kdo svěže sděluje, co umí,
nerozmrzí lidovou náladu;
ten si přeje velký kruh,
aby jím o to jistěji otřásl.
Buďte tedy jen řádní, ukažte se vzorně,
nechte fantazii s celým jejím sborem,
rozum, chápavost, cit, vášeň,
ale – zapamatujte si! – ne bez bláznovství.

DIREKTOR.
A hlavně ať se tam dost děje!
Lidé chodí hledět, chtějí nejradši vidět.
Když se před očima rozpřede mnohé,
tak že se dav může vyjeveně dívat,
rázem jste zvítězili v šíři,
jste muž mnohokrát milovaný.
Masu zdoláte jen masou,
každý si přece nakonec něco vybere.
Kdo nosí mnoho, mnohému něco přinese;
a každý odchází z domu spokojen.
Dáváte-li hru, pak hned v kusech!
Takový guláš se vám musí povést;
snadno se podává, stejně snadno vymyslí.
K čemu je, když přinesete celek?
Publikum vám to stejně rozcupuje.

BÁSNÍK.
Vy necítíte, jak špatné je tohle řemeslo!
Jak málo pravému umělci sluší!
Zřejmě ta fušeřina čistých pánů
je u vás, vidím, už maxima.

DIREKTOR.
Takovou výtku snesu bez pohromy.
Muž, který chce opravdu něco zmoci,
musí se držet nejlepšího nástroje.
Pomyslete, že máte na štípání měkké dřevo,
a jen se podívejte, pro koho píšete!
Jednoho sem žene nuda,
druhý přichází přesycen od plné tabule,
a – což bývá úplně nejhorší –
mnohý přichází od čtení časopisů.
Lidé se k nám hrnou rozptýleně jako na masopust,
každý krok jen zvědavost pobízí;
dámy se předvádějí v nejlepším s parádou
a hrají bez gáže s námi.
O čem tam sníte na své básnické výšině?
Čím vás plný dům obveselí?
Prohlédněte si mecenáše z blízka!
Napolo jsou chladní, napolo hrubí.
Jeden po představení doufá v karbanskou partii,
druhý v divokou noc na ňadrech holky.
Co vy, chudáci bláhoví, trápíte
k takovému cíli slastné Múzy?
Já vám říkám, dávejte víc a víc, a stále víc,
tak se od cíle nikdy neuchýlíte.
Snažte se jen lidi zmást,
uspokojit je, to je obtížné –
Co vám prší? Nadšení, nebo bolesti?

BÁSNÍK.
Jdi a hledej si jiného sluhu!
Básník má snad nejvyšší právo,

to lidské právo, které mu příroda dala,
kvůli tobě lehkomyslně prohazovat!
Čím on hýbá všemi srdci?
Čím vítězí nad každým živlem?
Není to tím souzvukem, co z hrudi vzlíná
a svět mu zpátky do srdce vine?
Když příroda nekonečnou délku nitě
lhostejně otáčejíc nutí na vřeteno,
když všeho tvorstva nesouzvučné množství
mrzutě zní jedno přes druhé:
kdo plynoucí vždy stejnou řadu
oživí tak, aby se rytmicky zachvěla?
Kdo volá jedinečné k obecnému zasvěcení,
kde v nádherných akordech tepe?
Kdo pouští bouři zuřit vášněmi?
Kdo rozžíhá soumrak vážnou myšlenkou?
Kdo sype všechny krásné jarní květy
na stezku milé?
Kdo vplétá bezvýznamné zelené listy
ve věnec cti pro zásluhy všeho druhu?
Kdo zjišťuje Olymp? spojuje bohy?
Síla člověka – v básníku zjevená.

VESELÁ OSOBA.
Tak jich tedy použijte, těch krásných sil,
a provozujte básnické řemeslo,
jak se provozuje milostné dobrodružství.
Náhodou se přiblížíte, pocítíte, zůstanete,
a kousek po kousku se propletete;
roste štěstí, pak začínají potyčky,
jste nadšeni, teď přichází bolest,

a než se nadějete, je z toho román.
Dejte nám také takovou hru!
Sáhněte přímo do plného lidského života!
Každý ho žije, málokdo ho zná,
a kde ho uchopíte, tam je zajímavý.
V pestrých obrazech málo jasnosti,
mnoho omylů a jiskřička pravdy –
tak se uvaří nejlepší nápoj,
který celý svět občerství a povznese.
Pak se nejkrásnější mládí shromáždí
před vaší hrou a naslouchá zjevení,
pak každá něžná mysl saje
z vašeho díla melancholickou potravu,
tu je probuzeno hned to, hned ono,
každý vidí, co nosí v srdci.
Dosud jsou stejně hotovi plakat i smát se,
dosud ctí vzlet, těší se z lesku;
komu je už hotovo, tomu nic nestačí;
kdo se teprve stává, bývá vždy vděčný.

BÁSNÍK.
Tak mi tedy vrať ty časy zpátky,
kdy jsem sám byl ještě v stávání se,
kdy ze mě tryskal pramen tísnivých písní
nepřetržitě vždy nový,
kdy mi mlhy zahalovaly svět,
poupě ještě sliblo zázrak,
kdy jsem trhal tisíc květů,
jimiž byla všechna údolí plná.
Neměl jsem nic, a přece dost.
Hnán k pravdě a slastí z klamu.

Vrať mi ty nezkrocené pudy,
to hluboké, bolest plné štěstí,
sílu nenávisti, moc lásky,
vrať mi mé mládí!

VESELÁ OSOBA.
Mládí, dobrý příteli, potřebuješ nanejvýš tehdy,
když tě v bojích tísní nepřátelé,
když se ti násilím na krk
věší nejroztomilejší děvčata,
když v dálce vítězný věnec rychlého běhu
pokyne z těžko dosaženého cíle,
když po bouřlivém vířivém tanci
noci kvasem propíjíš.
Ale do známých strun lyry
s odvahou a půvabem zasáhnout,
k cíli vlastní rukou vytýčenému
líbezným bloudivým krokem spěchat –
to, staří pánové, je vaše povinnost,
a ctíme vás proto neméně.
Stáří nedělá z nás dětinské, jak se říká,
jen nás nachází pořád ještě jako pravé děti.

DIREKTOR.
Dost slov už bylo vyměněno,
nechte mě konečně vidět i činy!
Zatímco kuchtíte poklony,
mohlo se dávno dít něco užitečného.
Co pomůže mluvit o náladě?
Váhavému se nikdy nedostaví.
Jestli se jednou vydáváte za básníky,

tak poezii poručte.
Víte dobře, co potřebujeme,
chceme srkat silné nápoje;
tak mi je neprodleně navařte!
Co se nestane dnes, zítra nebude vykonáno,
a žádný den se nesmí promeškat;
to možné musí odhodlání
hbitě vzápětí popadnout za pačesy –
pak už to nechce pustit,
a působí dál, protože musí.

Víte, na našich německých jevištích
zkouší každý, co se mu zlíbí;
dnes mi tedy neskrblete
ani pozadím, ani stroji.
Použijte velké i malé světlo nebeské,
hvězdami můžete marnotratně vládnout;
na vodu, oheň, skalní stěny,
na zvěř a ptáky není nouze.
Tak si v úzkém prkenném domku
projděte celý kruh stvoření
a putujte uváženou rychlostí
od nebe skrze svět až k peklu.

Prolog v nebi

Pán. Nebeské zástupy. Potom Mefistofeles. Tři archandělé předstupují.

RAFAEL.
Slunce zní, jak od věků zní,
v bratrských sférách o závod,
a předepsanou pouť svou
dokončuje s hromovým krokem.
Jeho pohled andělům sílu dává,
i když ho nikdo nepochopí;
ta nepochopitelně vznešená díla
jsou nádherná jak v den prvý.

GABRIEL.
A rychle, nepochopitelně rychle
otáčí se nádhera země;
ráj jasný střídá
hluboká, hrůzou plná noc.
Moře pění v širokých proudech
na hluboké dno skal
a skály i moře dál se nese
v stále rychlém sférickém běhu.

MICHAEL.
A bouře hučí o závod
od moře k zemi, od země k moři,

a v zuřivosti tvoří řetěz
nejhlubšího působení kolem dokola.
Tam plápolá bleskotná zkáza
cestou před úderem hromu.
Avšak tvoji poslové, Pane, ctí
tichý průchod tvého dne.

VŠICHNI TŘI.
Ten pohled andělům sílu dává,
ačkoli tě nikdo nepochopí,
a všechna tvá vznešená díla
jsou nádherná jak v den prvý.

MEFISTOFELES.
Když, Pane, zas jednou se blížíš
a ptáš se, jak se u nás vše má,
a jindy jsi mě také vídával rád,
tak vidíš mě také mezi čeledí.
Odpusť, nedovedu vznešené řeči,
i kdyby mě celý kruh vyhýčkal;
můj pathos by tě přivedl k smíchu,
kdybys ještě smích nebyl odvykl.
O slunci a světech vím říct málo,
vidím jen, jak se lidé trápí.
Ten malinký bůh světa zůstává stále stejného rázu,
a je tak divný jako první den.
Žil by se maličko líp,
kdybys mu nedal zdání nebeského světla;
nazývá to rozumem a užívá to jen,
aby byl zvířečtější než každé zvíře.
Zdá se mi, s dovolením vaší milosti,

jako jedna z těch dlouhonohých cikád,
které stále létají a za letu skáčou
a v trávě hned svou starou písničku zpívají;
a kdyby přitom zůstal ještě v té trávě!
On do každého svinstva pohřbí svůj nos.

PÁN.
Nemáš mi už co jiného říct?
Přicházíš jen stále žalovat?
Není ti na zemi věčně nic po chuti?

MEFISTOFELES.
Ne, Pane! Vidím to tam, jako vždy, srdečně špatné.
Lidé mi jsou líto v jejich bědných dnech,
nemám chuť ty ubožáky ani sám trápit.

PÁN.
Znáš Fausta?

MEFISTOFELES.
Toho doktora?

PÁN.
Mého služebníka!

MEFISTOFELES.
Věru! Slouží vám zvláštním způsobem.
Nic pozemské není bláznův nápoj ani pokrm.
Pudí ho kvašení do dálek,
jen zpola si uvědomuje svou pošetilost;
z nebe si žádá nejkrásnější hvězdy
a od země každou nejvyšší rozkoš,

a všechna blízkost ani všechna dálka
nenasytí tu hluboko pohnutou hruď.

PÁN.
Když mi slouží zmateně,
brzy ho vyvedu do jasna.
Zahradník ví, když stromek začne zelenat,
že květ i plod příští léta zdobí.

MEFISTOFELES.
Oč se vsadíme? Toho ještě ztratíte!
Jestli mi dovolíte
jemně ho zavést na mou cestu.

PÁN.
Dokud na zemi žije,
dotud ti to nebudiž zakázáno.
Člověk, dokud se snaží, bloudí.

MEFISTOFELES.
Děkuji vám; neboť s mrtvými
jsem se nikdy rád nezabýval.
Mám nejradši plné, svěží líce.
Pro mrtvolu nejsem doma;
mám to jako kočka s myší.

PÁN.
Dobrá, budiž tedy ponecháno tobě!
Odveď toho ducha od jeho pravzoru,
a veď jej, dokážeš-li ho uchopit,
po své cestě dolů s sebou,
a stůj zahanben, až budeš muset vyznat:

Dobrý člověk, ve svém temném puzení,
dobře si je vědom pravé cesty.

MEFISTOFELES.
Dobrá! Jen to nebude trvat dlouho.
O svou sázku se vůbec nebojím.
Když dosáhnu svého cíle,
dovolíte mi triumf z plné hrudi.
Prach bude žrát a s chutí,
jak má teta, ten slavný had.

PÁN.
Smíš i tam volně přicházet;
nikdy jsem tebe podobné nenáviděl.
Ze všech duchů, kteří odpírají,
mi šibal zatěžuje nejméně.
Lidská činnost až příliš snadno ochabne,
člověk si záhy zamiluje bezpodmínečný klid;
proto mu rád přidávám druha,
který dráždí a působí a jako ďábel musí tvořit.
Vy však, praví synové boží,
těšte se z živoucí, bohaté krásy!
Co se stává, co věčně působí a žije,
objímej vás láskou v jejích milých mezích,
a co v kolísavém jevu plyne,
upevněte trvalými myšlenkami!

Nebe se zavírá, archandělé se rozcházejí.

MEFISTOFELES *(sám).*
Čas od času vidím starého rád,
a varuji se s ním se rozcházet.

Je to velmi hezké od velkého Pána,
mluvit tak lidsky i se samým ďáblem.

Noc

V úzké, vysoké klenuté gotické komnatě Faust, neklidně v křesle u pulpitu.

FAUST.
Prostudoval jsem, běda, filozofii,
právní vědu i medicínu,
a bohužel i teologii
s žhavým úsilím ze všech sil.
A tu teď stojím, chudák hlupák!
A jsem tak chytrý jako dřív;
jmenuju se magistr, dokonce doktor
a už nějakých deset let
nahoru, dolů, křížem krážem
tahám své žáky za nos –
a vidím, že nic vědět nemůžem!
To mi div srdce nespálí.
Jsem sice chytřejší než všichni ti chvastouni,
doktoři, magistři, písaři i páteři;
netrápí mě žádné skrupule ani pochyby,
nemám strach z pekla ani z ďábla –
zato je mi odňata všechna radost,
nenamlouvám si, že bych něco pořádně věděl,
nenamlouvám si, že bych mohl něco učit,
polepšovat lidi a obracet je na víru.

Nemám ani statky ani peníze,
ani čest, ani slávu světa;
takhle by nechtěl žít ani pes!
Proto jsem se oddal magii,
jestli mi silou ducha a slovy
nebude odhaleno leccos tajemství;
abych už s kyselým potem
nemusel říkat, co nevím;
abych poznal, co svět
v nitru nejhlubším drží pohromadě,
viděl všechnu účinnou sílu i semena
a nehrabal se už jen ve slovech.

Ach, kéž bys, úplňku v září,
naposled hleděl na mou bídu,
jíž jsem o nejedné půlnoci
nad tímto pulpitem bděl.
Pak nad knihami a papíry,
smutný příteli, zjevil ses mi!
Ach! Kéž bych v horských výšinách
mohl se v tvém milém světle procházet,
kolem skalních slují s duchy se vznášet,
na lukách v tvém soumraku dlít,
od vší mlhy vědění osvobozen,
v tvé rose se zdráv koupat!

Běda! Jsem ještě v tomto žaláři?
Prokletá, tupá díra ve zdi,
kde i to milé nebeské světlo
proniká mdlé malovanými okny!
Vymezen touhle hromadou knih,

jež žerou červi a prach pokrývá,
jež až k vysoké klenbě nahoru
zakouřený papír oblepuje;
sklenicemi, dózami ověšen,
instrumenty nacpán,
praotcovským harampádím zavalen –
to je tvůj svět! To se jmenuje svět!

A ještě se ptáš, proč tvé srdce
úzkostně svírá se v tvé hrudi?
Proč nevysvětlená bolest
zastavuje všechno hnutí života?
Místo živoucí přírody,
kam Bůh stvořil lidi,
obklopuje tě v dýmu a tlení jen
zvířecí kostra a mrtvé kosti.

Pryč! Vzhůru! Ven do široké země!
A tahle tajemná kniha,
Nostradamovou vlastní rukou psaná,
není ti dost průvodcem?
Pak poznáš chod hvězd,
a když tě poučí příroda,
pak se ti otevře síla duše:
jak mluví duch k druhému duchu.
Marno, že suchá úvaha
ti svaté znaky vykládá.
Vznášíte se, duchové, kolem mě;
odpovězte mi, slyšíte-li mě!

Otvírá knihu a spatří znamení makrokosmu.

Ha! Jaká blaženost tím pohledem
najednou prolíná všechny mé smysly!
Cítím mladé, svaté životní štěstí
nově žhnoucí mi nervy a žilami proudit.
Byl to bůh, kdo napsal tyto znaky,
jež mi vnitřní bouři tiší,
chudé srdce radostí plní
a tajemným pudem
odhalují síly přírody kolem mne?
Jsem bůh? Je mi tak světlo!
V těchto čistých tazích vidím
působící přírodu před svou duší ležet.
Teď teprve poznávám, co praví moudrý.
„Svět duchů není uzavřený;
tvůj smysl je zavřený, tvé srdce mrtvé!
Vzhůru, žáku, bez únavy koupej
pozemskou hruď v červáncích rána!"

Prohlíží znamení.

Jak se vše do celku splétá,
jedno v druhém působí a žije!
Jak síly nebeské nahoru a dolů stoupají
a zlatá vědra si podávají!
S křídly vonícími požehnáním
z nebe skrze zemi prostupují,
harmonicky vše veskrze rozeznívají!

Jaká podívaná! Ale ach! Jen podívaná!
Kde tě uchopím, nekonečná přírodo?
Kde vás, ňadra? Vy prameny všeho života,
na nichž visí nebe i země,

kam vadnoucí hruď se tlačí –
tečete, napájíte, a já vprostřed vás vysychám?

Nespokojeně obrátí stranu a spatří znamení Ducha země.

Jak jinak působí tohle znamení na mě!
Ty, Duchu země, jsi mi blíž;
už cítím své síly vyšší,
už žhnu jako po novém víně.
Cítím odvahu vydat se do světa,
nést strast země, nést štěstí země,
s bouřemi se potýkat
a v praskotu ztroskotání nezoufat.
Zatahuje se nade mnou –
Měsíc skrývá své světlo –
Lampa dohořívá!
Dýmá se! Trhá se rudé paprsky
mi kolem hlavy – vane
chvění od klenby dolů
a jímá mě!
Cítím, vznášíš se kolem mne, vyprošený Duchu!
Zjev se!
Ha! Jak mi srdce rve!
K novým citům
všechny mé smysly se vzdouvají!
Cítím celé své srdce tobě oddané!
Musíš! Musíš! A stojí-li to můj život!

Chopí se knihy a tajuplně vysloví znamení Ducha. Zablýskne rudavý plamen, v plameni se zjeví Duch.

DUCH.
Kdo mě volá?

FAUST *(odvrácený).*
Hrozná tvář!

DUCH.
Mocně jsi mě k sobě přitáhl,
dlouho jsi sál z mé sféry,
a nyní –

FAUST.
Běda! Nesnesu tě!

DUCH.
Prosíš s dechem zastaveným, abys mě spatřil,
můj hlas slyšel, mou tvář uviděl;
tvé mocné prošení duše mě sklání,
tu jsem! – Jaká ubohá hrůza
jímá tě, nadčlověče! Kde je výkřik duše?
Kde ta hruď, co stvořila v sobě svět,
nosila a hýčkala jej, co s chvěním radosti
nabobtnávala, aby se nám, duchům, rovna zdvihla?
Kde jsi, Fauste, jehož hlas mi zněl,
jenž všemi silami ke mně se tlačil?
Jsi to ty, který, mým dechem ovíván,
ve všech situacích života se chvěje,
ustrašeně zkřivený červ?

FAUST.
Mám tobě, plamenné postavě, ustoupit?
Já jsem to, jsem Faust, tobě rovný!

DUCH.
V proudech života, v bouři činů
vlním se nahoru i dolů,

vanu sem a tam!
Zrození a hrob,
věčné moře,
proměnné vanutí,
žhnoucí život –
tak tvořím na stále tepajícím stavu času
a tkám božství živoucí šat.

FAUST.
Ty, který obkružuješ svět,
pilný duchu, jak blízko se ti cítím!

DUCH.
Podobáš se duchu, kterého pochopíš,
ne mně!

Zmizí.

FAUST *(hroutí se).*
Ne tobě?
A komu tedy?
Já, obraz boží!
A ani tobě ne!

Klepe se.

Ó smrti! Já ho znám – to je můj famulus –
Zničí se mé nejkrásnější štěstí!
Že tenhle vodopád vidění
mi musí přerušit suchý plíživec!

Wagner v županu a noční čepici, se svícnem v ruce. Faust se nevrle obrací.

WAGNER.
Odpusťte! Slyším vás deklamovat;
četl jste jistě řeckou tragédii?
V tom umění bych rád něco získal,
dnes to totiž mnoho zmůže.
Slýchám často chválit,
že komediant by mohl učit faráře.

FAUST.
Ano, když je farář komediant;
jak to časem vskutku bývá.

WAGNER.
Ach! Když je člověk takto v Museu uvězněn
a svět vidí sotva o svátcích,
jen dalekohledem, zdáli,
jak ho má přesvědčováním vést?

FAUST.
Když to necítíte, nedoženete to;
když to z duše netryská
a prasílou pohody
nenutí srdce všech posluchačů.
Jen tu seďte! Slepujte dohromady,
vařte guláš z cizí hostiny
a foukejte to ubohé pablesky
ze své hromádky popela!
Obdiv dětí a opic,
to ať vám chutná;
ale srdce k srdci nikdy nestvoříte,
když vám to od srdce nejde.

WAGNER.
Ale přednes dělá řečníka šťastným;
cítím to dobře, jsem ještě daleko vzadu.

FAUST.
Hleďte poctivého zisku!
Nebuďte rolničkou hlučící hlupák!
Rozum a pravý smysl
se s málem umění předvedou samy!
A když je vám vážně, že chcete něco říct,
je třeba honit se za slovy?
Ano, vaše řeči, tak blyštivé,
v nichž kadeříte lidstvu papírové hobliny,
jsou neutěšné jak mlhový vítr,
jenž podzimně šelestí v suchém listí!

WAGNER.
Ach Bože! Umění je dlouhé,
krátký je náš život.
V mém kritickém snažení
se mi často o hlavu i srdce úzko dělá.
Jak těžko se získávají prostředky,
jimiž se stoupá k pramenům!
A než se dojde jen do půl cesty,
musí chudák ďábel nejspíš umřít.

FAUST.
Pergamen – to je snad svatá studna,
z níž doušek na věky žízeň utiší?
Občerstvení jsi nenašel,
nepramení-li z vlastní duše.

WAGNER.
Odpusťte! Je to velké potěšení,
vžít se do ducha minulých věků;
vidět, jak před námi myslel moudrý muž,
a jak jsme to pak nakonec tak nádherně daleko dovedli.

FAUST.
Ano, až ke hvězdám daleko!
Příteli, časy minulé
jsou nám knihou se sedmi pečetěmi.
Co nazýváte duchem věků,
to je v podstatě vlastní duch pánů,
v němž se časy zrcadlí.
A tam je to vskutku často bída!
Člověk vám při prvním pohledu uteče.
Smetiště a rumiště,
a nanejvýš nějaká dvorská akce
s výtečnými pragmatickými maximami,
jaké sluší loutkám do úst!

WAGNER.
Ale svět! Lidské srdce a duch!
Každý by chtěl o tom něco poznat.

FAUST.
Ano, co se tak nazývá poznáním!
Kdo smí dítě jménem nazvat?
Ty nemnohé, kteří něco poznali,
a kteří dost pošetile své plné srdce nestřežili,
davu svůj cit, své vidění zjevili,
ty odjakživa křižovali a pálili.

Prosím vás, příteli, je hluboká noc,
musíme to tentokrát přerušit.

WAGNER.
Rád bych bděl ještě dlouho,
abych tak učeně s vámi hovořil.
Avšak zítra, prvního dne velikonočního,
dovolte mi tu i onu otázku.
S horlivostí jsem se studiím oddal;
ač vím mnoho, chtěl bych vědět vše.

Odchází.

FAUST *(sám).*
Jak jen hlavě naděje neunikne,
té, co stále lne k nicotným věcem,
hrabe dychtivou rukou po pokladech
a raduje se, když najde dešťové červy!

Smí takový lidský hlas tady,
kde mě obklopovala plnost duchů, znít?
Ale ach! Pro tentokrát ti děkuji,
nejubožejšímu ze všech synů země.
Vytrhl jsi mě ze zoufalství,
jež mi už smysly chtělo rozdrtit.
Ach! To zjevení bylo tak obrovské,
že jsem se musel cítit opravdu jak trpaslík.

Já, obraz boží, jenž už
se blízko mněl zrcadlu věčné pravdy,
sám sebe v nebeské záři a čistotě užil,
a svlékl ze sebe syna země;
já, víc než cherub, jehož volná síla

už se cévami přírody mohla rozlít
a tvořivě si božský život užít,
tušení pln se opovážil – jak to musím odpykat!
Hromové slovo mě strhlo zpět.

Nesmím se opovážit tobě se rovnat;
měl jsem sílu tě přivolat,
ale neměl jsem sílu tě udržet.
V tom blaženém okamžiku
cítil jsem se tak malý, tak velký;
krutě jsi mě odstrčil zpět
do nejistého lidského údělu.
Kdo mě poučí? Čeho se vyhnout?
Mám uposlechnout toho puzení?
Ach! Vlastní činy, stejně jako naše strasti,
brzdí nám chod života.

K nejvznešenějšímu, co duch přijal,
stále cizí a cizejší hmota se tiskne;
když dosahujeme toho dobrého na světě,
pak se tomu lepšímu říká klam a mam.
Ty, co nám daly život, nádherné city
ztuhnou v pozemské tlačenici.

Když fantazie si jindy smělým letem
plná naděje k věčnu rozpíná,
teď jí stačí malý prostor,
kdy štěstí za štěstím ve víru času troskotá.
Starost se hnízdí hned v hlubokém srdci,
tam působí tajné bolesti,
neklidně se houpá a ruší slast i klid;
stále se zahaluje v nových maskách,

může se objevit jako dům a dvůr, jako žena a dítě,
jako oheň, voda, dýka a jed;
chvěješ se před vším, co se netrefí,
a co nikdy neztratíš, to musíš stále oplakávat.

Bohům se nerovnám! Hluboko to cítím;
rovnám se červu, co se v prachu rýpe,
jemuž, jak se v prachu živí,
krok poutníka ničí život a hrob kope.

Není to prach, co tahle vysoká stěna
sto přihrádkami stáčí?
Ten brak, co s tisícerou tretkou
v tomhle moravém světě mě tísní?
Tady mám najít, co mi chybí?
Mám snad v tisíci knih číst,
že všude lidé trpěli,
že tu a tam byl někdo šťastný? –
Co se mi škleb jsíš, dutá lebko?
Ne-li tím, že tvůj mozek, jako můj, kdysi zmatený
hledal lehký den a v šeru těžkém,
s žádostí po pravdě, žalostně bloudil.
Nástroje, pravda, mi se posmíváte
s koly a hřebeny, válcem a třmenem.
Stál jsem u brány, vy jste měly být klíče;
váš vous je sice kudrnatý, ale závory nezvedáte.
Tajemně za jasného dne
nedá si příroda závoj uloupit,
a co tvému duchu nechce zjevit,
to z ní nevymáčkneš pákami a šrouby.
Ty staré nářadí, které jsem nepoužil,

tu stojíš, protože tě používal můj otec.
Ty stará role, zakouříš se,
dokud tu nad pulpitem bude ta mdlá lampa čadit.
Mnohem lépe bych svůj málo byl prohýřil,
než abych tím málem obtížen tady se potil!
Co jsi po otcích zdědil,
získej, abys to vlastnil.
Co se neužívá, je těžkým břemenem,
jen co okamžik stvoří, to může užít.

Ale proč se můj pohled upíná na to místo?
Je ta lahvička tam očím magnetem?
Proč je mi náhle líbezně jasno,
jako když noční lesem nás obchází měsíční lesk?

Zdravím tě, jedinečná fioleno,
již teď s úctou snímám dolů!
V tobě ctím lidský vtip a umění.
Ty souhrne líbezných nápojů spánku,
ty výtažku všech smrtelně jemných sil,
prokaž svému pánovi svou přízeň!
Vidím tě, bolest se mírní,
chápu tě, úsilí slábne,
proud ducha chvíli za chvílí ustupuje.
Na širé moře jsem vysazen,
zrcadlo vln se mi třpytí u nohou,
k novým břehům láká nový den.

Ohnivý vůz se vznáší na lehkých křídlech
ke mně! Cítím, že jsem připraven
novou drahou proniknout éter,
k novým sférám čisté činnosti.

Tenhle vznešený život, tahle božská rozkoš!
Ty, ještě před chvílí červ, zasluhuješ ji?
Ano, obrať jen k mírnému pozemskému slunci
rozhodně svůj hřbet!
Odvaž se roztrhnout brány,
před nimiž se každý rád krčí!
Je čas činy dokázat,
že mužná důstojnost božské výšce neustupuje,
že se netřese před tou temnou jeskyní,
v níž se fantazie k vlastní muce odsuzuje,
a usiluje k onomu průchodu,
kolem jehož úzkých úst celé peklo plane;
k tomu kroku se vesele rozhodnout,
i kdyby to bylo s nebezpečím, do nicoty se rozplynout.

Nuž, pojď dolů, křišťálový čistý poháre!
Vystup ze svého starého pouzdra,
na nějž jsem mnoho let nemyslel!
Zářil jsi na otcovských slavnostech radosti,
rozveseloval vážné hosty,
když tě jeden druhému podával.
Ta mnoha obrazů umělecky bohatá nádhera,
pijákova povinnost je rýmem vyložit,
na jeden doušek dutinu vyprázdnit,
mi připomíná nejednu mladickou noc.
Teď tě žádnému sousedovi nepodám,
nebudu svůj vtip ukazovat na tvém umění.
Zde je šťáva, jež opije honem;
hnědým proudem naplňuje tvou dutinu.
Ten, jejž jsem připravil, jejž volím,

nechť je posledním douškem, s celou duší,
jak slavnostně vznešený pozdrav ránu podaný!

Přikládá pohár k ústům. Zvon zní a chór zpívá.

SBOR ANDĚLŮ.
Kristus vstal z mrtvých!
Radujte se, smrtelníci,
které svíraly
zhoubné, plíživé,
dědičné vady.

FAUST.
Jaké hluboké hučení, jaký jasný tón
mocně odvádí sklenku od mých úst?
Hlásáte, dumné zvony, už
velikonoční první slavnostní hodinu?
Vy chóry, zpíváte už tu útěšnou píseň,
jež kdys o hrobní noci z andělských rtů zněla
jako jistota nové úmluvy?

SBOR ŽEN.
Mastmi vonnými
jsme ho pěstily,
my jeho věrné
jsme ho uložily;
plátny a obvazy
jsme ho čistě ovinuly –
ach! A nenalézáme
Krista už zde.

SBOR ANDĚLŮ.
Kristus vstal z mrtvých!

Blažený ten, kdo miluje,
kdo zarmucující,
spasnou a zkoušející
zkoušku vydržel.

FAUST.
Co hledáte, mocné a vlídné,
nebeské tóny, u mě v prachu?
Zněte tam, kde jsou měkcí lidé.
Zprávu dobře slyším, jen mi chybí víra;
zázrak je nejmilejší dítě víry.
K oněm sférám se neopovažuji vznést,
odkud ta líbezná zpráva zní;
a přece, od mládí navyklý na ten zvuk,
volá mě i teď zpět do života.
Jindy se políbení nebeské lásky
na mě vrhlo dolů v sabatním tichu;
tenkrát zněla tak plná zvonového tónu předtuchou,
a modlitba byla vroucím požitkem;
nepochopitelně líbezná touha
mě hnala lesem a loukou,
a pod tisíci horkými slzami
jsem cítil, jak mi vzniká svět.
Tahle píseň zvěstovala mládí veselé hry,
jarní slavnosti svobodné štěstí;
vzpomínka mě teď s dětským citem
zadržuje od posledního, vážného kroku.
Ó, zněte dál, sladké nebeské písně!
Slza vytéká, země mě má zpátky!

SBOR UČEDNÍKŮ.
Když se pohřbený
už vzhůru,
živoucí vznešený,
nádherně vznesl;
jestli je ve vznikajícím vzduchu
tvořivé radosti blízek:
ach! na hrudi země
jsme my k žalu.
Nechal nás, své,
toužebné zde pozadu;
ach! oplakáváme,
Mistře, tvé štěstí!

SBOR ANDĚLŮ.
Kristus vstal z mrtvých,
z lůna porušení.
Vytrhněte se radostně
z pout!
Vám, kdo ho činně chválíte,
kdo lásku prokazujete,
kdo bratrsky stolujete,
kdo kážíce putujete,
kdo rozkoš slibujete –
vám je Mistr blízko,
vám tu je!

Před branou

Procházející všeho druhu se táhnou ven.

NĚKOLIK ŘEMESLNICKÝCH TOVARYŠŮ.
Proč zrovna tam ven?

JINÍ.
My jdeme k Myslivecké boudě.

TI PRVNÍ.
A my chceme putovat k mlýnu.

JEDEN TOVARYŠ.
Já radím vám jít na Vodní dvůr.

DRUHÝ.
Cesta tam není nijak hezká.

DRUZÍ.
A ty co děláš?

TŘETÍ.
Jdu s ostatními.

ČTVRTÝ.
Pojďte do Burgdorfu, tam určitě najdete
nejhezčí děvčata a nejlepší pivo
a rvačky prvního řádu.

PÁTÝ.
Ty přespříliš veselý brachu,
svrbí tě kůže už potřetí?
Já tam nechci, hrozím se toho místa.

DĚVEČKY.
Ne, ne! Já se vracím do města.

JINÉ.
Určitě ho najdeme stát u těch topolů.

PRVNÍ.
Pro mě to velké štěstí není;
půjde po tvém boku,
jen s tebou tančí na plácku.
Co mi do tvého štěstí!

JINÉ.
Dnes jistě nebude sám,
Kudrnoška řekl, bude s ním.

ŽÁCI.
U sta hromů, jak ty čiperné dívky krokem jdou!
Pane bratře, pojď! Musíme je doprovodit.
Silné pivo, štiplavý tabák
a děvečka v parádě – to je můj vkus.

MĚŠŤKY.
Jen pohleď na ty hezké hochy!
Je to opravdu hanba.
Mohli by mít společnost tu nejlepší,
a běhají za těmihle děvečkami!

DRUHÝ ŽÁK *(prvnímu).*
Ne tak hbitě! Vzadu jdou dvě,
jsou krásně oblečené,
jedna je moje sousedka;
k té dívce chovám velkou náklonnost.
Jdou svým tichým krokem
a vezmou nás nakonec s sebou.

PRVNÍ.
Pane bratře, ne! Nejsem rád v tísni.
Hbitě! Ať nám ta zvěř neuteče.
Ruka, co v sobotu žene koště,
tě v neděli nejlíp přitulí.

MĚŠŤAN.
Ne, nelíbí se mi, ten nový purkmistr!
Teď, když jím je, je každým dnem drzejší.
A co pro město dělá?
Není to pořád horší?
Má se poslouchat víc než kdy jindy,
a platit víc než kdy předtím.

ŽEBRÁK *(zpívá).*
Dobří pánové, krásné paní,
tak nastrojené a červeňoučké,
račte na mne pohlédnout
a vidět a zmírnit mou nouzi!
Nenechte mě zde nadarmo kňučet!
Jen ten je šťastný, kdo dávat chce.
Den, který všichni lidé slaví,
ať je i pro mne dnem sklizně.

JINÝ MĚŠŤAN.
Nic lepšího v neděli a ve svátek
než rozmluvu o válce a vojenském pokřiku,
když vzadu, daleko, v Turecku
národy do sebe buší.
Člověk stojí u okna, dopije sklenici
a sleduje, jak dolů po řece plují pestré lodě;
pak se večer vrací vesele domů
a žehná míru a mírovým časům.

TŘETÍ MĚŠŤAN.
Pane sousede, ano! Tak to beru i já.
Ať si lebky štípou,
ať se vše křížem krážem jde;
jen doma ať zůstane po starém.

STAŘENA *(k měšťským dívkám).*
Hej! Jak nastrojené! Ta krásná mladá krev!
Kdo by se do vás nezhlédl? –
Jen ne tak pyšně! Je to v pořádku!
A co si přejete, to bych uměla zařídit.

MĚŠŤKA.
Agátko, pryč! Dávám si pozor,
abych s takovými čarodějnicemi veřejně nešla;
mi sice v noci na svatého Ondřeje
dala tělesně vidět příštího milého –

TA DRUHÁ.
Mně ho ukázala v křišťálu,
jak voják, s několika smělci;

dívám se kolem, hledám ho všude,
a přece se mi nechce vyjít vstříc.

VOJÁCI.
Hrady s vysokými
zdmi a cimbuřím,
dívky s pyšným,
posměšným smyslem –
ty bych chtěl získat!
Smělá je snaha,
nádherná odměna!

A trumpetě
necháme verbovat,
jak k radosti,
tak ke zkáze.
To je bouře!
To je život!
Dívky a hrady
se musí vydat.
Smělá je snaha,
nádherná odměna!
A vojáci
odtáhnou dál.

Faust a Wagner.

FAUST.
Z ledu osvobozeny jsou proud i potoky
jarním líbezným, oživujícím pohledem;
v údolí zelená se naděje štěstí;
starý Zima, ve své slabosti,

stáhl se zpět do drsných hor.
Odtamtud posílá, prchající, už jen
bezmocné přeháňky zrnitého ledu
v pásech přes zelenající se pláň;
ale slunce nestrpí nic bílého,
všude se hýbe tvoření a snaha,
vše chce barvami oživit;
jen že květin je v okolí málo,
vezme si místo nich vystrojené lidi.
Obrať se, abys z těchto výšin
pohlédl zpět k městu.
Z duté temné brány
proudí ven pestrá hemžící se tlačenice.
Dnes se každý tak rád sluní.
Slaví Pánovo zmrtvýchvstání,
neboť sami vstali
z nízkých domů dusných komnat,
z řemeslných a cechovních pout,
z tísně štítů a střech,
z ulic svírající úzkosti,
z kostelů ctihodné noci –
všichni jsou vyvedeni na světlo.
Jen pohleď, jak hbitě se dav
po zahradách a polích rozprchá,
jak řeka v šíři i délce
tolik veselých loděk nese,
a až přes míru naložena
odjíždí tahle poslední bárka.
Dokonce ze vzdálených horských stezek
nám blikají pestré šaty.
Slyším už vesnický ryk,

tady je lidu pravé nebe,
spokojeně výská malý i velký.
Tady jsem člověk, tady smím být člověkem!

WAGNER.
S Vámi, pane doktore, se procházet
je čestné a je to zisk;
sám bych se tu však ztracen necítil,
jsem totiž odpůrce všeho hrubého.
To housličkování, křik, kuželky
jsou mi hnusným zvukem;
řádí jako posedlí zlým duchem
a říkají tomu radost, říkají tomu zpěv.

Sedláci pod lípou. Tanec a zpěv.

Ovčák se nastrojil k tanci,
v pestré kazajce, se stuhou a věncem,
pěkně oblečen přišel.
Kolem lípy už bylo plno,
a všichni tancovali jak posedlí.
Juchá! Juchá!
Juchajsa! Hajsa! Hej!
Tak šel smyčec po struně.

Hbitě se přitlačil,
tu drcnul do dívky
loktem;
svěží děvče se otočí
a praví: „Nu, to mi připadá hloupé!"
Juchá! Juchá!

Juchajsa! Hajsa! Hej!
„Neberte si to tolik!"

Ale rychle to šlo v kruhu,
tancovali vpravo, tancovali vlevo,
a všechny sukně vlály.
Rudly, zahřáli se
a odpočívali, dech chytajíce, paží v paží,
Juchá! Juchá!
Juchajsa! Hajsa! Hej!
A bok proti lokti.

„A nebuď na mne tak důvěrný!
Kolik jen panen už bylo
oklamáno a podvedeno!"
Přesto si ji odvedl stranou,
a od lípy to znělo daleko.
Juchá! Juchá!
Juchajsa! Hajsa! Hej!
Křik a smyčec.

STARÝ SEDLÁK.
Pane doktore, je to od Vás krásné,
že nás dnes nepohrdáte
a mezi tuto tlačenici lidu
jako tak učený jdete.
Tak přijměte ten nejkrásnější džbán,
který jsme čerstvým douškem naplnili,
podávám vám jej a hlasitě přeji,
aby vám nejen žízeň utišil.
Počet kapek, které v sobě chová,
ať se k vašim dnům přidá.

FAUST.
Beru občerstvující nápoj,
oplácím vám všem zdraví a díky.

Lid se shromažďuje kolem v kruhu.

STARÝ SEDLÁK.
Vskutku, je velice dobře učiněno,
že se v radostný den objevujete;
Vy jste to přece s námi už dřív
za zlých dnů dobře myslili!
Nejeden tu živ stojí,
koho Váš otec ještě nakonec
žhavé horečce vyrval,
když udělal konec moru.
Také tenkrát Vy, mladý muž,
jste chodil do každého lazaretu;
mnohá mrtvola byla odnesena,
Vy jste však vycházel zdráv,
podstoupil jste nejednu tvrdou zkoušku;
pomocníku pomáhal Pomocník shůry.

VŠICHNI.
Zdraví osvědčenému muži,
aby ještě dlouho pomáhat mohl!

FAUST.
Před tím, co shůry je, se shrbte,
který pomáhat učí a pomoc sesílá.

Jde s Wagnerem dál.

WAGNER.
Jaký pocit musíš mít, ó velký muži,
při úctě tohoto davu!
Ó šťastný, kdo ze svých darů
takový prospěch mít může!
Otec tě ukazuje svému hochu,
každý se ptá, tlačí a spěchá,
housličky uvázly, tanečník se zastavil.
Jdeš, v řadách stojí,
čepice letí vzhůru;
a málo chybělo, aby pokleklo koleno,
jako kdyby přicházela Nejsvětější svátost.

FAUST.
Jen pár kroků ještě vzhůru k onomu kameni,
tady si od putování odpočineme.
Tady jsem často zamyšlený sedal sám
a trápil se modlením a postem.
Na naději bohatý, ve víře pevný,
se slzami, povzdechem, lomením rukou
jsem chtěl konec oné morové rány
na Pánu nebes vynutit.
Souhlas davu zní mi teď jako posměch.
Ó, kdybys mi mohl v nitru číst,
jak málo byli otec a syn
takové slávy hodni!
Můj otec byl temný ctihodný muž,
který o přírodě a jejích svatých kruzích
poctivě, avšak po svém,
s podivínským úsilím přemýšlel;
který se v společnosti adeptů

zavřel do černé kuchyně
a podle nekonečných receptů
protivné lil dohromady.
Tam se rudý lev, smělý nápadník,
v mdlé lázni oženil s lilií,
a oba pak otevřeným plamenným ohněm
z jedné svatební komnaty do druhé byli trýzněni.
Objevila se pak pestrými barvami
mladá královna ve skle,
tady byla medicína, pacienti umírali,
a nikdo se neptal: kdo se uzdravil?
Tak jsme pekelnými odvary
v těchto údolích, v těchto horách
daleko hůře než mor řádili.
Já sám jsem dal jed tisícům.
Vadli, musím se dožít,
že se těm drzým vrahům pochlebuje.

WAGNER.
Jak si tím můžete dělat starosti!
Nedělá řádný muž dost,
pokud umění, které mu bylo svěřeno,
svědomitě a přesně vykonává?
Když jako jinoch ctíš svého otce,
rád od něho přijímáš;
když jako muž rozmnožuješ vědu,
může tvůj syn k vyššímu cíli dojít.

FAUST.
Ó šťastný, kdo doufat ještě může
vynořit se z moře bludů!

Co člověk neví, to by právě potřeboval,
a co ví, to užít nemůže.
Ale nenechme této hodiny krásný dar
takovou chmurou kazit!
Pohleď, jak ve večerní sluneční záři
zeleně obklopené chalupy se třpytí.
Vzdaluje se a ustupuje, den je prožitý,
tam spěchá a jde probouzet nový život.
Ó, že mě žádné křídlo nad zemí nezvedá
za ním a stále za ním se snažit!
Viděl bych ve věčném večerním paprsku
tichý svět u svých nohou,
zapálené všechny výšiny, utišené každé údolí,
stříbrný potok ve zlaté proudy téci.
Nebrzdila by pak božský běh
divoká hora se všemi svými strženěmi;
už se moře s ohřátými zátokami
před překvapenýma očima rozevírá.
Ale zdá se, že bohyně nakonec přece klesá;
jen že nová touha procitá,
spěchám dál pít její věčné světlo,
přede mnou den a za mnou noc,
nebe nad sebou a pod sebou vlny.
Krásný sen, zatímco uniká.
Ach! Ke křídlům ducha se tak lehce
žádné tělesné křídlo nepřipojí.
A přece je každému vrozeno,
aby cit jeho stoupal vzhůru a vpřed,
když nad námi, v modrém prostoru ztracen,
svou zvonivou píseň skřivan zpívá;
když nad strmými smrkovými výšinami

se orel rozpřažen vznáší,
a přes planiny, přes jezera
jeřáb k domovu táhne.

WAGNER.
Měl jsem sám často podivínské hodiny,
ale takovou touhu jsem ještě nikdy nepocítil.
Lesem a poli se člověk snadno nasytí;
křídla ptáka nikdy nebudu závidět.
Jak jinak nás nesou radosti ducha
z knihy do knihy, ze stránky na stránku!
Tu se zimní noci stávají líbezné a krásné,
blažený život zahřívá všechny údy,
a ach! Rozvineš-li navíc hodný pergamen,
tu celé nebe k tobě sestupuje.

FAUST.
Ty si uvědomuješ jen jediný tah,
ó, nikdy ten druhý nepoznej!
Dvě duše, ach, mi v hrudi přebývají,
jedna se chce od druhé odloučit;
jedna se, v hrubé milostné žádosti,
drží světa svírajícími orgány;
druhá se násilím pozdvihuje z dumu
k nivám vznešených předků.
Ó, jsou-li ve vzduchu duchové,
kteří mezi zemí a nebem vládnoucím tkají,
tak sestupte ze zlatavé vůně
a odveďte mě pryč k novému, pestrému životu!
Ano, kdybych měl jen kouzelný plášť
a nesl by mě do cizích zemí!

Nevyměnil bych ho za nejvzácnější roucha,
dokonce ani za plášť královský.

WAGNER.
Nevolejte tu dobře známou chasu,
jež v mlhovém okruhu rozlita,
pro člověka tisícero nebezpečí
ze všech stran chystá.
Ze severu proniká ostrý zub duchů
na vás, se šípu podobnými jazyky;
z východu táhnou, vysušujíce, sem
a živí se vašimi plícemi;
když je poledne z pouště posílá,
žár na žár kolem vašeho temene hromadí,
tak západ přinese roj, který nejprve občerství,
aby pak vás, pole i louku utopil.
Rádi poslouchají, ke škodě vesele obráceni,
rádi poslouchají, protože nás rádi klamou;
staví se, jako by byli z nebe posláni,
a šišlají andělsky, když lžou.
Ale pojďme! Svět už zešedl,
vzduch zchladl, mlha padá!
Teprve večer si cení domova. –
Co stojíš tak a hledíš užasle ven?
Co tě v soumraku může tak uchvátit?

FAUST.
Vidíš toho černého psa, jak brázdí osetí a strniště?

WAGNER.
Vidím ho dávno, nezdál se mi důležitý.

FAUST.
Pohleď na něj dobře! Za co to zvíře máš?

WAGNER.
Za pudla, který po svém
na stopě pána se trápí.

FAUST.
Všímáš si, jak v širokém šnekovém kruhu
kolem nás stále bliž žene?
A nemýlím-li se, táhne za jeho stopami
ohnivý vír.

WAGNER.
Nevidím nic než černého pudla;
u Vás to bude asi klam oka.

FAUST.
Zdá se mi, že magicky tiché smyčky
k budoucímu poutu kolem našich nohou točí.

WAGNER.
Vidím ho nejistě a bázlivě kolem nás skákat,
protože místo svého pána vidí dva neznámé.

FAUST.
Kruh se zužuje, už je blízko!

WAGNER.
Vidíš! Pes, a ne strašidlo je tu.
Vrčí a váhá, lehá si na břicho,
mává ocasem. Vše psím zvykem.

FAUST.
Pojď k nám! Pojď sem!

WAGNER.
Je to pudlovsky bláznivé zvíře.
Zastavíš, čeká;
oslovíš ho, snaží se k tobě vzhůru;
něco ztratíš, přinese to,
za holí ti skočí do vody.

FAUST.
Máš pravdu; nenacházím stopu
po duchu, a všechno je drezúra.

WAGNER.
Psu, když je dobře vychován,
je i moudrý muž nakloněn.
Ano, tvou přízeň si zaslouží docela,
on, znamenitý skolár studentů.

Vcházejí do městské brány.

Pracovna I

Faust vchází s pudlem.

FAUST.
Opustil jsem pole a louky,
jež hluboká noc zahaluje,
s předtuchou plnou, svatou hrůzou,
jež v nás tu lepší duši budí.
Usnuly nyní divoké pudy
s každým prudkým činem;
hýbe se láska k člověku,
láska k Bohu se nyní hýbe.

Buď klidný, pudle! Nebíhej sem a tam!
Co tu u prahu čenicháš?
Lehni si za kamna,
nejlepší polštář ti dám.
Jak jsi nás venku na kopcovité cestě
běháním a skákáním bavil,
tak teď přijmi i ode mne péči
jako vítaný tichý host.

Ach, když se v naší úzké cele
lampa přívětivě zase rozsvítí,
tu se nám v hrudi rozjasní,
v srdci, které samo sebe zná.

Rozum se zase ozývá,
naděje zase kvete,
toužíme po potocích života,
ach, po pramenu života.

Nevrč, pudle! Ke svatým tónům,
jež teď celou mou duši objímají,
zvířecí zvuk se nehodí.
Jsme zvyklí, že lidé vysmívají
tomu, čemu nerozumějí,
že před dobrým a krásným,
jež jim bývá tíhou, mručí;
chce mu pes jako oni vrčet?

Ale ach! Už cítím, i s nejlepší vůlí,
že uspokojení z hrudi netryská.
Ale proč musí proud tak brzy vysychat
a my zase v žízni zůstat?
Toho mám tolik zkušenosti.
Ale ten nedostatek lze nahradit,
učíme se cenit nadzemské,
toužíme po zjevení,
jež nikde důstojnější a krásnější nehoří
než v Novém zákoně.
Žene mě to otevřít původní text,
poctivým citem jednou
to svaté originální
do svého milovaného němčiny přetlumočit.

Otevírá svazek a chystá se.

Je psáno: „Na počátku bylo slovo!"
Tady už vázne! Kdo mi pomůže dál?
Nemohu slovo tak vysoko cenit,
musím to jinak přeložit,
jsem-li Duchem správně osvícen.
Je psáno: Na počátku byl smysl.
Promysli dobře první řádek,
ať tvé pero nespěchá!
Je to smysl, co vše působí a tvoří?
Mělo by stát: Na počátku byla síla!
Avšak i když to zapisuji,
něco mě už varuje, abych u toho nezůstal.
Pomáhá mi Duch! Najednou vidím radu
a píšu s důvěrou: Na počátku byl čin!

Mám-li s tebou komnatu dělit,
pudle, přestaň výt,
přestaň štěkat!
Takového rušivého druha
nechci blízko sebe snášet.
Jeden z nás dvou
musí celu opustit.
Nerad ruším hostinské právo,
dveře jsou otevřené, máš volnou cestu.
Ale co to musím vidět!
Může se to dít přirozeně?
Je to stín? Je to skutečnost?
Jak se mi pudl dloužní a rozšiřuje!
Zvedá se mocně,
to není psí postava!
Jaké strašidlo jsem si přinesl do domu!

Už vypadá jako hroch,
s ohnivýma očima, strašlivým chrupem.
Ó! Teď tě mám jistě!
Pro takový poloviční pekelný potěr
Šalomounův klíč je dobrý.

DUCHOVÉ *(na chodbě).*
Uvnitř zajat je jeden!
Zůstaňte venku, nenásledujte ho nikdo!
Jak v železech liška,
váhá starý pekelný rys.
Ale pozor!
Vznášejte se sem, vznášejte se tam,
nahoru a dolů,
a on se osvobodil.
Můžete-li mu posloužit,
nenechte ho sedět!
Vždyť nám všem
mnohokrát prokázal službu.

FAUST.
Nejprve, abych zvíře potkal,
potřebuji říkadlo čtyř:
Salamandr nechť plane,
undina se vine,
sylfa zmizí,
koboldu se namáhá.

Kdo by neznal
živly,
jejich sílu
a vlastnost,

nebyl by mistrem
nad duchy.

Zmiz v plamenech,
salamandře!
Šumně se slij,
undino!
Sviť v meteorové kráse,
sylfo!
Přines domácí pomoc,
inkube! Inkube!
Vystup a udělej závěr!

Ani jeden ze čtyř
nevězí v tom zvířeti.
Leží zcela klidně a šklebí se na mě;
ještě jsem mu neublížil.
Uslyšíš mě
silněji zaklínat.

Jsi, družo,
uprchlík z pekla?
Pak pohleď na toto znamení,
před nímž se sklánějí
černé zástupy!

Už se nadouvá se štětinatými chlupy.
Zavržené stvoření!
Umíš ho číst?
Toho nikdy nezrozeného,
nevyřčeného,

celým nebem rozlitého,
rouhavě proklaného?

Za kamny zahnán,
nadouvá se jako slon,
celý prostor plní,
chce se v mlhu rozplynout.
Nestoupej až ke stropu!
Lehni si k nohám mistrovým!
Vidíš, že nehrozím nadarmo.
Spálím tě svatým plamenem!
Nečekej
na trojnásobně žhavé světlo!
Nečekej
na nejsilnější z mých umění!

Mefistofeles vystupuje, jak mlha klesá, za kamny, oblečen jako potulný scholastik.

MEFISTOFELES.
Nač ten rámus? Čím mohu pánovi posloužit?

FAUST.
Tak tohle byl pudla jádro!
Potulný scholastik? Ten případ mě baví.

MEFISTOFELES.
Zdravím učeného pána!
Pěkně jste mě přinutil se zpotit.

FAUST.
Jak se jmenuješ?

MEFISTOFELES.
Otázka se mi zdá malicherná
na toho, kdo tak hluboce slovem pohrdá,
kdo, daleko od všeho zdání,
jen po hlubině bytostí baží.

FAUST.
U vás, pánové, lze bytost
obvykle z jména přečíst,
kde se to ukazuje až příliš zřetelně,
když vás nazývají Bohem much, Zhoubcem, Lhářem.
Dobrá tedy, kdo tedy jsi?

MEFISTOFELES.
Část té síly,
jež vždy chce zlo a vždy koná dobro.

FAUST.
Co má znamenat ta hádanka?

MEFISTOFELES.
Jsem duch, jenž stále popírá!
A to právem; neboť vše, co vzniká,
je hodno, aby zaniklo;
proto by bylo líp, aby nic nevznikalo.
Tak tedy vše, co nazýváte hříchem,
zkázou, zkrátka zlem,
je mým vlastním živlem.

FAUST.
Nazýváš se částí, a přece stojíš celý přede mnou?

MEFISTOFELES.
Skromnou pravdu ti pravím.
Když se člověk, ten malý bláznivý svět,
obvykle za celek pokládá,
já jsem část části, jež byla zprvu vším,
část temnoty, jež si zrodila světlo –
to pyšné světlo, které teď matce Noci
starou hodnost, prostor jí upírá,
a přece se mu to nedaří, protože, i když se tolik snaží,
připoutáno k tělům lne.
Z těl plyne, tělům dává krásu,
tělo mu v jeho běhu brání;
tak doufám, nebude to dlouho trvat
a s těly to zajde.

FAUST.
Teď znám tvé důstojné povinnosti!
Nedokážeš ve velkém nic zničit
a začínáš to teď v malém.

MEFISTOFELES.
Pravda, mnoho se tím nevyřeší.
To, co se staví proti Nicotě,
to Něco, ten nemotorný svět –
kolik jsem už toho podnikl,
nevěděl jsem, jak na něj
vlnami, bouřemi, otřesy, požáry;
klidně nakonec zůstane moře i země!
A tomu zatracenému zboží, zvířecímu a lidskému potěru,
tomu se vůbec nedá dostat.
Kolik jsem jich už pohřbil!

A stále koluje nová, svěží krev.
Tak to jde dál, člověk se musí zbláznit!
Ze vzduchu, z vody i ze země
se tisíce zárodků uvolňuje,
v suchu, v mokru, v teple, v chladu!
Kdybych si nevyhradil plamen,
neměl bych nic zvláštního pro sebe.

FAUST.
Tak kladeš věčně působícímu,
spasně tvořícímu násilí
chladnou ďáblovu pěst v protiklad,
jež se nadarmo zákeřně zatíná!
Něco jiného zkus začít,
podivný synu Chaosu!

MEFISTOFELES.
Vskutku se nad tím zamyslíme,
příště víc o tom!
Smím se tentokrát vzdálit?

FAUST.
Nevidím, proč se ptáš.
Teď jsem tě poznal,
navštěvuj mě, jak chceš.
Tady je okno, tady dveře,
komín ti jistě také nechybí.

MEFISTOFELES.
Přiznávám se! Vyjít ven mi
brání malá překážka,
pentagram na vašem prahu –

FAUST.
Pentagram ti dělá bolest?
Ech, pověz mi, synu pekla,
když tě to vyhání, jak jsi sem přišel?
Jak byl takový duch oklamán?

MEFISTOFELES.
Prohlédni ho dobře! Není dobře nakreslen.
Ten jeden roh, co směřuje ven,
je, jak vidíš, trochu otevřený.

FAUST.
To náhoda dobře trefila!
A ty bys byl mým vězněm?
To se nenadále podařilo!

MEFISTOFELES.
Pudl si ničeho nevšiml, když vskočil dovnitř,
věc teď vypadá jinak.
Ďábel nemůže z domu.

FAUST.
Ale proč nejdeš oknem?

MEFISTOFELES.
Je to zákon ďáblů a strašidel.
Kudy vklouzli, tudy musí ven.
To první je nám volné, u druhého jsme otroci.

FAUST.
I peklo má svá práva?
To je pěkné, mohla by se tedy pakta,
a jistě dobrá, s vámi, pánové, uzavřít?

MEFISTOFELES.
Co se slíbí, toho se smíš plně požívat,
nic ti z toho nebude ukrojeno.
Avšak to není krátce ujednáno,
promluvíme o tom brzy;
teď ale prosím, naléhavě,
abyste mě tentokrát propustil.

FAUST.
Zůstaň přece ještě okamžik,
aby ses mi dříve dobrou zprávu dopověděl.

MEFISTOFELES.
Pusť mě teď! Brzy se vrátím;
pak se smíš ptát, jak uznáš za vhodné.

FAUST.
Nenastražil jsem ti past,
sám jsi mi vlezl do léčky.
Ďábla drž, kdo ho má!
Nechytí ho tak snadno podruhé.

MEFISTOFELES.
Pokud si přeješ, jsem také hotov
ti tu dělat společnost;
ale s podmínkou, že ti čas
svými uměními důstojně zkrátím.

FAUST.
Rád to vidím, to ti stojí volné;
jen aby to umění bylo líbezné!

MEFISTOFELES.
Získáš, můj příteli, pro své smysly
v této hodině víc
než v jednotvárnosti roku.
Co ti jemní duchové zpívají,
krásné obrazy, které přinášejí,
nejsou prázdnou kouzelnou hrou.
Také tvůj čich se potěší,
pak tvá chuť zbujní,
a pak tvůj cit zajásá.
Příprava předem není třeba,
jsme spolu, začněte!

DUCHOVÉ.
Mizí, vy temné
klenby nahoře!
Lákavěji
přívětivě modrý
éter sem shlédni!
Kéž by se temné
mraky rozplynuly!
Hvězdičky třpytí,
mírnější slunce
v nich svítí.
Nebeských synů
duchovní krása,
váhavý úklon
se vznáší kolem.
Toužebný sklon
následuje přes;
a stuhy šatů

vlající
pokrývají země,
pokrývají loubí,
kde se na život,
hluboko v myšlenkách,
milující oddávají.
Loubí u loubí!
Pučící úponky!
Těžké hrozny
padají do nádoby
tlačící moštovny,
řítí se v potocích
pěnící vína,
praskají čistými,
vzácnými kameny,
nechávají výšiny
za sebou,
rozlévají se v jezera
kolem dostatečnosti
zelenajících se pahorků.
A ptactvo
labužnicky srká blaho,
letí ke slunci,
letí k jasným
ostrovům vstříc,
jež se na vlnách
hravě pohybují;
kde my ve sborech
jásající slyšíme,
nad lukami
tancující vídáme,

jak se v otevřeném
všichni rozprchnou.
Někteří šplhají
přes výšiny,
jiní plavou
přes jezera,
jiní se vznášejí;
všichni k životu,
všichni k dálce
milujících hvězd,
blažené milosti.

MEFISTOFELES.
Spí! Dobře, vzdušní jemní hoši!
Věrně jste ho uspali!
Za ten koncert jsem vám dlužen.
Nejsi ještě ten muž, aby ďábla udržel!
Omámujte ho sladkými snovými postavami,
ponořte ho do moře klamu;
avšak abych kouzlo tohoto prahu zlomil,
potřebuji krysí zub.
Nemusím dlouho zaklínat,
už tu jedna šustí a hned mě uslyší.

Pán krys a myší,
much, žab, štěnic, vší
přikazuje ti, aby ses vážil vyjít
a tento práh ohlodal,
jak jej olejem potřu –
tu už vyskakuješ!
Jen svěže do díla! Špička, jež mě omezila,

sedí docela vpředu na hraně.
Ještě jedno kousnutí, a je po všem. –
Nuž, Fauste, sni dál, než se zas uvidíme.

FAUST *(probouzí se).*
Jsem tedy opět oklamán?
Vymizelo tak to tísnivé puzení plné duchů,
že mi sen o ďáblovi lhal
a že mi pudl utekl?

Pracovna II

Faust. Mefistofeles.

FAUST.
Klepe se? Vstupte! Kdo mě chce zase trápit?

MEFISTOFELES.
To jsem já.

FAUST.
Vstupte!

MEFISTOFELES.
Musíš to říct třikrát.

FAUST.
Vstupte tedy!

MEFISTOFELES.
Tak se mi líbíš.
Doufám, že se snad snesem;
abych ti chmury rozehnal,
jsem tu jako vznešený panáček,
v červeném, zlatem lemovaném šatě,
s pláštíčkem z pevného hedvábí,
s kohoutí pérou na klobouku,
s dlouhým, špičatým kordem;

a radím ti, zkrátka a dobře,
takéž cosi podobného si vzít;
abys, nespoutaný, volný,
zkusil, co to je život.

FAUST.
V každém šatě budu asi cítit tíseň
úzkého pozemského života.
Jsem příliš starý, abych si jen hrál,
příliš mladý, abych byl bez touhy.
Co mi může svět poskytnout?
Měl bys se omezit! Omezit!
To je ta věčná píseň,
jež každému v uších zní,
již, celý náš život dlouhý,
nám chraplavě každá hodina zpívá.
Jen s hrůzou se ráno probouzím,
chtěl bych hořkými slzami plakat,
že vidím den, jenž mi v svém běhu
nesplní ani jedno přání, ani jedno,
jenž samo tušení každé slasti
umíněným šťouráním zmenšuje,
tvoření mé čilé hrudi
tisíci grimasami života brzdí.
A musím také, když se noc snáší,
úzkostně se natáhnout na lože;
ani tam není dán odpočinek,
mě divoké sny strašit budou.
Bůh, který mi v hrudi přebývá,
může hluboko mé nitro rozbouřit;
nad všemi mými silami trůní,

ale navenek nic hnout nemůže;
a tak je mi existence břemenem,
smrt vítaná, život zprotivený.

MEFISTOFELES.
A přece smrt není nikdy zcela vítaný host.

FAUST.
Ó blažený ten, jemuž v zářivém vítězství
krvavý vavřín na skráň vine,
jehož, po rychle protancovaném plese,
nalezne v náručí dívky!
Ó, kdybych před mocí vznešeného Ducha
nadšen, bezduch tam byl klesl!

MEFISTOFELES.
A přece kdosi hnědou šťávu
oné noci nedopil.

FAUST.
Vyzvídat je, zdá se, tvá rozkoš.

MEFISTOFELES.
Vševědoucí nejsem; ale mnoho vím.

FAUST.
Když mě z té strašné vřavy
sladký známý tón vytáhl,
zbytek dětského citu
ohlasem dobrých časů oklamal,
tak proklínám vše, co duši
lákadly a klamy obepíná
a ji do té smutné sluje

oslepujícími a lichotivými silami uvazuje!
Prokleto napřed vznešené mínění,
jímž se duch sám obklopuje!
Prokleto oslepování zdání,
jež se smyslům vnucuje!
Prokleto, co nám ve snech lže
o slávě, o trvání jména!
Prokleto, co nám jako majetek lichotí,
jako žena a dítě, jako čeledín a pluh!
Proklet buď Mamon, když nás pokladem
k smělým činům pobádá,
když nám k zahálčivé rozkoši
polštáře srovnává!
Proklet buď šťáva balzámu hroznů!
Prokleta nejvyšší milost lásky!
Proklata buď naděje! Proklata víra,
a nade vše proklata trpělivost!

SBOR DUCHŮ *(neviditelně).*
Běda! Běda!
Zničil jsi jej,
ten krásný svět,
mocnou pěstí;
hroutí se, rozpadá se!
Polobůh ho rozbil!
Neseme
trosky do nicoty,
a naříkáme
nad ztracenou krásou.
Mocnější
ze synů země,

nádherněji
postav jej znovu,
v své hrudi jej postav!
Nový běh života
začni
s jasným smyslem,
a nové písně
při něm zazní!

MEFISTOFELES.
Toto jsou ti maličcí
z mých.
Slyš, jak k rozkoši a činům
staromoudře radí!
Do širokého světa,
ze samoty,
kde smysly a šťávy stojí,
tě chtějí vylákat.

Přestaň si se svou žalostí hrát,
jež jak sup ti život žere;
nejhorší společnost ti dá pocítit,
že jsi člověk s lidmi.
Avšak tak to není myšleno,
abych tě strkal mezi lůzu.
Nejsem jeden z těch velkých;
ale chceš-li, se mnou spojen,
své kroky životem učinit,
rád se k tomu uvolím
být tvůj, hned.
Jsem tvůj druh,

a pokud ti vyhovím,
jsem tvůj sluha, jsem tvůj čeledín!

FAUST.
A co ti za to mám splnit?

MEFISTOFELES.
Na to máš ještě dlouhou lhůtu.

FAUST.
Ne, ne! Ďábel je egoista
a nedělá snadno pro Boží lásku,
co je jinému užitečné.
Vyslov podmínku jasně;
takový sluha přináší nebezpečí do domu.

MEFISTOFELES.
Chci se zde ve tvých službách zavázat,
na tvůj pokyn neodpočívat a nestávat;
až se zase najdeme na onom světě,
tak mi to samé uděláš.

FAUST.
Onen svět mě málo zajímá;
zbořiš-li napřed tenhle svět,
pak ten druhý ať povstane.
Z této země pramení mé radosti,
a toto slunce svítí mým strastem;
dokážu-li se od nich odloučit,
pak ať se stane, co může a chce.
O tom nechci dál nic slyšet,
zda budou v budoucnu nenávidět a milovat,

a zda i v oněch sférách
nahoře nebo dole je.

MEFISTOFELES.
V tomto smyslu to můžeš odvážit.
Zavaž se; v těchto dnech
uvidíš s radostí má umění,
dám ti, co žádný člověk ještě neviděl.

FAUST.
Co mi, chudák ďábel, dáš?
Byl kdy duch lidský v svém vysokém snažení
tvým druhem pochopen?
Máš snad pokrm, který nenasytí, máš
rudé zlato, jež bez odpočinku,
jak rtuť, ti v ruce rozlévá se,
hru, při níž nikdy nevyhráš,
dívku, co u mé hrudi
pomrkáváním se už sousedovi oddává,
cti krásnou božskou rozkoš,
jež jak meteor zmizí?
Ukaž mi plod, co shnije dřív, než se utrhne,
a stromy, které se denně nově zelení!

MEFISTOFELES.
Takový úkol mě neděsí,
takovými poklady posloužím.
Avšak, dobrý příteli, přijde i čas,
kdy budem chtít v klidu něco dobrého hodovat.

FAUST.
Jestli se někdy uklidněn uložím na lenošku,

nechť je se mnou hned konec!
Můžeš-li mě kdy lichotivě obelstít,
že se budu sám sobě líbit,
můžeš-li mě požitkem oklamat –
to budiž pro mě poslední den!
Sázku navrhuji!

MEFISTOFELES.
Platí!

FAUST.
A úder za úderem!
Řeknu-li okamžiku:
Setrvej! Tak krásný jsi! –
pak mě smíš uvrhnout do pout,
pak rád zahynu!
Pak ať zazní hrana,
pak jsi své služby zproštěn,
hodiny ať stojí, ručička spadne,
pro mne nechť je čas minulostí!

MEFISTOFELES.
Rozvaž to dobře, nezapomeneme.

FAUST.
Na to máš plné právo;
nepustil jsem se do toho rouhavě.
Jak setrvávám, jsem čeledín –
ať tvůj, co na tom, nebo čí.

MEFISTOFELES.
Dnes hned, při doktorské hostině,
budu jako sluha konat svou povinnost.

Jen jedno! – Pro život nebo pro smrt
žádám si pár řádků.

FAUST.
Ještě něco psaného žádáš, pedante?
Nepoznal jsi ještě muže, mužovo slovo?
Nestačí snad, že mé vyřčené slovo
na věky má s mými dny spravovat?
Nenese se svět ve všech proudech dál,
a mě má držet jedno slíbení?
Avšak ten blud nám do srdce vložen,
kdo se ho rád zbaví?
Blažený, kdo věrnost čistě v hrudi nosí,
žádná oběť ho nikdy nezamrzí!
Jen pergamen, popsaný a opečetěný,
je strašidlem, před nímž se všichni děsí.
Slovo odumírá už v peru,
vládu mají vosk a kůže.
Co chceš, zlý duchu, ode mne?
Rudu, mramor, pergamen, papír?
Mám psát rydlem, dlátem, perem?
Dávám ti každou volbu.

MEFISTOFELES.
Jak jen můžeš svou řečnickou vášeň
rovnou tak horečnatě přehánět?
Vždyť každý lísteček je dobrý.
Podepíšeš se kapičkou krve.

FAUST.
Pokud ti to úplně stačí,
pak ať zůstane u té maškarády.

MEFISTOFELES.
Krev je zcela zvláštní šťáva.

FAUST.
Jen žádný strach, že tenhle svazek porušim!
Snaha veškeré mé síly
je právě tím, co slibuji.
Příliš jsem se nad sebe povyšoval,
patřím jen do tvé třídy.
Velký Duch mnou pohrdl,
přede mnou se zavírá příroda,
nit myšlení přetržena,
dávno se mi hnusí veškeré vědění.
Nech nás v hlubinách smyslnosti
žhoucí vášně stišit!
V neproniknutelných kouzelných závojích
nechť je každý zázrak hned připraven!
Vrhněme se do šumění času,
do kolotání událostí!
Tam ať se bolest a slast,
úspěch a nezdar
střídají, jak se budou moci;
jen bez ustání ať je muž činný.

MEFISTOFELES.
Vám není dána míra ani cíl.
Chcete-li, všude mlsat,
v letu něco ulovit,
dej vám pán, co vás potěší.
Jen bez ostychu! Nebuďte neohrabaní!

FAUST.
Slyšíš přece, že o radosti není řeč.
Omámení se zasvěcuji, nejbolestnějšímu požitku,
zamilované nenávisti, občerstvujícímu neúspěchu.
Má hruď, uzdravená z nutkání vědět,
nemá se napříště uzavírat před žádnou bolestí,
a co je uděleno celému lidstvu,
chci ve svém nitru užít,
duchem své objímat nejvyšší i nejhlubší,
jeho dobro a bídu na svou hruď hromadit,
a tak své vlastní já rozšířit k jeho,
a jak ono samo, nakonec i já ztroskotat.

MEFISTOFELES.
Ó věř mi, který několik tisíc let
ten tvrdý pokrm žvýkám,
že od kolébky k márám
žádný člověk starý kvas nestráví!
Věř našinci, ten celek
je udělán jen pro boha!
On v sobě sídlí ve věčné záři,
nás uvrhl do temnoty,
a vám slouží jedině den a noc.

FAUST.
Avšak já chci!

MEFISTOFELES.
To už se dá slyšet!
Jen z jednoho mám strach.
Čas je krátký, umění je dlouhé.
Myslím, že se dáte poučit.

Spojte se s básníkem,
nechte pána v myšlenkách bloudit
a všechny vznešené kvality
na vaši ctěnou hlavu nahromadit:
odvahu lva,
rychlost jelena,
Italovu ohnivou krev,
Severu trvanlivost.
Ať vám najde tajemství,
jak velkomyslnost a lest spojit,
a vás, s teplými mladickými pudy,
podle plánu zamilovat.
Chtěl bych sám takového pána znát,
pojmenoval bych ho pan Mikrokosmos.

FAUST.
Co jsem tedy já, není-li možné
získat korunu lidstva,
po níž všechny smysly touží?

MEFISTOFELES.
Jsi nakonec – to, co jsi.
Nasaď si paruky s miliony kadeří,
postav se na loketní vysoké boty,
zůstáváš stále tím, co jsi.

FAUST.
Cítím, nadarmo jsem všechny poklady
lidského ducha k sobě shromáždil,
a když se nakonec posadím,
žádná nová síla uvnitř nepramení;

nejsem ani o vlas výš,
nekonečnu nejsem blíž.

MEFISTOFELES.
Můj dobrý pane, hledíte na věci,
jak se věci právě vidí;
musíme to udělat chytřeji,
než nám radost ze života uteče.
U všech ďasů! Pravda, ruce a nohy,
hlava a zadek jsou tvé;
ale všechno, co svěže užívám,
je snad proto méně mé?
Když zaplatím šest hřebců,
nejsou jejich síly moje?
Řítím se vpřed a jsem pravý muž,
jako bych měl čtyřiadvacet nohou.
Tedy svěže! Nechte vše dumání
a rovnou do světa s námi!
Já ti to říkám: chlap, co spekuluje,
je jak zvíře na suché mýtině,
zlým duchem dokola vodí,
a kolem leží krásná zelená pastva.

FAUST.
Jak se do toho pustíme?

MEFISTOFELES.
Prostě odejdeme.
Co je to za mučírnu?
Co to za život vést,
sebe a mladíky nudit?
Nech to panu sousedovi Břicháčovi!

Proč se máš dřít s mlácením slámy?
To nejlepší, co víš,
chlapcům přece říci nesmíš.
Zrovna slyším jednoho na chodbě!

FAUST.
Nemohu ho vidět.

MEFISTOFELES.
Ten ubohý hoch čeká dlouho,
nesmí odejít neutěšen.
Pojď, dej mi svůj kabát a čapku;
ta maska mi bude znamenitě slušet.

Převléká se.

Teď to nech mému vtipu!
Potřebuji jen čtvrthodinku času;
zatím se připrav na krásnou cestu!

Faust odchází.

MEFISTOFELES *(ve Faustově dlouhém hávu).*
Jen pohrdej rozumem a vědou,
nejvyšší silou člověka,
jen se v klamu a kouzelných dílech
od lhavého ducha nech posilovat,
tak tě mám už bezpodmínečně –
osud mu dal ducha,
jenž nespoutaně vždy kupředu se dere,
a jehož zbrklé úsilí
pozemské radosti přeskakuje.
Ten se mnou projde divokým životem,

plochou bezvýznamností,
ten mi bude svíjet, strnout, lnout,
a jeho nenasytnosti
budou pokrm a nápoj před hltavými rty se vznášet;
bude si občerstvení marně vyprošovat,
a i kdyby se ďáblu nevydal,
musel by přec zahynout!

Vstupuje žák.

ŽÁK.
Jsem zde teprve krátký čas,
a přicházím pln oddanosti
promluvit a poznat muže,
jehož mi všichni s úctou jmenují.

MEFISTOFELES.
Vaše zdvořilost mě velmi těší!
Vidíte muže jako mnoho jiných.
Rozhlédl jste se už jinde?

ŽÁK.
Prosím vás, ujměte se mě!
Přicházím s dobrou chutí,
slušnými penězi a svěží krví;
matka mě sotva pustila;
rád bych se tu něco pořádného naučil.

MEFISTOFELES.
Pak jste přišel přesně na místo.

ŽÁK.
Upřímně řečeno, nejradši bych už zpátky.

V těchto zdech, v těchto síních
se mi nijak nelíbí.
Je to tak omezený prostor,
nevidím nic zeleného, žádný strom,
a v sálech, na lavicích
mi přechází zrak, sluch i myšlení.

MEFISTOFELES.
To je jen otázka zvyku.
Tak dítě matčin prs
hned zpočátku ochotně nepřijme,
ale brzy se jím živí s radostí.
Tak vás u prsů moudrosti
bude každým dnem víc toužit.

ŽÁK.
Na krku jí budu rád viset;
ale povězte mi jen, jak se tam dostat?

MEFISTOFELES.
Vyložte, než půjdete dál,
jakou volíte fakultu?

ŽÁK.
Chtěl bych být opravdu učený
a rád bych pojal, co na zemi
a v nebi je,
vědu i přírodu.

MEFISTOFELES.
Jste na správné stopě;
ale nesmíte se nechat rozptylovat.

ŽÁK.
Jsem při tom tělem i duší;
jenže by mi arci lahodila
trocha svobody a kratochvíle
v krásných letních svátcích.

MEFISTOFELES.
Užívejte času, prchá tak rychle,
ale pořádek vás naučí ho získat.
Můj drahý příteli, radím vám tedy
nejdřív Collegium Logicum.
Tam se vám duch pěkně vycvičí,
do španělských bot sešněruje,
aby obezřeleji nadále
plížil se myšlenkovou dráhou
a ne tak, křížem krážem,
bludičkoval sem a tam.
Pak vás budou mnoho dní učit,
že to, co jste jindy jedním rázem
provozoval svobodně, jako jídlo a pití,
raz, dva, tři! k tomu je potřeba.
Zajisté je to s továrnou na myšlenky
jak s tkalcovským mistrovským kusem,
kde jeden šlapík pohne tisíci nitěmi,
člunky létají tam a zpět,
nitě plynou neviditelně,
jedna rána tisíce spojení spojuje.
Filozof vstoupí
a dokazuje vám, že to tak musí být.
To první by bylo tak, druhé tak,
a proto třetí a čtvrté tak;

a kdyby nebylo prvního a druhého,
třetího a čtvrtého by nikdy nebylo.
To žáci chválí všude,
ale tkalci se z nich nestali.
Kdo chce něco živého poznat a popsat,
hledá nejdřív ducha vyhnat;
pak má části v ruce,
chybí jen, bohužel, duchovní pouto.
Encheiresis naturae tomu říká chemie,
posmívá se sama sobě a neví jak.

ŽÁK.
Nemohu vám docela porozumět.

MEFISTOFELES.
To půjde brzy líp,
až se naučíte vše redukovat
a náležitě klasifikovat.

ŽÁK.
Je mi z toho všeho tak hloupě,
jako by mi v hlavě mlýnské kolo chodilo.

MEFISTOFELES.
Potom, nad vše ostatní,
musíte se dát do metafyziky!
Tam hleďte hluboko pojmout,
co se do lidského mozku nehodí;
pro to, co se do něj vejde i nevejde,
nádherné slovo poslouží.
Avšak v tomto půlroce
držte se nejlepšího pořádku.

Pět hodin máte každý den;
buďte uvnitř s úderem zvonu!
Předem se dobře připravte,
paragrafy pěkně nastudujte,
abyste pak lépe viděl,
že neříká nic jiného, než co stojí v knize;
ale ve psaní se snažte,
jako by vám diktoval Duch svatý!

ŽÁK.
To mi nemusíte říkat dvakrát!
Myslím si, kolik to prospěje;
neboť co má člověk černé na bílém,
může s klidem domů odnést.

MEFISTOFELES.
Ale vyvolte si fakultu!

ŽÁK.
K právní vědě se nemohu uvolit.

MEFISTOFELES.
Nemohu vám to tak zazlívat,
vím, jak je to s tím učením.
Zákony a práva se dědí
jak věčná nemoc dál;
táhnou se z pokolení na pokolení
a tiše se stěhují z místa na místo.
Rozum se stává nesmyslem, dobrodiní trápením;
běda ti, že jsi vnuk!
O právu, které se s námi rodí,
o tom, žel, nikdy není řeč.

ŽÁK.
Můj odpor je vámi zesílen.
Ó šťastný ten, koho poučujete!
Skoro bych teď chtěl studovat teologii.

MEFISTOFELES.
Nerad bych vás svedl z cesty.
Co se té vědy týká,
je tak těžké vyhnout se falešné cestě,
leží v ní tolik skrytého jedu,
a od léku to lze sotva rozeznat.
Nejlépe je i zde, poslouchat jen jednoho
a na mistrova slova přísahat.
Vcelku – držte se slov!
Pak projdete bezpečnou branou
do chrámu jistoty.

ŽÁK.
Ale pojem musí při slovu být.

MEFISTOFELES.
Dobrá! Jen se nesmí člověk příliš úzkostně trápit,
neboť právě tam, kde chybějí pojmy,
nastoupí v pravý čas slovo.
Slovy se dá znamenitě přít,
slovy stavět systém,
ve slova se dá znamenitě věřit,
ze slova si nikdo nevezme ani iotu.

ŽÁK.
Odpusťte, zdržuji vás mnoha otázkami,
ale musím vás ještě obtěžovat.

Nechcete mi o medicíně
také silné slovíčko říct?
Tři roky je krátká doba
a Bože! Pole je tak příliš široké.
Má-li člověk jen malou pokynku,
dá se už dál postupovat.

MEFISTOFELES *(stranou).*
Mám toho suchého tónu už dost,
musím zase pořádně hrát ďábla.

Nahlas. Duch medicíny je snadný k pojmutí;
prostudujete velký i malý svět,
abyste to nakonec nechal jít,
jak se Bohu zlíbí.
Nadarmo byste okolo vědecky bloudil,
každý se učí jen to, co se naučit může;
ale kdo chvíli uchopí,
to je pravý muž.
Jste ještě dosti dobře stavěn,
nebude vám chybět ani odvaha,
a budete-li si sám důvěřovat,
budou vám důvěřovat i druhé duše.
Zejména se naučte ženy vodit;
jejich věčné bolení a ach
tak tisícerý
z jednoho bodu vyléčit,
a budete-li jen trochu důstojně vystupovat,
budete je mít všechny pod kloboukem.
Titul je musí nejprve důvěrné učinit,
že vaše umění mnoho umění předčí;

při vítání pak hmátnete po všech sedmi věcech,
po nichž jiný mnoho let touží,
dobře umějte stisknout tepénku,
a chopte je, s ohnivě chytrými pohledy,
pěkně kolem štíhlého boku volně,
abyste viděl, jak pevně jsou zašněrovány.

ŽÁK.
To už vypadá lépe! Člověk přece vidí, kde a jak.

MEFISTOFELES.
Šedá, drahý příteli, je každá teorie,
a zelený zlatý strom života.

ŽÁK.
Přísahám vám, je mi to jako sen.
Smím vás jindy obtěžovat
a od vaší moudrosti slyšet základy?

MEFISTOFELES.
Co dokážu, rád učiním.

ŽÁK.
Nemohu znovu odejít,
musím vám ještě svou památníčkovou knížku předložit,
dopřejte mi tohoto znamení své přízně!

MEFISTOFELES.
Dobrá.

Píše a dává.

ŽÁK *(čte).*
Eritis sicut Deus, scientes bonum et malum.

Uctivě zavře a odporoučí se.

MEFISTOFELES.
Jen následuj starý výrok a mou tetu, hada,
jistě tě tvá božská podoba jednou zarazí!

Faust vstupuje.

FAUST.
Kam teď půjdeme?

MEFISTOFELES.
Kam se ti zlíbí.
Uvidíme malý, pak velký svět.
S jakou radostí, s jakým prospěchem
tím kursem profičíš!

FAUST.
Ale při mém dlouhém vousu
mi chybí lehký způsob života.
Ten pokus se mi nezdaří;
nikdy jsem se neuměl do světa vpravit.
Před ostatními se cítím tak malý;
budu stále v tísni.

MEFISTOFELES.
Můj dobrý příteli, to se vše poddá;
jakmile si důvěřuješ, umíš žít.

FAUST.
Jak se tedy dostaneme z domu?
Kde máš koně, čeledína a vůz?

MEFISTOFELES.
Jen rozprostřeme plášť,
ten nás ponese vzduchem.
Na tenhle smělý krok
jen žádný velký ranec s sebou.
Trochu ohnivého vzduchu, který připravím,
nás hbitě zdvihne z této země.
A jsme-li lehcí, jde to rychle vzhůru;
blahopřeji ti k novému běhu života!

Auerbachův sklep v Lipsku

Hostina veselých druhů.

FROSCH.
Nikdo nechce pít? Nikdo se nechce smát?
Já vás naučím ksichty dělat!
Jste dnes jak mokrá sláma,
a jindy hoříte plamenem.

BRANDER.
To je tvá chyba; nic sem nenosíš,
žádnou pitominu, žádné prasečinky.

FROSCH *(nalije mu sklenici vína na hlavu).*
Tu máš oboje!

BRANDER.
Dvojité prase!

FROSCH.
Vždyť jste to chtěli, tak jsme!

SIEBEL.
Ven s tím, kdo si rozkmotří!
S otevřenou hrudí zpívej Rundu, pij a křič!
Vzhůru! Hola! Ho!

ALTMAYER.
Běda mi, jsem ztracen!
Bavlnu sem! Chlap mi roztříští uši.

SIEBEL.
Když klenba se rozléhá,
teprve pak cítíš basu v její pravé síle.

FROSCH.
Správně, ven s tím, komu se něco nelíbí!
A! Tara lara da!

ALTMAYER.
A! Tara lara da!

FROSCH.
Hrdla jsou naladěna.

Zpívá.
Ta milá Svatá říše římská,
jak jen ještě drží pohromadě?

BRANDER.
Ošklivá písnička! Fuj! Politická písnička!
Mrzutá písnička! Děkujte Bohu každé ráno,
že se nemusíte starat o Svatou říši římskou!
Já to pokládám alespoň za pořádný zisk,
že nejsem císař ani kancléř.
Avšak nám nesmí také chybět hlava;
zvolíme si papeže.
Víte, jaká kvalita
rozhoduje a muže povyšuje.

FROSCH *(zpívá).*
Vznes se, paní slavíku,
pozdrav mou milou desettisíckrát.

SIEBEL.
Žádný pozdrav milé! O ní nechci slyšet!

FROSCH.
Milé pozdrav a polibek! Mně to nezakážeš!

Zpívá.
Závoru dolů! V tiché noci.
Závoru dolů! Milenec bdí.
Závoru nahoru! Časně zrána.

SIEBEL.
Jen zpívej, zpívej a chval a opěvuj ji!
Já se dočkám své chvíle smíchu.
Vodila mě za nos, zahraje si tak i s tebou.
Za milého ať jí kobold je přisouzen!
Ten s ní na křižovatce ať dělá klopýty;
starý kozel, až se z Blocksbergu vrátí,
ať jí v cvalu dobrou noc zamekotá!
Řádný chlap z pravého masa a krve
je pro tu holku moc dobrý.
Nechci slyšet o žádném pozdravu,
jedině o rozbitých oknech!

BRANDER *(bouchá do stolu).*
Pozor! Pozor! Poslouchejte mě!
Pánové, přiznejte, umím žít –
zamilovaní lidé tady sedí,
a jim musím podle slušnosti

na dobrou noc dát něco pořádného.
Dávejte pozor! Píseň nejnovějšího střihu!
A sborový refrén silně se mnou zpívejte!

Zpívá.
Byla jedna krysa ve sklepě,
žila jen z sádla a másla,
pěkně si vypasila břicho,
jak sám doktor Luther.
Kuchařka jí nastražila jed;
pak jí bylo tak úzko na světě,
jak by měla lásku v těle.

SBOR *(jásavě).*
Jak by měla lásku v těle.

BRANDER.
Hnala se sem, hnala se tam,
žrala z každé kaluže,
rozhlodala, rozdrápala celý dům,
nic jí nebylo nic platné;
dělala kolik úzkostných skoků,
brzy toho ten chudák měla dost,
jak by měla lásku v těle.

SBOR.
Jak by měla lásku v těle.

BRANDER.
Došla si ve strachu za jasného dne
až do kuchyně,
padla ke sporáku a škubala a ležela,
žalostně oddechovala.

Pak se otravnice ještě smála.
Ha! Píská na poslední dech,
jak by měla lásku v těle.

SBOR.
Jak by měla lásku v těle.

SIEBEL.
Jak se ti plytcí chlapi radují!
To je mi pěkné umění
chudým krysám jed sypat!

BRANDER.
Jsou snad ve zvláštní tvé přízni?

ALTMAYER.
Ten tučňák s holou pleší!
Neštěstí ho krotí a mírní;
v té nafouklé kryse vidí
svůj docela přirozený obraz.

Faust a Mefistofeles vstupují.

MEFISTOFELES.
Nejdřív tě ze všech musím
dostat do veselé společnosti,
abys viděl, jak snadno se žije.
Tomuhle lidu je každý den svátek.
S málo vtipem a mnoho spokojeností
otáčí se každý v úzkém kruhovém tanci,
jak mladé kočky s ocasem.
Když si nestěžují na bolení hlavy,

dokud hospodský jen půjčuje dál,
jsou veselí a bez starostí.

BRANDER.
Ti teprve přijeli z cesty,
poznám to podle jejich podivného způsobu;
ani hodinu tu nejsou.

FROSCH.
Opravdu máš pravdu! Moje Lipsko chválím!
Je to malá Paříž a formuje své lidi.

SIEBEL.
Za koho ty cizince máš?

FROSCH.
Jen mě nech! Při plné sklenici
vytáhnu, jak dětský zoubek,
tomu chlapovi lehko červa z nosu.
Zdají se mi ze vznešeného domu,
vypadají pyšně a nespokojeně.

BRANDER.
Jsou to jistě tržištní šibalové, sázím se!

ALTMAYER.
Snad.

FROSCH.
Pozor, zazním je!

MEFISTOFELES *(k Faustovi).*
Ďábla ten lid nikdy neucítí,
ani kdyby ho měl za límec.

FAUST.
Buďte pozdraveni, pánové!

SIEBEL.
Mnoho díků za pozdrav.

Potichu, dívaje se na Mefistofela zboku.
Co ten chlap kulhá na jednu nohu?

MEFISTOFELES.
Je dovoleno přisednout si k vám?
Místo dobrého nápoje, který nelze mít,
nás snad potěší společnost.

ALTMAYER.
Zdá se, že jste velmi rozmazlený muž.

FROSCH.
Vyrazili jste pozdě z Rippachu?
Večeřeli jste ještě u pana Hanse?

MEFISTOFELES.
Dnes jsme ho jen minuli!
Mluvili jsme s ním posledně.
O svých bratráncích měl mnoho co povídat,
mnoho pozdravů nám svěřil pro každého.

Uklání se k Froschovi.

ALTMAYER *(potichu).*
Tady máš! Ten tomu rozumí!

SIEBEL.
Mazaný patron!

FROSCH.
Jen počkej, já ho dostanu!

MEFISTOFELES.
Nemýlím-li se, slyšeli jsme
vycvičené hlasy sborem zpívat?
Jistě musí zpěv tady znít znamenitě
od této klenby ozvěnou!

FROSCH.
Jste snad dokonce virtuóz?

MEFISTOFELES.
Ó ne! Síla je slabá, ale chuť je velká.

ALTMAYER.
Zazpívejte nám!

MEFISTOFELES.
Pokud si přejete, celou kupu.

SIEBEL.
Jen aby to bylo nové, zbrusu!

MEFISTOFELES.
Právě se vracíme ze Španělska,
krásné země vína a zpěvů.

Zpívá.
Byl jednou jeden král,
měl velkou blechu –

FROSCH.
Slyšte! Blechu! Pochopili jste to?

Blecha je mi vzácný host.

MEFISTOFELES *(zpívá).*
Byl jednou jeden král,
měl velkou blechu,
velice ji miloval,
jak vlastního syna.
Pak zavolal krejčího,
krejčí přišel k němu.
„Tak odměř panu junkerovi šaty
a odměř mu kalhoty!"

BRANDER.
Jenom nezapomeňte krejčímu důrazně,
ať to co nejpřesněji odměří,
a jestli má rád svou hlavu,
ať ty kalhoty nedělají faldy!

MEFISTOFELES.
V sametu a v hedvábí
byla teď oděna,
měla stuhy na šatě,
měla i kříž na nich,
a hned byla ministrem,
měla velkou hvězdu.
Pak se její sourozenci
u dvora stali též velkými pány.

A páni a dámy u dvora
byli velmi sužováni,
královna i komorná
byly uštípány a užrané,

nesměly je mačkat
a nesměly se škrábat.
My ale mačkáme a dusíme
hned, když někdo kousne.

SBOR *(jásavě).*
My mačkáme a dusíme
hned, když někdo kousne.

FROSCH.
Bravo! Bravo! To bylo krásné!

SIEBEL.
Tak ať to každá blecha dopadne!

BRANDER.
Zašpičaťte prsty a chyťte je dobře!

ALTMAYER.
Ať žije svoboda! Ať žije víno!

MEFISTOFELES.
Rád bych připil skleničkou na čest svobody,
kdyby jen vaše vína byla trošku lepší.

SIEBEL.
To nechceme znovu slyšet!

MEFISTOFELES.
Bojím se jen, že by si hospodský stěžoval;
jinak bych těmto váženým hostům
z našeho sklepa dal to nejlepší.

SIEBEL.
Jen sem s ním! Beru to na sebe.

FROSCH.
Opatřte dobrou sklenici, a budeme vás chválit.
Jen nedávejte příliš malé vzorky,
protože mám-li soudit,
chci také chlup pořádně v puse.

ALTMAYER *(potichu).*
Jsou z Porýní, jak cítím.

MEFISTOFELES.
Přineste nebozez!

BRANDER.
Co s tím?
Nemáte přece sudy za dveřmi?

ALTMAYER.
Vzadu má hospodský košíček s nářadím.

MEFISTOFELES *(bere nebozez. K Froschovi).*
Nuž, povězte, co byste chtěli ochutnat?

FROSCH.
Jak to myslíte? Máte toho tolik druhů?

MEFISTOFELES.
Ponechám to každému na volbě.

ALTMAYER *(k Froschovi).*
Aha! Už si olizuješ rty.

FROSCH.
Dobrá! Mám-li volit, chci rýnské víno.
Vlast poskytuje nejlepší dary.

MEFISTOFELES *(zatímco u místa, kde Frosch sedí, vrtá díru do kraje stolu).*
Opatřte trochu vosku, hned uděláme špunty!

ALTMAYER.
Ach, to jsou kejklířské kousky.

MEFISTOFELES *(k Branderovi).*
A vy?

BRANDER.
Chci šampaňské víno,
a pořádně se musí pěnit!

Mefistofeles vrtá; mezitím někdo udělal voskové špunty a ucpává.

Nemůžeš se vždy cizímu vyhýbat,
to dobré nám bývá tak daleko.
Pravý Němec Francouzy nesnáší,
ale jejich vína rád pije.

SIEBEL *(zatímco se Mefistofeles blíží k jeho místu).*
Musím přiznat, kyselé nemám rád,
dejte mi skleničku pravého sladkého!

MEFISTOFELES *(vrtá).*
Vám hned poteče tokajské.

ALTMAYER.
Ne, pánové, podívejte se mi do tváře!
Vidím, že si z nás jen tropíte žert.

MEFISTOFELES.
Ej! Ej! S tak urozenými hosty
by to bylo trochu příliš odvážné.
Hbitě! Jen přímo ven s tím!
Jakým vínem mohu posloužit?

ALTMAYER.
Jakýmkoliv! Jen ne dlouho se ptát.

Když jsou všechny díry provrtány a ucpány.

MEFISTOFELES *(se zvláštními gesty).*
Hrozny nese vinná réva,
rohy nese kozel;
víno je šťavnaté, dřevo je réví,
dřevěný stůl také víno dát může.
Hluboký pohled do přírody!
Zde je zázrak, jen věřte!
Vytáhněte špunty a užijte!

VŠICHNI *(zatímco vytahují špunty a každému teče žádané víno do sklenice).*
Ó krásná studno, co nám plyne!

MEFISTOFELES.
Jen se mi hlídejte, abyste nic nerozlili!

Pijí opětovně.

VŠICHNI *(zpívají).*
Je nám docela kanibalsky dobře,
jak pěti stům sviní!

MEFISTOFELES.
Ten lid je volný, hleď, jak se mu daří!

FAUST.
Měl bych chuť teď odjet.

MEFISTOFELES.
Dej jen pozor, bestiálnost
se tu nádherně odhalí.

SIEBEL *(pije neopatrně, víno teče na zem a vzplane).*
Pomoc! Oheň! Pomoc! Peklo hoří!

MEFISTOFELES *(zažehnává plamen).*
Buď klidný, přívětivý živle!

K druhům.
Tentokrát to byla jen kapka očistce.

SIEBEL.
Co to má být? Počkej! Draho zaplatíš!
Vypadá to, že nás neznáš.

FROSCH.
Nechť s námi příště víc nezkouší!

ALTMAYER.
Myslím, že ho uctivě pošleme stranou.

SIEBEL.
Co, pane? Vy se opovažujete
a tady své hokus pokus provádíte?

MEFISTOFELES.
Tiše, stará vinná bečko!

SIEBEL.
Smetáku!
Ty nám chceš ještě být drzý?

BRANDER.
Jen počkej, teď padnou rány!

ALTMAYER *(vytáhne špunt ze stolu, vyskočí mu oheň vstříc).*
Hořím! Hořím!

SIEBEL.
Čarodějnictví!
Pichněte! Ten chlap je psanec!

Vytahují nože a jdou na Mefistofela.

MEFISTOFELES *(s vážným gestem).*
Falešný obraz a slovo
proměňte smysl i místo!
Buďte zde i tam!

Stojí užaslí a dívají se na sebe.

ALTMAYER.
Kde jsem? Jaká krásná země!

FROSCH.
Vinice! Vidím dobře?

SIEBEL.
A hrozny hned po ruce!

BRANDER.
Tu pod tímto zeleným loubím,
pohleď, jaký keř! Pohleď, jaký hrozen!

Chopí Siebela za nos. Ostatní dělají totéž navzájem a zdvihají nože.

MEFISTOFELES *(jako výše).*
Omyle, pusť pouta očí!
A pamatujte, jak ďábel žertuje!

Mizí s Faustem, druzi vyrazí od sebe.

SIEBEL.
Co se děje?

ALTMAYER.
Jak?

FROSCH.
To byl tvůj nos?

BRANDER *(k Siebelovi).*
A tvůj mám v ruce!

ALTMAYER.
To byl úder, co prošel všemi údy!
Přineste židli, padám!

FROSCH.
Ne, povězte, co se stalo?

FROSCH.
Kde je ten chlap? Jestli ho najdu,
ten mi živ neodejde!

ALTMAYER.
Já ho viděl ven ze sklepních dveří –
na sudu jet pryč –
mám jak olovo těžké nohy.

Obrací se ke stolu.
Prosím! Mělo by víno ještě téci?

SIEBEL.
Všechno byl podvod, lež a klam.

FROSCH.
Zdálo se mi však, že piju víno.

BRANDER.
Ale co ty hrozny?

ALTMAYER.
Teď mi někdo řekne, že na zázraky věřit nemám!

Čarodějná kuchyně

Na nízkém ohništi stojí velký kotel nad ohněm. V páře, která z něho stoupá, se objevují různé postavy. Mořská kočka sedí u kotle a odpěňuje ho a dbá, aby nepřekypěl. Mořský kocour s mláďaty sedí vedle a hřeje se. Stěny a strop zdobí nejpodivnější čarodějné nářadí. Faust. Mefistofeles.

FAUST.
Mně se protiví to pošetilé kouzelnictví!
Slibuješ mi, že se uzdravím
v téhle brakické vřavě?
Mám hledat radu u staré báby?
A ta patlanina z kuchyně
mi vzkřísí třicet let?
Běda mi, nevíš-li něco lepšího!
Už mi naděje vymizela.
Nevymyslela příroda a vznešený duch
nějaký balzám?

MEFISTOFELES.
Můj příteli, teď zase mluvíš chytře!
Omládit tě lze i přirozeným prostředkem;
jenže stojí v jiné knize
a je to podivná kapitola.

FAUST.
Chci to vědět.

MEFISTOFELES.
Dobrá! Prostředek bez peněz,
lékaře a čar.
Vydej se hned na pole,
chop se motyky a rýče,
drž sebe i svůj smysl
ve zcela omezeném kruhu,
živ se nesmíšenou stravou,
žij s dobytkem jako dobytek, a nepovažuj za loupež
pole, které sklízíš, sám hnojit;
to je nejlepší prostředek, věř,
na osmdesát let tě omladit!

FAUST.
Tomu nejsem zvyklý, nemohu se uvolit
rýč do ruky vzít.
Úzký život mi nevyhovuje.

MEFISTOFELES.
Pak tedy přece musí čarodějnice.

FAUST.
Proč zrovna ta stará baba!
Nemůžeš ten nápoj uvařit sám?

MEFISTOFELES.
To by byla pěkná kratochvíle!
To bych raději tisíc mostů postavil.
Nejen umění a vědu,
trpělivost chce to dílo.

Tichý duch je roky zaneprázdněn,
jen čas dělá jemné kvašení silným.
A všechno, co k tomu patří,
jsou věru podivuhodné věci!
Ďábel ji to sice naučil;
ale dábel to sám udělat nemůže.

Spatří zvířata.
Hleď, jaké roztomilé plémě!
To je služka, to je sluha!

Ke zvířatům.
Zdá se, že paní není doma?

ZVÍŘATA.
Na hodech,
z domu
komínem ven!

MEFISTOFELES.
Jak dlouho se obvykle potuluje?

ZVÍŘATA.
Dokud si tlapy hřejem.

MEFISTOFELES *(k Faustovi).*
Jak se ti ta jemná zvířata líbí?

FAUST.
Pošetilejší jsem jaktěživ neviděl!

MEFISTOFELES.
Ne, taková debata jako tahle
je přesně ta, co nejradši vedu!

Ke zvířatům.
Povězte mi, prokleté loutky,
co to mícháte v tom bryndě?

ZVÍŘATA.
Vaříme širokou žebráckou polévku.

MEFISTOFELES.
Pak máte velké publikum.

KOCOUR *(přichází blíž a lichotí Mefistofelovi).*
Ó, hoď si rovnou kostkou
a udělej mě bohatým,
a nech mě vyhrát!
Zle je mi uděleno,
a kdybych měl peníze,
měl bych i rozum.

MEFISTOFELES.
Jak šťastný by se opička cítila,
kdyby mohla taky do loterie dávat!

Mezitím si mladé mořské kočičky hrály s velkou koulí a kutálejí ji.

KOCOUR.
To je svět;
stoupá a padá
a stále se kutálí;
zní jak sklo;
jak snadno se rozbije!
Je dutý uvnitř.
Zde se třpytí velmi,
a zde ještě víc.

„Jsem živoucí!"
Můj milý synu,
drž se od toho stranou!
Musíš umřít!
Je z hlíny,
budou střepy.

MEFISTOFELES.
Co má to síto?

KOCOUR *(here je dolů).*
Kdybys byl zloděj,
hned bych tě poznal.

Běží ke kočce a nechá ji skrz dívat.
Pohleď skrze síto!
Poznáš zloděje
a nesmíš ho jmenovat?

MEFISTOFELES *(přibližuje se k ohni).*
A tenhle hrnec?

KOCOUR A KOČKA.
Ten bláznivý kapka!
Nezná hrnec,
nezná kotel!

MEFISTOFELES.
Nezdvořilé zvíře!

KOCOUR.
Vezmi si zde oprašovač
a sedni do křesla!

Nutí Mefistofela sednout.

FAUST *(který po tu dobu stál před zrcadlem, hned se k němu přibližoval, hned od něj vzdaloval).*
Co vidím? Jaký nebeský obraz
se ukazuje v tomto kouzelném zrcadle!
Ó Lásko, propůjč mi nejrychlejší ze svých křídel
a veď mě k ní!
Ach, nezůstanu-li na tomto místě,
odvážím-li se jít blíž,
mohu ji vidět jen jak v mlze! –
Nejkrásnější obraz ženy!
Je to možné, je žena tak krásná?
Mám v tom natáhlém těle
spatřit souhrn všech nebes?
Něco takového se najde na zemi?

MEFISTOFELES.
Pochopitelně, když se bůh šest dní trápí
a nakonec sám řekne bravo,
musí z toho vzniknout něco kloudného.
Prozatím se jen pokochej;
umím ti takový poklad vystopovat,
a blažený, kdo má to štěstí,
že si ji může jako ženich odvést domů!

Faust se stále dívá do zrcadla. Mefistofeles, protahující se v křesle a hrající si s oprašovačem, pokračuje v řeči.

Tady sedím jako král na trůně,
žezlo držím zde, chybí jen koruna.

ZVÍŘATA *(která dosud dělala všemožné podivné pohyby, přinášejí Mefistofelovi korunu s velkým křikem).*
Ó buď tak dobrý,
potem a krví
tu korunu slepit!

Hazardně zacházejí s korunou a rozlomí ji na dva kusy, s nimiž skáčou kolem.

Teď je po všem!
Mluvíme a vidíme,
slyšíme a rýmujeme.

FAUST *(k zrcadlu).*
Běda! Zešílím.

MEFISTOFELES *(ukazuje na zvířata).*
Teď začíná i mně hlava kolísat.

ZVÍŘATA.
A když se nám podaří
a hodí se to,
jsou to myšlenky!

FAUST *(jako výše).*
Má hruď začíná plát!
Vzdalme se raději hbitě!

MEFISTOFELES *(v předchozí poloze).*
Nu, alespoň se musí přiznat,
že jsou to upřímní básníci.

Kotel, který kočka dosud zanedbávala, začne přetékat, vzplane velký plamen, který šlehá komínem ven. Čarodějnice sjíždí plamenem dolů

s hrůzným křikem.

ČARODĚJNICE.
Au! Au! Au! Au!
Prokleté zvíře! Zatracená svině!
Zanedbáváš kotel, popaluješ paní!
Prokleté zvíře!

Spatří Fausta a Mefistofela.

Co je to tu?
Kdo jste tady?
Co tu chcete?
Kdo se vplížil?
Oheň pekelný
vám do kostí!

Chvátá odpěňovačkou do kotle a stříká plameny po Faustovi, Mefistofelovi a zvířatech. Zvířata skučí.

MEFISTOFELES *(obrací oprašovač v ruce a tluče mezi sklenice a hrnce).*
Napolo! Napolo!
Tam leží kaše!
Tam leží sklo!
Je to jen žert,
takt, ty mrcho,
k tvé melodii.

Čarodějnice, pln vzteku a hrůzy, ustupuje.

Poznáváš mě? Kostlivče! Ohyzdo!
Poznáváš svého pána a mistra?
Co mi brání, abych udeřil,

rozbil tebe a tvé kočičí duchy!
Nemáš už úctu před rudým kabátcem?
Nepoznáš kohoutí pérou?
Zakryl jsem snad tuhle tvář?
Mám snad sám sebe jmenovat?

ČARODĚJNICE.
Ó pane, odpusťte hrubý pozdrav!
Nevidím však koňské kopyto.
Kde máte své dva havrany?

MEFISTOFELES.
Tentokrát ti to projde;
neboť arci je to už chvíle,
co jsme se neviděli.
Také kultura, jež celý svět olizuje,
se rozprostřela na ďábla;
severní fantom už není k vidění;
kde vidíš rohy, ocas a drápy?
A co se týká nohy, bez níž se neobejdu,
škodila by mi u lidí;
proto se, jako mnohý mladík,
mnoho let strojím falešnými lýtky.

ČARODĚJNICE *(tančíc).*
Smysl i rozum skoro ztrácím,
vidím-li tu zase pana Satana!

MEFISTOFELES.
To jméno, ženo, si vyprošuji!

ČARODĚJNICE.
Proč? Co vám udělalo?

MEFISTOFELES.
Je už dlouho zapsáno v pohádkové knize;
avšak lidé na tom nejsou lépe:
zlého se zbavili, zlí zůstali.
Říkej mi pane barone, tak je to v pořádku;
jsem kavalír jak jiní kavalíři.
Nepochybuješ o mé urozené krvi;
pohleď, to je znak, který nosím!

Dělá neslušné gesto.

ČARODĚJNICE *(směje se nestoudně).*
Ha! Ha! To je ve vašem stylu!
Vy jste šibal, jaký jste vždycky byl!

MEFISTOFELES *(k Faustovi).*
Můj příteli, dobře se to nauč pochopit!
Takhle se zachází s čarodějnicemi.

ČARODĚJNICE.
Nuž, pánové, povězte, co si přejete.

MEFISTOFELES.
Dobrou sklenici známé šťávy!
Avšak musím vás prosit o nejstarší;
roky násobí její sílu.

ČARODĚJNICE.
Rádi! Mám tu láhev,
z níž sama občas upíjím,
také už vůbec nesmrdí;
ráda vám skleničku dám.

Potichu.
Jenže tenhle muž, nebude-li připraven,
nemůže, víte dobře, ani hodinu žít.

MEFISTOFELES.
Je to dobrý přítel, jemuž má posloužit;
dopřávám mu rád to nejlepší z tvé kuchyně.
Táhni svůj kruh, mluv svá říkadla
a dej mu plnou číši!

Čarodějnice, s podivnými gesty, táhne kruh a staví do něj divné věci; zatím začnou sklenice zvonit, kotle znít a dělat hudbu. Nakonec přinese velkou knihu, postaví mořské kočky do kruhu, aby jí sloužily jako pulpit a držely pochodně. Dává Faustovi znamení, aby přistoupil.

FAUST *(k Mefistofelovi).*
Ne, povídej mi, co z toho má vzejít?
Ty bláznivé věci, zuřivá gesta,
nejchutnější podvod
jsou mi známé, nenávidí dost.

MEFISTOFELES.
Ech, nesmysl! To je jen k smíchu;
nebuď tak přísný muž!
Jako lékař musí dělat hokus pokus,
aby ti šťáva pěkně prospěla.

Nutí Fausta vstoupit do kruhu.

ČARODĚJNICE *(s velkým patosem začne deklamovat z knihy).*
Musíš chápat!
Z jednoho udělej deset,

dvojku pusť,
trojku rovnou,
tak budeš bohatý.
Ztrať čtyřku!
Z pětky a šestky,
tak praví čarodějka,
udělej sedm a osm,
a je to hotovo.
A devítka je jednička,
a desítka není.
To je čarodějný násobilka!

FAUST.
Zdá se mi, že stará mluví v horečce.

MEFISTOFELES.
To ještě dlouho neskončilo,
dobře to znám, tak zní celá kniha;
nemálo času jsem s ní ztratil,
neboť dokonalý rozpor
zůstane stejně tajuplný moudrému i hlupci.
Můj příteli, umění je staré i nové.
Byl to způsob všech časů
skrze Tři a Jedno a Jedno a Tři
místo pravdy šířit omyl.
Tak se žvaní a učí beze změny;
kdo si bude lámat hlavu s blázny?
Člověk obvykle věří, slyší-li jen slova,
že se u nich dá přec taky něco mysleti.

ČARODĚJNICE *(pokračuje).*
Vznešená síla

vědy,
celému světu skryta!
A kdo nemyslí,
tomu se dá darem,
má ji bez starostí.

FAUST.
Co nám to vykládá nesmyslů?
Hned se mi rozletí hlava.
Zdá se mi, že slyším celý sbor
sta tisíc bláznů mluvit.

MEFISTOFELES.
Dost, dost, ó výborná sibylo!
Podej svůj nápoj a naplň
číši rychle až po okraj;
tenhle doušek mému příteli neuškodí.
Je to muž mnoha stupňů,
mnohý dobrý doušek si dopřál.

Čarodějnice s mnoha ceremoniemi nalévá nápoj do číše; když ji Faust přikládá k ústům, vznikne lehký plamen.

Jen svěže dolů! Jen do toho!
Hned ti srdce potěší.
Jsi s ďáblem ty a já,
a před plamenem se budeš bát?

Čarodějnice rozpouští kruh. Faust vystupuje ven.

Teď hbitě ven! Nesmíš odpočívat.
ČARODĚJNICE.
Nechť vám ten doušek dobře chutná!

MEFISTOFELES *(k čarodějnici).*
A mohu-li ti něčím vyhovět,
řekni mi o Valpuržině noci.

ČARODĚJNICE.
Tady je píseň! Zazpíváte-li ji občas,
pocítíte zvláštní účinek.

MEFISTOFELES *(k Faustovi).*
Jen rychle pojď a nech se vést;
musíš se nutně zpotit,
aby síla pronikla zevnitř i zvenčí.
Vznešenému zahálení tě naučím si vážit potom,
a brzy pocítíš s vnitřní rozkoší,
jak se Cupido hýbe a sem a tam poskakuje.

FAUST.
Nech mě ještě rychle pohlédnout do zrcadla!
Ten ženský obraz byl příliš krásný!

MEFISTOFELES.
Ne! Ne! Vzor všech žen
brzy uvidíš živoucí před sebou.

Potichu.
Uvidíš, s tímhle nápojem v těle,
v každé ženě brzy Helenu.

Ulice I

Faust. Markétka, kráčející kolem.

FAUST.
Má krásná slečno, smím se odvážit
nabídnout vám své rámě a doprovod?

MARKÉTKA.
Nejsem slečna, nejsem krásná,
dojdu si sama domů.

Vyvine se a odchází.

FAUST.
U nebes, to dítě je krásné!
Něco takového jsem ještě neviděl.
Je tak slušná a plná ctnosti,
a přitom trochu rezolutní.
Rudé rty, jas tváře,
nikdy je nezapomenu, dokud budu žít!
Jak oči sklopila,
to se mi hluboko v srdce vrylo;
jak byla stroze upjatá,
to je k zbláznění!

Mefistofeles vchází.

FAUST.
Slyš, musíš mi tu dívku opatřit!

MEFISTOFELES.
Nuž, kterou?

FAUST.
Právě šla kolem.

MEFISTOFELES.
Tahle? Ta přicházela od svého páteře,
který ji zprostil všech hříchů.
Těsně kolem zpovědnice jsem se plížil,
je to zcela nevinné stvoření,
které šlo zpovídat se pro nic;
nad tou nemám moc!

FAUST.
Je přece už přes čtrnáct let stará.

MEFISTOFELES.
Mluvíš jako Jan Prostopášný,
který by si rád trhal každou květinku,
a myslí si, že není žádná čest
a žádná milost, které by nedobyl;
ale ne vždy to vyjde.

FAUST.
Můj pane magistře Chvalozpěve,
ponech mě se zákonem na pokoji!
A to mu říkám zkrátka a dobře:
nespočine-li ta sladká mladá krev

dnes v noci v mém náručí,
tak jsme o půlnoci rozloučeni.

MEFISTOFELES.
Pomysli, co jde a co stojí!
Potřebuji aspoň čtrnáct dní,
jen příležitost vystopovat.

FAUST.
Mít jen sedm hodin klidu,
nepotřeboval bych ďábla,
abych takové stvoříčko svedl.

MEFISTOFELES.
Mluvíte už skoro jako Francouz;
ale prosím, nebuďte mrzutý.
K čemu je si rovnou užívat?
Radost není ani zdaleka tak velká,
jako když nejdřív nahoru, dolů
skrze všelijaké brimbor
loutku pěkně uhnětete a připravíte,
jak to učí nejedna italská příhoda.

FAUST.
Mám chuť i bez toho.

MEFISTOFELES.
Teď bez posměchu a bez žertu.
Říkám vám, s tím krásným dítětem
to jednou provždy rychle nepůjde.
Útokem tam nic nedobudete;
musíme se uchýlit k lsti.

FAUST.
Opatři mi něco z toho anděla!
Zaveď mě na její místo odpočinku!
Opatři mi šátek z její hrudi,
podvazek pro mou milostnou touhu!

MEFISTOFELES.
Abyste viděl, že vaší bolesti
chci být nápomocen a užitečný,
nenechme ani okamžik ztracen,
dnes vás zavedu do jejího pokoje.

FAUST.
A uvidím ji? Budu ji mít?

MEFISTOFELES.
Ne! Bude u sousedky.
Zatím se můžete sám
z naděje budoucích radostí
v jejím okruhu nasytit.

FAUST.
Můžeme jít?

MEFISTOFELES.
Je ještě brzy.

FAUST.
Postarej se mi o nějaký dar pro ni!

Odchází.

MEFISTOFELES.
Hned darovat? To je dobré! Má úspěch přijde!

Znám nejedno krásné místo
a nejeden dávno pohřbený poklad;
musím trochu zrevidovat.

Odchází.

Večer

Malý čistoučký pokoj.

MARKÉTKA *(zaplétá a rozvazuje si copy).*
Dala bych nevím co, kdybych jen věděla,
kdo byl ten pán dnes!
Vypadal určitě statečně
a je z urozeného domu;
to jsem mu mohla přečíst z čela –
jinak by nebyl tak smělý.

Odchází.

MEFISTOFELES.
Pojď, docela tiše, pojď dovnitř!

FAUST *(po chvíli mlčení).*
Prosím tě, nech mě samotného!

MEFISTOFELES *(rozhlíží se).*
Ne každá dívka má tak čisto.

Odchází.

FAUST *(rozhlíží se kolem).*
Buď vítán, sladký soumraku,
jenž tuto svatyni prostupuješ!
Chop mé srdce, sladká milostná bolest,

jež z rosy naděje chřadnoucně žiješ!
Jak dýchá kolem cit tichosti,
pořádku, spokojenosti!
V té chudobě jaká plnost!
V tom žaláři jaká blaženost!

Vrhá se na kožené křeslo u lůžka.

Ó přijmi mě, který jsi dávné pokolení
v radosti i bolesti v otevřeném náručí uvítal!
Jak často, ach, na tomto otcovském trůnu
viselo kolem hejno dětí!
Snad, vděčná za Jezulátko,
sem má milá, s plnými dětskými tvářemi,
pobožně předkově zvadlou ruku zlíbala.
Cítím, ó dívko, tvého ducha
plnosti a pořádku kolem mě šeptat,
jenž tě denně mateřsky poučuje,
jenž ti velí koberec na stůl čistě prostřít,
dokonce i písek u tvých nohou kadeřit.
Ó milá ruko, tak božská!
Chaloupka se tvou mocí stává nebeským královstvím.
A tady!

Zdvihá závěs lůžka.

Jaká rozkošná hrůza mě jímá!
Zde bych chtěl trávit celé hodiny.
Přírodo, zde jsi v lehkých snech vytvarovala
toho vrozeného anděla!
Zde leželo dítě! Teplým životem
mu nabobtnala něžná hruď,

a zde se svatě čistým tkaním
rozvíjel božský obraz!

A ty! Co tě sem zavedlo?
Jak hluboko se cítím pohnut!
Co tu chceš? Co ti srdce tíží?
Ubohý Fauste! Už tě neznám.

Obklopuje mě tu nějaká kouzelná vůně?
Toužil jsem si rovnou užít,
a cítím se v milostném snu rozplývat!
Jsme hrou každého závanu vzduchu?

A kdyby teď vstoupila,
jak bys za svou rouhavost pykal!
Ten velký Hans, ach, jak maličký!
Padl by jí roztaven k nohám.

MEFISTOFELES *(přichází).*
Rychle! Vidím ji dole přicházet.

FAUST.
Pryč! Pryč! Už se nikdy nevrátím!

MEFISTOFELES.
Tady je skříňka pěkně těžká,
vzal jsem ji odjinud.
Postavte ji sem do skříně,
přísahám vám, zajde jí smysl;
dal jsem vám tam věcičky,
abyste získal jinou.
Dítě je dítě a hra je hra.

FAUST.
Nevím, mám?

MEFISTOFELES.
Ptáte se moc?
Chcete snad poklad šetřit?
Pak radím vaší smyslnosti,
milý krásný denní čas
a mě další námahy ušetřit.
Doufám, že nejste lakomý!
Škrábu se na hlavě, mnu si ruce –

Postaví skříňku do skříně a zámek zase zavře.

Jen pryč! Rychle!
Abyste si to sladké mladé dítě
podle srdečného přání a vůle naklonil;
a vy koukáte,
jako byste měl jít do posluchárny,
jako by před vámi šedé vlastního těla stály
fyzika i metafyzika!
Jen pryč!

Odchází.

MARKÉTKA *(se svícnem).*
Je tu tak dusno, tak tíživo –

Otvírá okno.

A venku není ani tak teplo.
Je mi tak, nevím jak –
Chtěla bych, aby matka přišla domů.

Běhá mi mráz po celém těle –
Jsem přece pošetilá bázlivá žena!

Začíná zpívat, zatímco se svléká.

Byl jednou v Thule král
věrný až do hrobu,
jemuž umírající milá
zlatý pohár dala.

Nic mu nebylo nad něj,
vyprázdnil jej při každé hostině;
oči se mu zalily,
kdykoli z něj pil.

A když přišel umírat,
spočítal svá města v říši,
vše dědici dopřál,
pohár však ne.

Seděl na královské hostině,
rytíři kolem něho,
ve vysoké předků síni,
tam na hradu u moře.

Tam stál ten starý piják,
pil poslední žár života
a svatý pohár hodil
dolů do záplavy.

Viděl jej padat, pít
a klesnout hluboko do moře,
oči se mu kalily,
víc kapku už nenapil.

Otevírá skříň, aby ulapila šaty, a spatří skříňku se šperky.

Jak se sem ta krásná skříňka dostala?
Já jsem skříň přece docela jistě zavřela.
To je zvláštní! Co asi je uvnitř?
Snad to někdo přinesl jako zástavu,
a moje matka na to půjčila.
Tady visí klíček na stuze –
myslím, že ji otevřu!
Co to je? Bože na nebesích! Hle,
něco takového jsem jaktěživ neviděla!
Šperk! S tím by mohla urozená paní
jít o nejvyšším svátku.
Jak by mi ten řetěz slušel?
Komu patří ta nádhera?

Vystrojí se jím a stoupne před zrcadlo.

Kdyby ty náušnice byly moje!
Vypadám hned docela jinak.
Co vám pomůže krása, mladá krev?
To všechno je sice pěkné,
ale všechno nechají být;
chválí vás napolo s lítostí.
K zlatu táhne,
na zlatě visí
přec všechno. Ach my chudí!

Procházka

Faust zamyšleně přechází sem a tam. K němu Mefistofeles.

MEFISTOFELES.
Při vší zavržené lásce! Při pekelném živlu!
Chtěl bych, abych věděl něco horšího, abych to mohl proklít!

FAUST.
Co máš? Co tě tak škube?
Takový obličej jsem jaktěživ neviděl!

MEFISTOFELES.
Chtěl bych se hned sám ďáblu vydat,
kdybych nebyl sám ďáblem!

FAUST.
Hnulo se ti něco v hlavě?
Sluší ti to zuřit jak šílenci!

MEFISTOFELES.
Jen pomysli, ten šperk, pro Markétku pořízený,
sebral farář!
Matka ta věc dostala ke zhlédnutí,
hned se jí tajně rozklepe,
ta žena má jemný čich,
věčně mrcasí v modlitební knize
a cítí z každého nábytku,

jestli věc je svatá nebo profánní;
a u toho šperku jasně vycítila,
že při něm nebylo moc požehnání.
„Mé dítě," zvolala, „nespravedlivý majetek
zajímá duši, požírá krev.
Zasvěťme to Matce Boží,
odmění nás nebeskou manou!"
Markétka tomu nasadila křivou pusu,
„je to přec dar," myslí si,
„a vskutku bezbožný není ten,
kdo jej tak jemně sem přinesl."
Matka nechala přijít páteře;
ten sotva vtip zaslechl,
nechal si na ten pohled zachutnat.
Řekl: „Správně smýšlíte!
Kdo přemůže, ten vyhrává.
Církev má dobrý žaludek,
pozřela celé země
a nikdy se nepřejedla;
jen církev, drahé paní,
dokáže strávit nespravedlivý majetek."

FAUST.
To je obecný zvyk,
žid i král to umí také.

MEFISTOFELES.
Shrábl sponu, řetěz, prsteny,
jako by to byly jen žampióny,
poděkoval ani méně ani víc,
jako by to byl koš plný ořechů,

slíbil jim všechnu nebeskou odměnu –
a oni byli velice potěšeny.

FAUST.
A Markétka?

MEFISTOFELES.
Sedí teď neklidně,
neví, co chce ani co má,
myslí na šperky dnem i nocí,
ještě víc na toho, kdo jí je přinesl.

FAUST.
Mé milé smutek lituji.
Opatři jí hned nové šperky!
První stejně tak nebyly moc.

MEFISTOFELES.
Ó ano, pánovi je vše dětská hra!

FAUST.
A udělej to, zařiď to podle mého,
připoutej se k její sousedce!
Nebuď, ďáble, jak kaše,
a opatři nové šperky!

MEFISTOFELES.
Ano, milostivý pane, od srdce rád.

Faust odchází.

Takový zamilovaný blázen vyfoukne
slunce, měsíc i všechny hvězdy
pro kratochvíli své milé do vzduchu.

Odchází.

U sousedky

Marta sama.

Bůh odpusť mému milému muži,
nejednal se mnou dobře!
Vyrazil přímo do světa
a nechal mě na slámě samotnou.
Já ho vskutku nezarmucovala,
já ho, ví Bůh, od srdce milovala.

Pláče.

Snad je dokonce mrtev! Ó bolest!
Mít jen úmrtní list!

Markétka přichází.

MARKÉTKA.
Paní Marto!

MARTA.
Markétko, co se děje?

MARKÉTKA.
Skoro mi klesají kolena!
Zase jsem našla v své skříni
takovou skříňku z ebenu,

a věci úplně nádherné,
mnohem bohatší než ty první.

MARTA.
To nesmí matce říct;
hned by to zase donesla zpovědnici.

MARKÉTKA.
Ach, podívejte, ach, jen pohleďte!

MARTA *(zdobí ji).*
Ó, ty blažené stvoření!

MARKÉTKA.
Bohužel se s tím nesmím
ani na ulici, ani v kostele ukazovat.

MARTA.
Jen přijď ke mně častěji,
a dej si tajně šperky zde na sebe;
projdi se hodinku před zrcadlem,
budeme mít radost;
a pak se vyskytne příležitost, nějaký svátek,
kdy se to lidem postupně nechá vidět.
Nejdřív řetízek, pak perlu do ucha;
matka to asi neuvidí, ošálíme ji.

MARKÉTKA.
Kdo mohl ty dvě skříňky donést?
Neděje se to pravými věcmi!

Klepe.

Ach Bože, nebude to má matka?

MARTA *(vyhlíží záclonou).*
Je to cizí pán – vstupte!

Vstupuje Mefistofeles.

MEFISTOFELES.
Beru si volnost rovnou vstoupit,
musím paní prosit o prominutí.

Uctivě ustupuje před Markétkou.

Chtěl bych se zeptat po paní Martě Schwerdtleinové!

MARTA.
Jsem to já, co má pán povědět?

MEFISTOFELES *(potichu jí).*
Teď vás znám, to mi stačí;
máte tu velmi vznešenou návštěvu.
Odpusťte volnost, kterou jsem si vzal,
odpoledne se vrátím.

MARTA *(směje se).*
Jen si pomysli, dítě, pro živého Boha!
Pán tě má za slečnu.

MARKÉTKA.
Jsem jen chudá mladá krev;
ach Bože, pán je příliš dobrý.
Šperk a klenoty nejsou moje.

MEFISTOFELES.
Ach, není to jen ten šperk;
máte výraz, pohled tak pronikavý!
Jak mě těší, že smím zůstat.

MARTA.
Co pán tedy přináší? Jsem napjatá –

MEFISTOFELES.
Chtěl bych mít veselejší zprávu!
Doufám, že mě za ni nedáte pykat.
Váš muž je mrtev a nechává vás pozdravovat.

MARTA.
Je mrtev? To věrné srdce! Ó běda!
Můj muž je mrtev! Ach, umírám!

MARKÉTKA.
Ach, milá paní, nezoufejte si!

MEFISTOFELES.
Tak slyšte ten smutný příběh!

MARKÉTKA.
Já bych proto celý život nechtěla milovat,
ztráta by mě k smrti zarmoutila.

MEFISTOFELES.
Radost musí mít strast, strast musí mít radost.

MARTA.
Vyprávějte mi, jak skončil!

MEFISTOFELES.
Leží v Padově pochován
u svatého Antonína,
na dobře posvěceném místě,
v navždy chladném lůžku odpočinku.

MARTA.
Nenesete mi jinak nic?

MEFISTOFELES.
Ano, jednu prosbu, velkou a těžkou.
Ať za něj nechá sloužit tři sta mší!
Jinak jsou mé kapsy prázdné.

MARTA.
Co? Ani památný penízek? Žádný klenot?
Co si každý tovaryš dole v mošničce šetří,
na památku uchovává,
raději hladoví, raději žebrá!

MEFISTOFELES.
Madam, srdečně mě to mrzí;
avšak své peníze opravdu nerozházel.
Taky velmi litoval svých chyb,
ano, a žaloval ještě víc své neštěstí.

MARKÉTKA.
Ach, že jsou lidé tak nešťastní!
Jistě se za něj mnohokrát pomodlím.

MEFISTOFELES.
Byla byste hodna hned do manželství vstoupit.
Jste roztomilé dítě.

MARKÉTKA.
Ach ne, to teď ještě nejde.

MEFISTOFELES.
Není-li muž, buď zatím galán.

Je to z největších darů nebeských,
mít takovou milou věc v náručí.

MARKÉTKA.
To není zvyk této země.

MEFISTOFELES.
Zvyk nebo ne! I tak se to děje.

MARTA.
Vyprávějte jen!

MEFISTOFELES.
Stál jsem u jeho smrtelného lůžka,
bylo o něco lepší než z hnoje,
z napolo shnilé slámy; ale zemřel jako křesťan
a shledal, že má u krčmáře dávno dluh.
„Jak," zvolal, „musím sebe hluboce nenávidět,
že jsem své řemeslo, svou ženu takto opustil!
Ach, vzpomínka mě zabíjí –
kéž by mi odpustila ještě v tomto životě!"

MARTA *(pláče).*
Ten dobrý muž! Já mu dávno odpustila.

MEFISTOFELES.
„Ale, ví Bůh! Ona byla víc vinná než já."

MARTA.
To lže! Co! Na pokraji hrobu lhát!

MEFISTOFELES.
Jistě blábolil v posledních záchvěvech,
jsem-li jen trochu znalec.

„Neměl jsem," pravil, „čas pro kratochvíli zevlovat,
nejdřív děti, pak chléb pro ně obstarat,
a chléb v nejširším smyslu,
a nemohl jsem svůj díl v klidu sníst."

MARTA.
Zapomněl snad vší věrnosti, vší lásky,
dřiny ve dne v noci!

MEFISTOFELES.
Ne, srdečně na vás pamatoval.
Řekl: „Když jsem odešel z Malty,
modlil jsem se vroucně za ženu a děti;
nebe nám bylo přízně,
že naše loď chytila turecké plavidlo,
které vezlo poklad velkého sultána.
Tam byla statečnosti odměna,
a já jsem také obdržel, jak se slušelo,
svůj dobře odměřený díl z toho."

MARTA.
Ech jak? Ech kde? Snad to zahrabal?

MEFISTOFELES.
Kdo ví, kde to teď čtyři větry mají.
Krásná slečna se ho ujala,
když se v Neapoli jako cizinec procházel;
mnoho lásky a věrnosti mu prokázala,
že ji cítil až do blaženého konce.

MARTA.
Ten lotr! Zloděj svým dětem!

Ani všechna bída, všechna nouze
nemohla zastavit jeho hanebný život!

MEFISTOFELES.
Ano, hleďte! Zato je teď mrtev.
Kdybych byl teď na vašem místě,
oplakával bych ho slušný rok
a mezitím pokukoval po novém pokladu.

MARTA.
Ach Bože! Jaký byl první,
tak snadno druhého na světě nenajdu!
Byl to sotva milý blázínek.
Jenom miloval příliš mnoho putování
a cizí ženy a cizí vína
a to zatracené kostky.

MEFISTOFELES.
Nu, nu, mohlo to jít a stát,
kdyby vám on asi tak mnoho
ze své strany promíjel.
Přísahám vám, pod takovou podmínkou
sám bych s vámi vyměnil prsten!

MARTA.
Ó, pánovi se jen libí žertovat!

MEFISTOFELES *(stranou).*
Teď se včas vytratím!
Ta by i ďábla samého držela za slovo.

K Markétce.
Jak je to s vaším srdcem?

MARKÉTKA.
Co tím pán myslí?

MEFISTOFELES *(stranou).*
Ty dobré, nevinné dítě!

Nahlas. Buďte zdrávy, dámy!
MARKÉTKA.
Buďte zdráv!

MARTA.
Ó, povězte mi rychle!
Chtěla bych mít svědectví,
kde, jak a kdy můj poklad zemřel a byl pochován.
Odjakživa jsem byla přítelkyní pořádku,
chtěla bych ho i mrtvého číst v týdenním listě.

MEFISTOFELES.
Ano, dobrá paní, ústy dvou svědků
se všude pravda zjevuje;
mám ještě pěkného druha,
toho vám před soudce postavím.
Přivedu ho sem.

MARTA.
Ó, udělejte to jistě!

MEFISTOFELES.
A tahle slečna tu také bude?
Hodný hoch! Hodně cestoval,
slečnám vzdává všechnu zdvořilost.

MARKÉTKA.
Před tím pánem bych se musela stydět.

MEFISTOFELES.
Před žádným králem země.

MARTA.
Vzadu za domem v mé zahradě
budeme na pány dnes večer čekat.

Ulice II

Faust. Mefistofeles.

FAUST.
Jak to je? Postupuje to? Půjde to brzy?

MEFISTOFELES.
Ach bravo! Nacházím vás v ohni?
V krátkém čase bude Markétka vaše.
Dnes večer ji máte vidět u sousedky Marty.
To je žena jako stvořená
pro kuplířské a cikánské řemeslo!

FAUST.
Dobrá!

MEFISTOFELES.
Ale něco se od nás taky žádá.

FAUST.
Služba za službu.

MEFISTOFELES.
Jenom složíme platné svědectví,
že její manžel natažené údy
odpočívá v Padově na svatém místě.

FAUST.
Velmi chytré! To budeme muset cestu nejdřív podniknout!

MEFISTOFELES.
Sancta Simplicitas! Kvůli tomu to nikdo nedělá;
svědčte prostě, aniž byste mnoho věděl.

FAUST.
Nemá-li nic lepšího, tak je plán zničen.

MEFISTOFELES.
Ó svatý muži! Tak vy to tedy jste!
Je to poprvé v tvém životě,
že bys složil falešné svědectví?
Nedal jsi o Bohu, o světě a tom, co se v něm hýbe,
o člověku, co se mu v hlavě a v srdci dme,
definice s velkou silou?
S drzým čelem, odvážnou hrudí?
A chceš-li jít opravdu do nitra,
věděl jsi o tom, musíš přiznat,
asi tolik jako o smrti pana Schwerdtleina!

FAUST.
Jsi a zůstaneš lhář, sofista.

MEFISTOFELES.
Ano, kdyby se to trochu hlouběji nevědělo.
Vždyť zítra ne, v plné cti,
chudinku Markétku okouzlíš
a všechnu srdečnou lásku jí přísaháš?

FAUST.
A to od srdce.

MEFISTOFELES.
Dobře a krásně! Pak o věčné věrnosti a lásce,
o jediném všemocném pudu –
půjde to taky od srdce?

FAUST.
Nech to! Půjde! Když cítím,
pro ten pocit, pro to vření
jméno hledám, žádné nenajdu,
pak světem všemi smysly bloudím,
po všech nejvyšších slovech sáhám,
a ten žár, jímž hořím,
nekonečným, věčným, věčným nazývám –
je to ďáblovská lhavá hra?

MEFISTOFELES.
Já mám přec pravdu!

FAUST.
Slyš! Pamatuj si –
prosím tě, šetř mé plíce –
kdo chce mít pravdu a má jen jeden jazyk,
tu si určitě podrží.
A pojď, mám té tlachavosti dost;
protože máš pravdu, zejména proto, že musím.

Zahrada

Markétka na Faustově rameni, Marta s Mefistofelem procházejí sem a tam.

MARKÉTKA.
Dobře cítím, že mě pán jen šetří,
sklání se, aby mě zahanbil.
Cestovatel je tak zvyklý
z dobroty si vzít zavděk;
dobře vím, že takovému zkušenému muži
má chudá řeč nemůže posloužit.

FAUST.
Jeden tvůj pohled, jedno slovo víc zabaví
než vší moudrost tohoto světa.

Líbá jí ruku.

MARKÉTKA.
Nedělejte si námahu! Jak ji můžete líbat?
Je tak ošklivá, tak drsná!
Co jsem jen už nemusela dělat!
Matka je příliš přesná.

Procházejí dál.

MARTA.
A vy, pane, cestujete tak stále?

MEFISTOFELES.
Ach, že nás k tomu řemeslo a povinnost ženou!
S jakou bolestí člověk opouští nejedno místo
a přesto nesmí zůstat!

MARTA.
V rychlých letech to ještě jde,
tak kolem dokola světem táhnout;
ale přijde zlý čas,
a jako starý mládenec sám do hrobu se vléci,
to nikomu neposloužilo.

MEFISTOFELES.
S hrůzou to vidím z dálky.

MARTA.
Proto, vážený pane, poradťe si včas.

Procházejí dál.

MARKÉTKA.
Ano, sejde z očí, sejde z mysli!
Zdvořilost vám jde snadno;
ale máte přátel mnoho,
jsou rozumnější, než jsem já.

FAUST.
Ó nejlepší! Věř, co se nazývá rozumné,
je často víc marnivost a krátkozrakost.

MARKÉTKA.
Jak?

FAUST.
Ach, že prostota, že nevinnost nikdy
sama sebe a svou svatou cenu nepozná!
Že pokora, nízkost, nejvyšší dary
láskyplně rozdělující přírody –

MARKÉTKA.
Pomyslete na mě jen okamžik,
já budu mít času dost na vás myslet.

FAUST.
Jste asi hodně sama?

MARKÉTKA.
Ano, naše hospodářství je jen malé,
a přece musí být obstaráno.
Nemáme služku; musím vařit, zametat, plést
a šít a běhat od rána do pozdního večera;
a má matka je ve všem
tak akurátní!
Ne že by se musela tolik omezovat;
mohli bychom se mít líp než jiní.
Můj otec zanechal pěkné jmění,
domek a zahrádku před městem.
Teď mám celkem tiché dny.
Můj bratr je voják,
má sestřička je mrtvá.
S tím dítětem jsem měla nemalou starost;
ale ráda bych tu dřinu znovu podstoupila,
tak jsem to dítě milovala.

FAUST.
Anděl, bylo-li ti podobné.

MARKÉTKA.
Vychovala jsem ho, a srdečně mě milovalo.
Narodilo se po smrti mého otce.
Matku jsme pokládaly za ztracenou,
tak bídná tehdy ležela,
a zotavovala se velmi pomalu, kousek po kousku.
Pak nemohla na to pomýšlet,
aby to chudé červíček sama kojila,
a tak jsem je vychovala docela sama
mlékem a vodou, a tak se stalo mým.
V mém náručí, v mém klíně
bylo přívětivé, bavilo se, rostlo.

FAUST.
Jistě jsi pocítila nejčistší štěstí.

MARKÉTKA.
Ale také mnohou těžkou hodinu.
Kolébka toho malého stála v noci
u mé postele; sotva se pohnulo,
já už byla vzhůru;
hned jsem je musela kojit, hned k sobě položit,
hned, nemlčelo-li, z postele vstát
a tancujíc po komoře nahoru a dolů jít,
a brzy ráno už u pracího koryta stát;
pak na trhu i u ohniště starost,
a dál a dál, jak dnes, tak zítra.
Nejde to, pane, pokaždé veselo;
ale zato chutná jídlo, chutná klid.

Procházejí dál.

MARTA.
Chudé ženy jsou na tom opravdu zle.
Starého mládence nelze snadno obrátit.

MEFISTOFELES.
Záleželo by jen na někom jako jste vy,
mě poučit lepšímu.

MARTA.
Řekněte přímo, pane, nenašel jste nic?
Nezavázalo se vám srdce někde?

MEFISTOFELES.
Přísloví praví: Vlastní krb,
řádná žena jsou zlato a perly.

MARTA.
Myslím: nevznikla ve vás nikdy chuť?

MEFISTOFELES.
Všude mě přijímali velmi zdvořile.

MARTA.
Chtěla jsem říct: nestalo se to nikdy vážně v srdci?

MEFISTOFELES.
Se ženami si člověk nemá nikdy troufat žertovat.

MARTA.
Ach, nerozumíte mi!

MEFISTOFELES.
To mě srdečně mrzí!

Ale rozumím – že jste velmi laskavá.

Procházejí dál.

FAUST.
Poznala jsi mě, ó malý anděli, znovu,
hned jak jsem přišel do zahrady?

MARKÉTKA.
Neviděl jste, že jsem sklopila oči?

FAUST.
A odpustíš mi volnost, kterou jsem si vzal?
Co si drzost dovolila,
když jsi nedávno vyšla z chrámu?

MARKÉTKA.
Byla jsem polekaná, nikdy se mi to nestalo;
nikdo o mně nemohl říct zle.
Ach, pomyslela jsem si, viděl v tvém chování
něco drzého, neslušného?
Zdálo se, že ho náhle napadlo
jednat s tou dívkou rovnou.
Přiznávám! Nevěděla jsem, co se
ve váš prospěch ve mně hned začalo hýbat;
ale určitě jsem na sebe byla hodně rozzlobená,
že jsem se na vás nedokázala rozzlobit víc.

FAUST.
Sladká milá!

MARKÉTKA.
Pusťte mě chvíli!

Trhá hvězdici a škube lístky, jeden po druhém.

FAUST.
Co to? Kytici?

MARKÉTKA.
Ne, jen jednu hru.

FAUST.
Jak?

MARKÉTKA.
Jděte! Smějete se mi.

Trhá a mumlá.

FAUST.
Co to mumláš?

MARKÉTKA *(polohlasně).*
Miluje mě – nemiluje mě.

FAUST.
Ty rozkošná nebeská tváři!

MARKÉTKA *(pokračuje).*
Miluje mě – ne – miluje mě – ne –

Vytrhávajíc poslední list, s líbeznou radostí.

Miluje mě!

FAUST.
Ano, mé dítě! Nech to květinovo slovo
být tvým božským výrokem. On tě miluje!
Rozumíš, co to znamená? On tě miluje!

Chopí její obě ruce.

MARKÉTKA.
Zachvívám se!

FAUST.
Ó, nedes se! Nech tenhle pohled,
nech ten stisk ruky říci ti,
co je nevyslovitelné.
Oddat se docela a cítit blaho,
které musí být věčné!
Věčné! – Jeho konec by byl zoufalstvím.
Ne, žádný konec! Žádný konec!

Markétka mu stiskne ruce, vyvine se a utíká pryč. Zůstává okamžik v myšlenkách, pak ji následuje.

MARTA *(přichází).*
Noc nastává.

MEFISTOFELES.
Ano, a chceme jít.

MARTA.
Prosila bych, abyste zůstal déle,
ale je to příliš zlé místo.
Je to, jako by nikdo neměl nic jiného na práci
a nic jiného co dělat,
než na sousedovy kroky zevlovat,
a člověk se dostane do pomluv, ať se chová jakkoli.
A naše párky?

MEFISTOFELES.
Vyletěly tím chodníkem.

Rozpustilí letní motýli!

MARTA.
Zdá se být jí nakloněn.

MEFISTOFELES.
A ona jemu také. Taková je cesta světa.

Zahradní altán

Markétka vskočí dovnitř, schová se za dveře, přiloží prst na rty a dívá se skrze škvíru.

MARKÉTKA.
Přichází!

FAUST *(přichází).*
Ach, ty šibale, tak si ze mě tropíš!
Mám tě!

Líbá ji.

MARKÉTKA *(chopí ho a vrací polibek).*
Nejlepší muži! Od srdce tě miluji!

Mefistofeles klepe.

FAUST *(dupe).*
Kdo je tam?

MEFISTOFELES.
Dobrý přítel!

FAUST.
Zvíře!

MEFISTOFELES.
Je čas odejít.

MARTA *(přichází).*
Ano, je pozdě, pane.

FAUST.
Smím vás doprovodit?

MARKÉTKA.
Matka by mě – Buďte zdráv!

FAUST.
Musím tedy jít? Buďte zdráva!

MARTA.
Sbohem!

MARKÉTKA.
Brzy nashledanou!

Faust a Mefistofeles odcházejí.

MARKÉTKA.
Dobrý Bože, co takový muž
všechno, všechno dokáže myslet!
Zahanbená před ním stojím
a ke všemu říkám ano.
Jsem přec chudé nevědomé dítě,
nechápu, co na mně nachází.

Odchází.

Les a jeskyně

Faust sám.

Vznešený Duchu, dal jsi mi, dal jsi mi vše,
oč jsem prosil. Neobrátil jsi
nadarmo svou tvář v ohni ke mně.
Dal jsi mi nádhernou přírodu za království,
sílu ji cítit, užívat. Nedovolil jsi
jen chladný zírající návrat,
dopřáváš mi do její hluboké hrudi
jako do nitra přítele hledět.
Vedeš řadu živoucích
přede mnou kolem a učíš mě poznávat mé bratry
v tichém křoví, ve vzduchu i ve vodě.
A když v lese hučí a praská bouře,
obrovský smrk padajíc sousední větve
a sousední kmeny mačkaje strhne
a jeho pádu dutě hromí pahorek,
pak mě vedeš k bezpečné sluji, ukazuješ
mě pak mně samému, a mé vlastní hrudi
tajné hluboké zázraky se otvírají.
A když před mým pohledem stoupá čistý měsíc
těšivě přes, vznášejí se mi
od skalních stěn, z mokrého křoví

předvěku stříbrné postavy
a mírní přísnou slast rozjímání.

Ó, že člověku se ničeho dokonalého nedostává,
cítím teď. Dal jsi k té rozkoši,
jež mě bohům blíž a blíž přivádí,
mi druha, bez něhož se už nemohu
obejít, ačkoli, chladně a drze,
mě přede mnou samým ponižuje a v nic
jediným závanem slov tvé dary obrací.
On rozdmychává v mé hrudi divoký oheň
po té krásné podobě horlivě.
Tak klopýtám od žádosti k požitku,
a v požitku chřadnu po žádosti.

Mefistofeles vstupuje.

MEFISTOFELES.
Máte už brzy toho života dost?
Jak vám může dlouhodobě lahodit?
Je dobře, že se to jednou zkusí,
ale pak zase do něčeho nového!

FAUST.
Chtěl bych, abys měl víc práce,
než mě v dobrý den trápit.

MEFISTOFELES.
Nu, nu! Rád tě nechám odpočívat,
nesmíš mi to vážně říkat.
Na druhu takovém, nelibém, hrubém a bláznivém,
je opravdu málo co ztratit.
Celý den má člověk plné ruce!

Co se pánu líbí a co má nechat,
nelze mu nikdy z nosu vyčíst.

FAUST.
To je zrovna ten správný tón!
Chce ještě poděkování, že mě nudí.

MEFISTOFELES.
Jak bys, chudák synu země,
svůj život vedl beze mne?
Z hrabalčiny imagine
jsem tě přece na čas vyléčil;
a nebýt mne, byl bys už dávno
z téhle zeměkoule odkráčel.
Co máš v jeskyních, skalních škvírách
sedět jako sova?
Co srkáš z dusného mechu a tekoucí skály
jak ropucha potravu?
Krásná sladká kratochvíle!
Doktor ti ještě vězí v těle.

FAUST.
Chápeš, jakou novou životní sílu
mi tahle poutka v pustině dává?
Ano, kdybys to tušil,
byl bys dost ďábel, abys mi mé štěstí nepřál.

MEFISTOFELES.
Nadzemské potěšení.
V noci a v rose v horách ležet
a zemi a nebe rozkošně objímat,
nechat se vzedmout v božstvo,

dřeň země tuchou puzení prošťourat,
všech šest dní stvoření v hrudi cítit,
v pyšné síle nevím co užívat,
hned láskyplně vším přetékat,
docela zmizelý syn země,
a pak ta vznešená intuice –

Gestem.

nesmím říct jak – zavřít.
FAUST.
Fuj na tebe!

MEFISTOFELES.
To vám nevyhovuje;
máte právo počestně fuj říkat.
Nelze před počestnými ušima jmenovat,
bez čeho se počestná srdce neobejdou.
A zkrátka a dobře, přeji vám tu rozkoš,
občas si něco nalhávat;
ale dlouho to nevydrží.
Jsi už zase vyčerpán
a, bude-li to déle, rozdrcen
v šílenství nebo v úzkosti a hrůze.
Dost! Tvá milá sedí tam vevnitř,
a všechno jí je úzké a smutné.
Nejdeš jí vůbec z mysli,
má tě přemocně ráda.
Nejprve přišla tvá milostná zuřivost přes přetékala,
jak z taveného sněhu potůček přes meze stoupá;
nalil jsi jí to do srdce,
teď je tvůj potůček zas mělký.

Zdá se mi, že by místo trůnit v lesích
velkému pánovi slušelo
tu chudou opičácky mladou krev
za její lásku odměnit.
Čas jí žalostně dlouho;
stojí u okna, dívá se, jak mraky táhnou
nad starou městskou zdí.
„Kdybych byla ptáček!" tak zní její píseň
dny dlouhé, poloviny nocí dlouhé.
Jednou je čilá, většinou smutná,
jednou pořádně vyplakaná,
pak zas klidná, jak se zdá,
a stále zamilovaná.

FAUST.
Hade! Hade!

MEFISTOFELES *(stranou).*
No, abys mě chytil!

FAUST.
Ničemo! Zmiz odtud,
a nejmenuj mi tu krásnou ženu!
Nepřibližuj znovu k mým napolo šíleným smyslům
žádost po jejím sladkém těle!

MEFISTOFELES.
Co má to být? Myslí, že jsi uprchl,
a napolo a napolo jím už jsi.

FAUST.
Jsem jí blízko, a buď sebevzdálený,
nemohu ji nikdy zapomenout, nikdy ztratit;

ano, závidím už tělo Pánovo,
když se ho zatím její rty dotýkají.

MEFISTOFELES.
Pěkně, můj příteli! Já vám často záviděl
tu dvojici, co pod růžemi pase.

FAUST.
Zmiz, kuplíři!

MEFISTOFELES.
Pěkně! Nadáváte, a já se musím smát.
Bůh, který stvořil chlapce a dívku,
poznal hned nejušlechtilejší povolání
také sám příležitosti dělat.
Jen pryč, je to velká bída!
Máte přec jít do komnaty své milé,
ne snad do smrti.

FAUST.
Co je nebeská radost v jejím náručí?
Nechte mě na její hrudi zahřát se!
Necítím stále její nouzi?
Nejsem já uprchlík? Bezdomovec?
Nelidský člověk bez cíle a klidu,
který jak vodopád od skály ke skále hučel,
hltavě zuříc k propasti dolů?
A stranou ona, s dětsky tupými smysly,
v chaloupce na malém alpském poli,
a všechno její domácí počínání
obemykáno v malém světě.
A já, Bohem nenáviděný,

neměl jsem dost
na tom, že jsem zachytil skály
a je v trosky rozbil!
Ji, její klid jsem musel podkopat!
Ty, peklo, musíš mít tuhle oběť.
Pomoz, ďáble, mi čas úzkosti zkrátit.
Co se musí stát, ať se stane hned!
Ať se její osud na mě zřítí
a ona se mnou zahyne!

MEFISTOFELES.
Jak to zase vře, zase žhne!
Jdi dovnitř a utěš ji, ty blázne!
Když takový hlavička nevidí východu,
hned si představuje konec.
Ať žije, kdo se statečně drží!
Jsi přece jinak dost poďabelčen.
Nic nechutnějšího na světě nenacházím
než ďábla, který zoufá.

Markétčin pokoj

Markétka u kolovrátku, sama.

MARKÉTKA.
Můj klid je pryč,
mé srdce těžké;
nenajdu ho nikdy
a nikdy víc.

Kde ho nemám,
tam je mi hrob,
celý svět
je mi hořký.

Má ubohá hlava
je mi pominutá,
můj ubohý smysl
je mi roztříštěný.

Můj klid je pryč,
mé srdce těžké,
nenajdu ho nikdy
a nikdy víc.

Jen po něm hledím
oknem ven,

jen za ním jdu
z domu ven.

Jeho vznešená chůze,
jeho ušlechtilá postava,
úsměv jeho úst,
moc jeho očí,

a jeho řeči
kouzelný tok,
jeho stisk ruky,
a ach! Jeho polibek!

Můj klid je pryč,
mé srdce těžké,
nenajdu ho nikdy
a nikdy víc.

Má hruď se tlačí
k němu,
ach, kdybych ho mohla
chopit a držet,

a políbit ho tak,
jak bych chtěla,
jeho polibky
umřít měla!

Martina zahrada

Markétka. Faust.

MARKÉTKA.
Slib mi to, Jindřichu!

FAUST.
Co jen mohu!

MARKÉTKA.
A pověz, jak to s vírou máš?
Jsi dobrý muž, jsi mi tak drahý,
jen zdá se, že na ni nic nedáš.

FAUST.
Nech být, mé dítě! Víš, že jsem ti oddán;
pro drahé bych tělo, krev obětoval,
víru a kostel nikomu neberu.

MARKÉTKA.
To není dobře, musí se v ni věřit.

FAUST.
Musí?

MARKÉTKA.
Ach, kdybych něco u tebe zmohla!
Nectíš ani svaté svátosti.

FAUST.
Ctím je.

MARKÉTKA.
Však bez touhy je ctíš.
Ke mši, ke zpovědi dávno nechodíš.
Věříš v Boha?

FAUST.
Má milá, kdo si troufá říci:
věřím v Boha?
Můžeš se zeptat kněze nebo mudrce,
a jeho odpověď zní jako posměch
tomu, kdo se tázal.

MARKÉTKA.
Takže nevěříš?

FAUST.
Nerozuměj mi špatně, tváři sladká!
Kdo smí ho jmenovat?
A kdo vyznat
„Věřím v něj!“?
Kdo smí cítit
a troufat si
říct: „Nevěřím v něj!”?
Všeobjímající,
všeudržující,
nedrží a nenese snad
tebe, mě, sebe sama?
Neklene se nebe tam vysoko?
Neleží země pevně dole zde?

A nevycházejí přívětivě hledící
věčné hvězdy nahoru?
Nehledím ti z oka do oka
a nehrne se vše
k tvé hlavě a k srdci,
a netká ve věčném tajemství
neviditelně viditelně vedle tebe?
Naplň tím srdce, jak je veliké,
a až budeš docela v tom citu blažena,
pojmenuj to, jak chceš,
nazvi to Štěstí! Srdce! Láska! Bůh!
Pro to já nemám jméno
žádné! Cit je vše;
jméno je zvuk a kouř,
nebeskou záři zahalující.

MARKÉTKA.
To je všechno pěkné a dobré,
podobně to říká i náš farář,
jen trochu jinými slovy.

FAUST.
Všude to říkají
všechna srdce pod nebeským dnem,
každé svou vlastní řečí;
proč bych nesměl já tou svou?

MARKÉTKA.
Když se to tak slyší, zní to snesitelně,
ale přece v tom cosi nehraje;
neboť nemáš křesťanství.

FAUST.
Drahé dítě!

MARKÉTKA.
Už dlouho mě to bolí,
že tě v té společnosti vídám.

FAUST.
Jak to?

MARKÉTKA.
Ten člověk, jehož stále máš při sobě,
v nejhlubší duši se mi protiví;
v životě nic mi
tak srdce neranilo
jak jeho odporná tvář.

FAUST.
Má panenko, neboj se ho!

MARKÉTKA.
V mé krvi se při něm všechno hýbá.
Jinak jsem k lidem všem laskavá;
ale jak toužím tebe spatřit,
tak z toho muže mám skryté zděšení,
a za lotra ho navíc považuji!
Odpusť mi Bůh, ulvám-li mu bezprávně!

FAUST.
Takoví podivíni také musí být.

MARKÉTKA.
S jemu podobným bych nežila!

Kdykoli vstoupí dveřmi dovnitř,
dívá se tak posměšně
a napůl rozezleně;
vidíš, že na ničem nemá podíl;
na čele má napsáno,
že nedovede milovat žádnou duši.
V tvém náručí je mi tak dobře,
tak volně, tak oddaně teple,
a jeho přítomnost mi nitro svírá.

FAUST.
Ty tušivý anděli ty!

MARKÉTKA.
To mě přemáhá tak silně,
že kdekoli k nám jen přistoupí,
mám dojem, že tě víc nemiluji.
Když je nablízku, nemohu se modlit,
a to se mi do srdce zarývá;
Jindřichu, tobě to musí být také tak.

FAUST.
Teď máš prostě tu antipatii!

MARKÉTKA.
Musím už pryč.

FAUST.
Ach, nemůžu nikdy
jedinou hodinku v klidu u tvé hrudi spočinout
a prsa na prsa, duši k duši přitisknout?

MARKÉTKA.
Ach, kdybych jen spala sama!
Ráda bych ti dnes v noci nechala závoru odemčenou;
jenže má matka spí lehce,
a kdyby nás přistihla,
na místě bych padla mrtvá!

FAUST.
Anděli, s tím nouze není.
Tady je lahvička, tři kapky jen
do jejího nápoje zahalí
hluboký spánek přirozeně.

MARKÉTKA.
Co bych pro tebe neudělala?
Nezaškodí jí to, snad doufám?

FAUST.
Radil bych ti to jinak, drahá?

MARKÉTKA.
Jen se podívám, nejlepší muži, na tebe,
nevím, co mě ke tvé vůli žene;
tolik už jsem pro tebe udělala,
že udělat skoro nic nezbývá.

Odchází.

Mefistofeles vstupuje.

MEFISTOFELES.
Ta opička! Je pryč?

FAUST.
Zase jsi vyzvídal?

MEFISTOFELES.
Pozorně jsem všechno vyslyšel,
pana doktora tam zkoušeli z víry;
doufám, že vám to dobře poslouží.
Dívky mají tak velký zájem,
jestli je kdo zbožný a prostý po starém mravu.
Myslí si: skloní-li se tam, i nás posléze poslechne.

FAUST.
Ty obludo, nechápeš,
jak tahle věrná milá duše,
plná své víry,
která jediná
blaženost jí dává, se posvátně trápí,
že by měla milovaného muže považovat za ztraceného.

MEFISTOFELES.
Ty nadsmyslový smyslný nápadníku,
jedna dívenka tě vodí za nos.

FAUST.
Ty posměvačné stvoření ze špíny a ohně!

MEFISTOFELES.
A ve fyziognomii se vyzná mistrovsky.
V mé přítomnosti je jí, sama neví jak,
má maska jí věští skrytý smysl;
cítí, že jsem zajisté jakýsi génius,
možná dokonce i sám ďábel.
Nuže, dnes v noci –?

FAUST.
Co je ti po tom?

MEFISTOFELES.
Mám z toho přec svou radost!

U studny

Markétka a Líza se džbány.

LÍZA.
Nic jsi o Barboře neslyšela?

MARKÉTKA.
Ani slovo. Málo mezi lidi chodím.

LÍZA.
Jistě, Sibyla mi to dnes řekla.
Konečně se taky nechala svést.
To má z toho fintění!

MARKÉTKA.
Jak to?

LÍZA.
Je to páchnoucí!
Dva krmí teď, když jí a pije.

MARKÉTKA.
Ach!

LÍZA.
Tak jí to konečně dopadlo.
Jak dlouho na tom chlapovi visela!
To bylo samé courání,

po vsi a na tancovačky vodění,
musela být všude první,
hostil ji vždy koláči a vínem;
tolik si na své kráse zakládala,
že se tak sprostě nestyděla
dárky od něho přijímat.
Bylo to samé mazlení a lízání;
a tak je i to kvítečko pryč!

MARKÉTKA.
Chudák holka!

LÍZA.
Ještě ji lituješ!
Zatímco jsme my seděly u přeslic
a matka nás v noci dolů nepustila,
ona u svého milého sladce stávala;
na prahu, v temné chodbě
jim ani hodinka nebyla dlouhá.
Teď ať se tedy krčí,
v cáru hříšnic ať koná pokání!

MARKÉTKA.
Vždyť si ji určitě vezme za ženu.

LÍZA.
To by byl blázen! Čilý mladík
má jinde dost větru pod křídly.
Taky už je pryč.

MARKÉTKA.
To není hezké!

LÍZA.
Dostane-li ho, ještě jí přijde zle,
věneček jí mládenci roztrhají,
a před práh jí nasypeme řezaného slamění!

Odchází.

MARKÉTKA *(jdouc domů).*
Jak jsem si dovolila dřív tak statečně hubovat,
když chuděra některá dívenka klopýtla!
Jak jsem si nad hříchy jiných
nemohla najít dost slov na jazyku!
Jak to zdálo se mi černé, a ještě černit se dalo,
a nikdy mi dost černé nebylo,
a žehnala jsem se, a dělala se tak velkou –
a sama teď v hříchu stojím holá!
A přec – vše, co mě k tomu hnalo,
Bože! Bylo tak dobré! Ach, tak milé!

Zwinger

V nice ve zdi obraz Mater Dolorosy, před ním džbánky s květinami. Markétka vkládá do džbánků čerstvé květy.

Ach ohni se,
ty bolestiplná,
tvář milostivě k mé nouzi!

Meč v srdci,
s tisícem bolestí
hledíš vzhůru k smrti svého syna.

K otci vzhlížíš
a vzdechy posíláš
nahoru pro jeho a svou nouzi.

Kdo cítí,
jak vrtá
bolest mi v kostech?
Co mé chudé srdce zde dělí,
proč se chvěje, po čem touží –
víš jen ty, jen ty sama!

Kamkoli vždy jdu,
jak bolestně, jak bolestně, jak bolí
mi tady v hrudi je!
Sotva jsem, ach, sama,

pláču, pláču, pláču,
srdce mi puká v nitru.

Střepy před mým oknem
smáčela jsem slzami, ach!
Když jsem časně zrána
tobě tyhle květy trhala.

Jasně do mé komnaty
slunce časně ráno zasvítilo,
seděla jsem ve vší bídě
na své posteli už vzpřímena.

Pomoz! Zachraň mě od hanby a smrti!
Ach ohni se,
ty bolestiplná,
tvář milostivě k mé nouzi!

Noc. Ulice před Markétčinými dveřmi

Valentin, voják, Markétčin bratr.

VALENTIN.
Když sedával jsem u pitky,
kde leckdo rád se chlubí sám,
a druzi mi pak květ dívek
chválili hlasitě svůj kolem dokola,
plným sklem svou chválu zalévali,
loket si na stůl opírali,
já seděl v jisté svojí pohodě,
poslouchal všechen ten povyk
a hladil s úsměvem si vous,
a bral plnou sklenici do ruky
a říkal: „Všechno po svém způsobu!
Ale je jedna v celé zemi,
která se mé drahé Grétce vyrovná,
která by mojí sestře vodu podala?"
Hop! Hop! Cink! Klink! šlo to kolem;
jedni křičeli: „Má pravdu,
je ozdobou celého rodu."
A všichni chvalořečníci zmlkli němě.
A teď! – Z vlasů si rvát se dá
a po stěnách běhat nahoru! –
Posměšnými řečmi, pokrčením nosu

mě má každý ničema urážet!
Jako špatný dlužník mám sedět,
při každém náhodném slově se potit!
A i kdybych je všechny roztloukl,
nemohl bych je lháři nazvat.

Co se blíží? Co se krade sem?
Nemýlím-li se, jsou dva.
Je-li to on, hned ho popadnu za kožich –
živ odtud nevyvázne!

Faust. Mefistofeles.

FAUST.
Jak z toho okna sakristie tam
vzhůru plameny věčné lampy problesknou
a slabě a slaběji stranou dohořívají,
a tma kol dokola tiskne se blíž!
Tak noční tma je i v mé hrudi.

MEFISTOFELES.
A mně je jako kočičce vyzáblé,
co kolem požárních žebříků se plíží,
tiše pak kolem zdí se otírá;
při tom je mi tak ctnostně hříšně,
trochu zlodějských choutek, trochu laškování.
Tak už mi probíhá všemi údy
nádherná Valpuržina noc.
Pozítří zase přijde,
a to člověk ví, proč bdí.

FAUST.
Vystoupí přitom poklad nahoru,

který tam vzadu vidím blikat?

MEFISTOFELES.
Brzy radost zažiješ,
kotlík si odtamtud vyzvednout.
Nedávno jsem tam nakoukl,
jsou v něm nádherné lví tolary.

FAUST.
Ani skvost, ani prsten tam není,
abych milou svou mohl ozdobit?

MEFISTOFELES.
Něco takového jsem tam viděl,
cosi jako šňůrku perel.

FAUST.
Tak je to dobře! Mrzí mě,
když k ní bez daru jdu.

MEFISTOFELES.
Nemělo by vás mrzet
ani zadarmo si něčeho užít.
Teď, když se nebe hvězdami rozžhavilo,
uslyšíte pravý kousek umění.
Zazpívám jí mravnou píseň,
abych ji ještě spíš svedl.

(Zpívá při citeře.)

Co děláš mi
před milencovými dveřmi,
Kateřinko, zde
při časném rozbřesku?

Nech, nech to být!
On tě pustí dovnitř
jako pannu dál,
jako pannu zpět už ne.

Mějte se na pozoru!
Jakmile je dokonáno,
pak dobrou noc,
vy chuděry, chuděry!
Milujete-li se,
nedejte zloději
nic na dobré slovo
– leda s prstenem na prstu.

VALENTIN *(vystoupí).*
Koho tu lákáš? U všech živlů!
Zatracený krysaři!
K ďasu nejdřív nástroj!
K ďasu za ním zpěvák!

MEFISTOFELES.
Citera je vedví! Z té už nic nebude.

VALENTIN.
Teď přijde na řadu rozpoltění lebek!

MEFISTOFELES *(k Faustovi).*
Pane doktore, neustupovat! Vzmužte se!
Těsně ke mně, jak vás povedu.
Ven s tím kordíkem!
Jen bodejte! Já kryju.

VALENTIN.
Odraz tohle!

MEFISTOFELES.
Proč ne?

VALENTIN.
Taky tohle!

MEFISTOFELES.
Jistě!

VALENTIN.
Zdá se mi, že čert sám bojuje!
Co je to? Už mi tuhne ruka.

MEFISTOFELES *(k Faustovi).*
Bodni!

VALENTIN *(padá).*
Ó běda!

MEFISTOFELES.
Teď je ten hulvát krotký!
Teď ale pryč! Musíme hned zmizet;
už vzniká vražedný křik.
Já se s policií znám dobře,
ale s hrdelním právem špatně se vyrovnám.

MARTA *(u okna).*
Ven! Ven!

MARKÉTKA *(u okna).*
Sem se světlem!

MARTA *(jako výše).*
Láteří a perou se, křičí a tasí.

LID.
Tady už jeden leží mrtvý!

MARTA *(vycházejíc ven).*
Vrahové, utekli už?

MARKÉTKA *(vycházejíc ven).*
Kdo tu leží?

LID.
Syn tvé matky.

MARKÉTKA.
Všemohoucí! Jaká bída!

VALENTIN.
Umírám! To je brzy řečeno
a ještě dřív uděláno.
Co stojíte, ženské, hekáte a kvílíte?
Pojďte sem a slyšte mě!

(Všichni se shromáždí kolem.)

Má Grétko, hleď! Jsi ještě mladá,
ještě nemáš dost rozumu,
věci vedeš špatně.
Říkám ti to jen důvěrně.
Jsi už prostě běhna,
ať je to tedy po právu!

MARKÉTKA.
Můj bratře! Bože! Co to znamená?

VALENTIN.
Nech našeho Pána Boha z toho žertu!
Co se stalo, bohužel se stalo
a jak to půjde, tak to půjde.
S jedním jsi tajně začala,
brzy jich přijde víc,
a až tě bude mít tucet,
bude tě mít i celé město.

Když se hanba teprve rodí,
rodí se tajně na svět,
a přes její hlavu a uši
natahuje se závoj noci;
ano, nejradši by ji zabili.
Ale když vyroste a vzmůže se,
chodí už za dne nahá
a hezčí přitom nebývá.
Čím ošklivější jí tvář,
tím víc hledá denní světlo.

Vidím opravdu už tu dobu,
kdy všichni řádní měšťané,
jako od zapáchající mrtvoly,
od tebe, ty děvko, uhnou stranou.
Srdce v tobě umdlí,
až ti pohlédnou do očí!
Nebudeš už nosit zlatý řetěz!
V kostele u oltáře nebudeš stát!
V krásném krajkovém límci
se při tanci nebudeš pyšnit!
Do temného koutu bídy,

mezi žebráky a mrzáky se schováš,
a i když ti pak Bůh odpustí,
na zemi buď proklata!

MARTA.
Poručte svou duši Boží milosti!
Chcete si ještě nabrat rouhání?

VALENTIN.
Kdybych tak mohl na tvé vyhublé tělo,
ty hanebná kuplířko!
To bych doufal, že všech svých hříchů
odpuštění hojnou měrou najdu.

MARKÉTKA.
Můj bratře! Jaká pekelná muka!

VALENTIN.
Říkám, nech slz!
Když ses zřekla cti,
dala jsi mi nejtěžší ránu v srdci.
Smrti spánkem procházím
k Bohu jako voják a statečně.

(Umírá.)

Chrám

Mše, varhany a zpěv. Markétka mezi mnoha lidmi. Zlý duch za Markétkou.

ZLÝ DUCH.
Jak jinak, Markétko, ti bylo,
když ještě plná nevinnosti
jsi k oltáři přistupovala,
z opotřebované knížečky
modlitby šeptala,
napůl dětské hry,
napůl Boha v srdci!
Markétko!
Kde máš hlavu?
Co máš v srdci
za zločin?
Modlíš se za duši své matky, která
tvou vinou do dlouhé, dlouhé muky usnula?
Na tvém prahu čí krev?
– A pod tvým srdcem
nehýbá se už něco rašící
a neděsí tebe i sebe
tušivou přítomností?

MARKÉTKA.
Běda! Běda!

Kdybych tak byla myšlenek zbavena,
které sem a tam ve mně proudí
proti mně!

SBOR.
Dies irae, dies illa
Solvet saeclum in favilla.

(Zvuk varhan.)

ZLÝ DUCH.
Hněv tě chvátí!
Pozoun zní!
Hroby se chvějí!
A tvé srdce,
z popelového klidu
k plamenným mukám
znovu vytvořené,
se otřásá vzhůru!

MARKÉTKA.
Pryč bych odtud!
Jako by mi varhany
dech braly,
zpěv mi srdce
rozpouštěl v hloubce.

SBOR.
Judex ergo cum sedebit,
Quidquid latet adparebit,
Nil inultum remanebit.

MARKÉTKA.
Je mi tak úzko!
Zdi sloupové
mě svírají!
Klenba
mě tiskne! – Vzduch!

ZLÝ DUCH.
Skryj se! Hřích a hanba
nezůstanou skryty.
Vzduch? Světlo?
Běda ti!

SBOR.
Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogaturus?
Cum vix justus sit securus.

ZLÝ DUCH.
Tvář odvracejí
zjasnění od tebe.
Ruce ti podat
hrozí se čistí.
Běda!

SBOR.
Quid sum miser tunc dicturus?

MARKÉTKA.
Sousedko! Vaši lahvičku!

(Padá do mdlob.)

Valpuržina noc

Harzské pohoří. Krajina od Schierke a Elendu.

Faust. Mefistofeles.

MEFISTOFELES.
Nechceš snad raději koště mít?
Já bych si přál pořádně statného kozla.
Touhle cestou jsme stále od cíle daleko.

FAUST.
Dokud se ještě svěží na nohou cítím,
stačí mi tenhle sukovitý hůl.
Co pomůže, že cestu zkrátíš!
Údolním bludištěm se vléci,
pak na skalisko vylézat,
odkud se pramen věčně prýštivý řítí,
tahle slast cestu kořenitou činí!
V břízách se už plete jaro,
i smrk ho už cítí;
nemělo by i na nás zapůsobit?

MEFISTOFELES.
Nic z toho opravdu necítím!
V těle je mi mrazivě,
přál bych si sníh a mráz na cestě.
Jak smutně vystupuje neúplný kotouč

rudého měsíce s pozdní září
a svítí špatně, že při každém kroku
na strom, na skálu narazíš!
Dovol, ať bludičku zavolám!
Tam jednu vidím, zrovna vesele hoří.
Hola, příteli, smím tě k nám požádat?
Co marně plápoláš?
Buď tak hodná a posviť nám tam nahoru!

BLUDIČKA.
Z úcty, doufám, se mi podaří
vlastní lehkou povahu ovládnout;
obvykle naše dráha vede jen klikatě.

MEFISTOFELES.
Ejhle! Myslí si, že bude napodobovat lidi.
Jdi rovně, u všech čertů, přímo!
Jinak ti ten plápolavý život sfouknu.

BLUDIČKA.
Dobře vidím, že jsi pán domu,
a rád se vám přizpůsobím.
Jen uvažte! Hora je dnes čarodějná bez míry,
a má-li vám bludička cestu ukazovat,
nesmíte to brát tak přesně.

FAUST, MEFISTOFELES, BLUDIČKA (ve střídavém zpěvu).

Do snové a kouzelnické sféry
jsme, zdá se, vstoupili.
Veď nás dobře a udělej si čest,
abychom brzy dospěli
v ty širé pusté prostory!

Hle stromy za stromy,
jak rychle míjejí,
a skaliska, co se shýbají,
a dlouhé skalní nosy,
jak chrápou, jak funí!

Přes kameny, přes trávník
spěchá bystřina a potůček dolů.
Slyším šumot? Slyším písně?
Slyším líbezný milostný pláč,
hlasy těch nebeských dnů?
Co doufáme, co milujeme!
A ozvěna, jako pověst
starých časů, zní ozvěnou.

„Uhú! Šuhú!" zní blíž,
sova a čejka a sojka,
zůstaly všechny vzhůru?
Jsou to mloci v křoví?
Dlouhé nohy, tlustá břicha!
A kořeny jako hadi
vinou se ze skály a písku,
natahují podivuhodná pouta,
chtějí nás děsit, chtějí nás chytit;
z živých hrbolatých suků
natahují polypová vlákna
po poutníkovi. A myši
tisícibarevně, v houfech,
mechem a vřesem!
A červíci jiskřiví letí

hustými hejny
k matoucímu průvodu.

Ale pověz mi, stojíme
anebo jdeme dál?
Vše, vše se zdá se točit,
skály a stromy, obličeje
se šklebí, a bludná světla,
jichž přibývá, jež se nadmují.

MEFISTOFELES.
Chytni se směle mého cípu!
Tady je jakýsi střední vrchol,
odkud s úžasem vidíš,
jak v hoře Mamon žhne.

FAUST.
Jak podivně prosvítá údolími
jitřně zarudlý matný záblesk!
A i do nejhlubších propastí
dokáže se vetřít.
Tam stoupá dým, tam valí se par,
tu žhne svit z mlhy a závoje,
pak se plíží jak nitka jemná,
pak jak pramen vyráží.
Zde se celým údolím vine
se stovkou cév,
a tu v tom stísněném koutě
najednou se rozdělí.
Tam jiskry prší nablízku
jak zlatý rozsypaný písek.

A hle! V celé své výši
vzplanula skalní stěna.

MEFISTOFELES.
Nepřesvítí k téhle slavnosti
pan Mamon nádherně svůj palác?
Štěstí, žes to spatřil,
už tuším ty bouřlivé hosty.

FAUST.
Jak zuří větrná nevěsta vzduchem!
Jakými ranami bije mě do šíje!

MEFISTOFELES.
Musíš se chytit skalních starých žeber,
jinak tě svrhne do té srázné hrobky.
Mlha zahušťuje noc.
Slyš, jak to lesy praská!
Vyplašeny vzlétají sovy.
Slyš, jak štěpí se sloupy
věčně zelených paláců.
Vrzání a lámání větví!
Mohutné dunění kmenů!
Praskání a zívání kořenů!
V hrozivě zmateném pádu
řítí se jeden přes druhý,
a troskami rozdrcenými
syčí a vyjí větry.
Slyšíš hlasy ve výšinách?
V dálce, v blízku?
Ano, podél celé hory
řítí se zuřivý čarodějný zpěv!

ČARODĚJNICE *(ve sboru).*
Čarodějky na Brocken táhnou,
strniště žluté, osení zelené.
Tam shromažďuje se velký houf,
pan Urian sedí nahoře.
Tak jde to přes kámen a pařez,
čarodějnice prdí, kozel smrdí.

HLAS.
Stará Baubo přichází sama,
jede na svini mateřské.

SBOR.
Čest tedy tomu, komu čest patří!
Paní Baubo v čele! Dopředu!
Statná svině, matka na ní,
za ní všechen čarodějný dav.

HLAS.
Kudy jsi sem přišla?

HLAS.
Přes Ilsenštejn!
Tam jsem sově do hnízda nakoukla,
dělala obě oči navrch!

HLAS.
Ó jeď do pekla!
Co jedeš tak rychle!

HLAS.
Oderla mě,
tady se podívej, ty rány!

ČARODĚJNICE, SBOR.
Cesta je široká, cesta je dlouhá,
co to za bláznivý nápor?
Vidle bodají, koště škrábe,
dítě se zadusí, matka pukne.

ČARODĚJ, POLOVIČNÍ SBOR.
Plížíme se jak hlemýžď v domku,
ženské všechny jsou napřed.
Když se jde do zlého domu,
žena má tisíc kroků vpřed.

DRUHÁ POLOVINA.
My to tak přesně neberem,
tisícem kroků to zvládne žena;
ale ať sebevíc pospíší,
jedním skokem to muž udělá.

HLAS *(shora).*
Pojďte s námi, pojďte, od skalního jezera!

HLASY *(zdola).*
Rádi bychom s vámi do výšky.
Myjeme se a blyštíme se úplně celí;
ale také věčně neplodní.

OBA SBORY.
Mlčí vítr, prchá hvězda,
kalný měsíc rád se ukrývá.
V hukotu prská čarodějný sbor
tisíce ohnivých jisker.

HLAS *(zdola).*
Stůjte! Zastavte!

HLAS *(shora).*
Kdo volá tam ze skalní trhliny?

HLAS *(zdola).*
Vezměte mě s sebou! Vezměte mě!
Už tři sta let stoupám
a nemohu vrcholu dosáhnout.
Rád bych byl mezi sobě rovnými.

OBA SBORY.
Nese koště, nese hůl,
vidle nesou, nese kozel;
kdo se dnes nedokáže zvednout,
je navždy ztracený člověk.

PŮLČARODĚJNICE *(zdola).*
Běžím za nimi, tak dlouho už;
jak jsou ostatní daleko!
Doma nemám klid
a ani zde se k ní nedostanu.

SBOR ČARODĚJNIC.
Mast dává čarodějkám odvahu,
cár je dobrý na plachtu,
dobrou lodí každé koryto;
kdo dnes nelítal, nelítá nikdy.

OBA SBORY.
A když kroužíme kolem vrcholu,
smýkejte se po zemi

a pokryjte vřesoviště široko daleko
svým čarodějným hemžením.

(Snášejí se dolů.)

MEFISTOFELES.
To tlačí a strká, to šustí a klape!
To syčí a víří, to táhne a plácá!
To svítí, prská, smrdí a hoří!
Pravý čarodějný živel!
Jen pevně se mě drž! Jinak jsme hned od sebe.
Kde jsi?

FAUST *(v dálce).*
Tady!

MEFISTOFELES.
Co! Už tam zavlečen?
To budu muset domácího práva použít.
Místo! Pan Voland přichází. Místo, sladké chátro, místo!
Zde, doktore, chyť se mě! A teď jedním skokem
z té tlačenice utečme;
je to bláznivé, i pro naše.
Vedle tam svítí cosi zcela zvláštním leskem,
něco mě táhne k těm křovinám.
Pojď, pojď! Tam vklouzneme.

FAUST.
Ty duchu rozporu! Jen do toho! Smíš mě vést.
Myslím ale, že to bylo chytře uděláno.
Na Brocken putujeme ve Valpuržinu noc,
abychom se zrovna tady podle libosti izolovali.

MEFISTOFELES.
Jen pohleď, co barev plamenů!
To veselá společnost se sešla.
V malém není člověk sám.

FAUST.
Ale raději bych byl tam nahoře!
Už vidím zář a vír dýmu.
Tam proudí dav k Zlému;
tam se musí leckterá hádanka rozluštit.

MEFISTOFELES.
Ale leckterá hádanka se také zauzluje.
Nech ten velký svět ať si šumí,
my chceme tady v tichu pobýt.
Je dávno zavedeno,
že ve velkém světě dělají si lidé malé světy.
Vidím tam mladé čarodějky, nahé a holé,
a staré, co se chytře zahalují.
Buďte přívětivé, aspoň kvůli mně;
námaha je malá, zábava je velká.
Slyším cosi z nástrojů znít!
Prokletý rachot! Musí si na to člověk zvyknout.
Pojď se mnou! Pojď! Nedá se jinak,
já tam vstoupím a tebe uvedu,
a znovu tě k sobě připojím.
Co říkáš, příteli? To není malý prostor.
Jen tam pohleď! Konec stěží vidíš.
Sto ohňů hoří v řadě;
tancuje se, žvaní, vaří, pije, miluje –
pověz mi teď, kde je něco lepšího?

FAUST.
Chceš se nám zde představit
jako kouzelník, nebo jako ďábel?

MEFISTOFELES.
Jsem sice velmi zvyklý chodit inkognito,
ale na galaden ukážeš svůj řád.
Podvazkový řád nemám,
ale koňské kopyto je zde ctěno jako doma.
Vidíš toho hlemýždě? Přilézá k nám;
svým tápavým obličejem
už mě tu něco vyčenichal.
I kdybych chtěl, nezapřu se tu.
Jen pojď! Od ohně k ohni jdeme,
já jsem námluvčí, ty jsi ženich.

(K několika, kteří sedí u dohořívajících uhlíků:)

Vážení staří pánové, co děláte tu v koutě?
Chválil bych vás, kdybych vás v hezkém středu našel,
obklopené šumem a mladickou vřavou;
dost sám je přece každý doma.

GENERÁL.
Kdo může spoléhat na národy!
Kolik se pro ně udělalo;
neboť u lidu jako u žen
stále nahoře stojí mládí.

MINISTR.
Teď je od toho pravého daleko,
chválím si ty staré dobré časy;

neboť ovšem, kdy jsme platili vše my,
to byl pravý zlatý čas.

PARVENU.
My také opravdu nebyli hloupí
a dělali často, co jsme neměli;
ale teď se vše obrátilo,
a to právě když jsme to pevně chtěli udržet.

AUTOR.
Kdo by chtěl vůbec dnes číst spis
jen středně rozumného obsahu!
A co se týče milého mladého lidu,
nikdy nebyl tak drzý na slovo.

MEFISTOFELES *(který najednou vypadá velmi staře).*
Vidím lid zralý na soudný den,
když naposled lezu na čarodějnou horu;
a protože mi soudek kalně teče,
tak i svět je na sklonku.

HAUZÍRNICKÁ ČARODĚJNICE.
Pánové, nechoďte tak kolem!
Nenechte šance ujít!
Pozorně si prohlédněte mé zboží,
stojí tu kdeco.
A přece není v mém krámě nic,
čemu by na zemi něco bylo rovno,
co by alespoň jednou k pořádné škodě
lidstvu a světu neposloužilo.
Není tu dýka, z níž by netekla krev,
není kalich, z něhož by do zdravého těla

nevyteklo spalující horké jedy,
žádný šperk, který by přívětivou ženu
nesvedl, žádný meč, který by nezlomil svaz,
nezabil třeba zezadu protivníka.

MEFISTOFELES.
Paní tetičko! Nerozumíš mi dobře časům.
Co stalo se, stalo! Stalo, uděláno!
Zaměř se na novinky!
Jen novinky nás přitahují.

FAUST.
Jen abych nezapomněl na sebe sám!
Tomu říkám já mše!

MEFISTOFELES.
Celý vír tíhne nahoru;
myslíš, že strkáš, a sám jsi strkán.

FAUST.
Kdo je tamhle?

MEFISTOFELES.
Prohlédni si ji dobře!
To je Lilith.

FAUST.
Kdo?

MEFISTOFELES.
Adamova první žena.
Dej si pozor na její krásné vlasy,
na ten šperk, jímž výlučně vyniká.

Získá-li jím mladého muže,
tak hned ho neopustí.

FAUST.
Tam sedí dvě, stará s mladou;
ty si už poskočily náramně!

MEFISTOFELES.
To dnes nemá klid.
Jde se k novému tanci, pojď, chopme se!

FAUST *(tančе s mladou).*
Měl jsem jednou pěkný sen,
viděl jsem jabloň
a dvě krásná jablka blyštěla se na ní,
lákala mě, vyšplhal jsem.

TA KRÁSNÁ.
Po jablíčkách toužíte velmi,
již od ráje toužíte po nich.
Z radosti cítím se dojata,
že i má zahrada taková nese.

MEFISTOFELES *(se starou).*
Měl jsem jednou divoký sen,
viděl jsem rozštěpený strom,
měl obrovskou díru;
jak byla velká, přec mi líbila se.

TA STARÁ.
Nabízím nejlepší pozdrav
rytíři s koňským kopytem!

Ať má pořádnou zátku v hotovosti,
nebojí-li se té velké díry.

PROKTOFANTASMISTA.
Zatracený dav! Co si to dovolujete?
Nebylo vám dávno dokázáno,
že duch nikdy nestojí na řádných nohou?
Teď tancujete, nám lidem navíc podobni!

TA KRÁSNÁ *(tančíc).*
Co ten tu chce na našem bále?

FAUST *(tanče).*
Hle! Ten je zrovna všude.
Co jiní tancují, musí hodnotit.
Nemůže-li každý krok prohovořit,
tak krok je skoro jako neudělaný.
Nejvíc ho zlobí, když jdeme vpřed.
Kdybyste se tak dokola otáčeli
jako to on dělá ve svém starém mlýně,
to by měl aspoň za dobré –
zvláště kdybyste ho za to pozdravili.

PROKTOFANTASMISTA.
Vy jste stále ještě tu! Ne, to je neslýchané.
Zmizte přec! Vždyť jsme osvícení!
Ta ďábelská cháska nedbá žádných pravidel.
Jsme tak chytří, a přec straší v Tegelu.
Jak dlouho jsem už blud vymetal,
a nikdy nebude čisto; to je přec neslýchané!

TA KRÁSNÁ.
Tak přestaňte nás tady unavovat!

PROKTOFANTASMISTA.
Řeknu vám, duchové, do očí:
duchovní despocii nestrpím;
můj duch ji nedokáže provádět.

(Dál se tancuje.)

Dnes, vidím, se mi nic nedaří;
ale cestu si vždy odnesu,
a doufám, že před posledním krokem
ďábly a básníky přemůžu.

MEFISTOFELES.
Hned se posadí do louže,
tak se vždy ulevuje,
a když mu pijavice přisají k zadnici,
je z duchů i z ducha vyléčen.

(K Faustovi, který vystoupil z tance.)

Proč pouštíš tu krásnou dívku,
co ti k tanci tak líbezně zpívala?

FAUST.
Ach, uprostřed zpěvu vyskočila
rudá myška z jejích úst.

MEFISTOFELES.
To je něco pořádného! To nebereme přesně;
hlavní, že myš nebyla šedá.
Kdo se po tom ptá v milostné hodince?

FAUST.
Pak jsem viděl –

MEFISTOFELES.
Co?

FAUST.
Mefisto, vidíš tam
bledé krásné dítě, samo a daleko stojící?
Pomalu se jen z místa pohne,
zdá se, že chodí sepnutými nohami.
Musím přiznat, že se mi zdá
podobná dobré Grétce.

MEFISTOFELES.
Nech to stát! Z toho nikomu dobře nebude.
Je to kouzelný obraz, bez života, modla.
Potkat ji není dobré.
Z jejího strnulého pohledu krev tuhne,
a člověk se změní téměř v kámen;
o Medúze jsi přec slyšel.

FAUST.
Vskutku, jsou to oči mrtvé,
jež milující ruka nezavřela.
To je ta hruď, kterou mi Grétka nabídla,
to je to sladké tělo, jehož jsem užil.

MEFISTOFELES.
To je ta kouzelnická lest, snadno sveditelný blázne!
Každému se jeví jako jeho milá.

FAUST.
Jaké blaho! Jaká muka!
Nemohu se od toho pohledu odtrhnout.
Jak podivně ten krásný krk

jediná rudá šňůrka zdobí,
ne širší než hřbet nože!

MEFISTOFELES.
Zcela správně! Vidím to taky.
Může také hlavu nosit pod paží,
neboť Perseus jí ji usekl.
Jen pořád ta tvá chuť na blud!
Pojď přec k tomu pahorku zde,
tady je veselo jak v Prátru,
a jestli mě neoklamali,
tak vidím opravdu divadlo.
Co se tu dává?

SERVIBILIS.
Hned se zase začne.
Nový kus, poslední ze sedmi.
Tolik dát je zde zvykem,
diletant to napsal,
a diletanti to i hrají.
Promiňte, pánové, že zmizím –
diletuje mě zdvihnout oponu.

MEFISTOFELES.
Když vás najdu na Blocksbergu,
to shledávám dobré; neboť sem patříte.

Sen Valpuržiny noci

aneb
Oberonova a Titanina zlatá svatba
Intermezzo

DIVADELNÍ MISTR.
Dnes si jednou odpočneme,
Miedingovi stateční synové.
Starý vrch a vlhké údolí,
to je celá scéna!

HEROLD.
Aby svatba zlatou byla,
musí uplynout padesát let;
ale je-li spor pryč,
to zlato je mi milejší.

OBERON.
Jste-li duchové, kde jsem já,
ukažte to v těchto hodinách;
král a královna
jsou nově spojeni.

PUK.
Přichází Puk a točí se napříč
a tahá nohou v řadě;

sto jich přichází za ním,
veselit se také s ním.

ARIEL.
Ariel vzbouzí zpěv
v nebesky čistých tónech;
mnoho šklebů jeho zvuk láká,
ale láká také krásné.

OBERON.
Manželé, kteří se chtějí snášet,
poučte se od nás obou!
Mají-li se dva milovat,
stačí je jen rozdělit.

TITANIE.
Mračí-li se muž a vrčí žena,
chyťte je čile,
veďte mi ji na jih,
a jeho na sever.

ORCHESTR TUTTI *(Fortissimo).*
Muší tlama a komáří nos
se svými příbuznými,
žabák v listí a cvrček v trávě,
to jsou muzikanti!

SÓLO.
Hle, přichází dudák!
Je to mýdlová bublina.
Slyšte hlemýždí tlachání
jeho tupým nosem.

DUCH, KTERÝ SE PRÁVĚ UTVÁŘÍ.
Pavoučí noha a žábí břicho
a křidélka tomu skřítkovi!
Zvířátko sice není,
ale je z toho básnička.

JEDEN PÁREK.
Krátký krok a vysoký skok
medovou rosou a vůní;
ty mi dost trkáš,
ale do vzduchu to nejde.

ZVĚDAVÝ CESTOVATEL.
Není to maškarádní posměch?
Mám svým očím věřit,
že Oberona, krásného boha,
dnes zde také vidím?

ORTODOX.
Žádné drápy, žádný ocas!
A přec je mimo pochybnost:
jako bozi řečtí,
tak i on je čert.

SEVERNÍ UMĚLEC.
Co uchopím, to je dnes
opravdu jen náčrtem;
ale chystám se v čas
na italskou cestu.

PURISTA.
Ach! Mé neštěstí mě sem přivedlo.
Jak se tu nemravní!

A z celého houfu čarodějnic
dvě jen jsou napudrované.

MLADÁ ČARODĚJNICE.
Pudr je jako šat
pro staré a šedivé babky,
proto sedím nahá na kozlu
a ukazuji silné tělo.

MATRÓNA.
Máme příliš mnoho způsobů,
abychom se tu s vámi dohadovaly!
Ale doufám, že vy mladé a něžné,
jak jste, zetlíte.

KAPELNÍK.
Muší tlama a komáří nos,
nehemžte se mi kolem té nahé!
Žabák v listí a cvrček v trávě,
držte přec takt!

KOROUHVIČKA *(na jednu stranu).*
Společnost, jakou si lze přát.
Opravdu samé nevěsty!
A mládenci, muž za mužem,
nejnadějnější lidé!

KOROUHVIČKA *(na druhou stranu).*
A neotevře-li se země,
aby je všechny pohltila,
tak já se čilým během
hned do pekla skočím.

XÉNIE.
Jako hmyz jsme zde,
s malými ostrými nůžkami,
Satana, našeho pana papínka,
podle zásluh ctíti.

HENNINGS.
Hle, jak v hustém hejnu
naivně spolu žertují!
Nakonec řeknou dokonce,
že mají dobré srdce.

MUSAGET.
V tomhle čarodějném houfu
rád bych se ztratil;
neboť ovšem tyto bych uměl spíš
vést než múzy.

BÝVALÝ GENIUS DOBY.
S pravými lidmi něco bude.
Pojď, chyť se mého cípu!
Blocksberg, jak německý Parnas,
má opravdu široký vrchol.

ZVĚDAVÝ CESTOVATEL.
Pověz, jak se jmenuje ten strnulý muž?
Chodí pyšnými kroky.
Čenichá, co může čenichat.
„Vyčenichává jezuity."

JEŘÁB.
V čistém rád lovím
a i v kalném;

proto vidíte zbožného pána
mezi čerty se mísit.

SVĚTÁK.
Ano, pro zbožné, věřte mi,
je všechno dopravním prostředkem;
na Blocksbergu zde
vytvářejí leckteré konventikuly.

TANEČNÍK.
Nepřichází nový sbor?
Slyším vzdálené bubny.
„Jen nerušit! Jsou v rákosí
unisono tetřevi."

TANEČNÍ MISTR.
Jak každý nohy zvedá!
Jak se, jak může, vyvléká!
Křivý skáče, nemotorný poskakuje
a neptá se, jak to vypadá.

HOUSLISTA.
Nenávidí se těžce ta lumpenbanda,
a rádi by si dali zbyteček;
sjednocuje je zde dudy,
jak Orfeova lyra zvěři.

DOGMATIK.
Nedám se zmást křikem,
ani kritikou, ani pochybou.
Ďábel přece něčím musí být;
jak jinak by ďáblové byli?

IDEALISTA.
Fantazie v mém smyslu
je tentokrát příliš pánovitá.
Opravdu, jsem-li to vše já,
tak jsem dnes blázen.

REALISTA.
Toto bytí je mi vskutku mukou
a musí mě hluboce mrzet;
stojím tu poprvé
nepevně na svých nohách.

SUPRANATURALISTA.
S velkým potěšením jsem zde
a raduji se s těmi;
neboť z čertů mohu přece
na dobré duchy soudit.

SKEPTIK.
Jdou po stopě plamínků
a myslí, že jsou blízko pokladu.
Na ďábla se rýmuje pouze pochyba;
tam jsem já přesně na místě.

KAPELNÍK.
Žabák v listí a cvrček v trávě,
zatracení diletanti!
Muší tlama a komáří nos,
vždyť přec jste muzikanti!

OBRATNÍ.
Sanssouci, tak zní to jméno
veselých tvorů;

na nohách to už nejde,
proto chodíme po hlavách.

NEOBRATNÍ.
Jindy sousto leckteré jsme ulovili,
teď se poroučíme Bohu!
Boty naše protancovány,
běžíme na bosých chodidlech.

BLUDIČKY.
Z bažiny přicházíme,
z níž jsme teprve vznikly;
ale hned v řadě tady
jsme ty zářivé galantní.

PADAJÍCÍ HVĚZDA.
Z výšky jsem střelila sem
v hvězdné a ohnivé záři,
ležím teď v trávě napříč;
kdo mi pomůže na nohy?

MASIVNÍ.
Místo, místo! A dokola!
Tak klesá tráva.
Duchové přicházejí, duchové také,
mají těžkopádné údy.

PUK.
Nešlápejte tak masivně
jako sloní telata,
a nejhroznější dnes
ať je Puk, ten statný, sám.

ARIEL.
Dala-li vám milující příroda,
dal-li duch křídla,
následujte mou lehkou stopu
nahoru k růžovému pahorku!

ORCHESTR *(Pianissimo).*
Oblačný průvod a mlžný závoj
jasní se shora.
Vzduch v listí a vítr v rákosí,
a všechno se rozplynulo.

Pochmurný den. Pole

Faust. Mefistofeles.

FAUST.
V bídě! Zoufale! Mizerně po zemi dlouho zbloudilá a teď chycená! Jako zločinkyně do žaláře k strašlivým mukám uvržená, ta přívětivá nešťastná bytost! Až sem! Až sem! – Zrádný, ničemný duchu, a toto jsi mi zatajil! – Jen stůj, stůj! Koulej ty ďábelské oči zuřivě v hlavě sem a tam! Stůj a vzdoruj mi svou nesnesitelnou přítomností! Chycena! V nenapravitelné bídě! Zlým duchům předána a soudícímu bezcitnému lidstvu! A mě ty mezitím kolébáš v nejapných rozptýleních, utajuješ mi její narůstající žal a necháváš ji bezmocně hynout!

MEFISTOFELES.
Není první.

FAUST.
Pse! Odporná obludo! – Proměň ho, nekonečný duchu! Proměň toho červa znovu v jeho psí podobu, jak se mi často v noci líbilo, abych před sebou vzorně klusal, nevinnému poutníku pod nohy se kutálel a padajícímu se na ramena pověsil. Proměň ho v jeho oblíbený tvar, aby se přede mnou v písku na břiše plazil, abych ho nohama kopal, zavrženého! – „Není první!" – Žal! Žal! Žádná lidská duše nemůže pochopit, že víc než jedna bytost do hlubin té bídy klesla, že první nestačilo zaplatit svou smrtelnou úzkostí před

očima věčně odpouštějícího za vinu všech ostatních! Mně dřeň a život drtí utrpení té jediné; a ty se posměšně usmíváš nad osudem tisíců!

MEFISTOFELES.
Teď už zase jsme na hranici našeho rozumu, tam, kde vám lidem rozum přeskakuje. Proč se spolčuješ s námi, když to nedokážeš dovést do konce? Chceš létat a před závratí nejsi jistý? Vnutili jsme se my tobě, nebo ty nám?

FAUST.
Necen ty své lační zuby na mě! Hnusí se mi to! – Velký, nádherný duchu, který jsi mi uznal za hodné zjevit se, který znáš mé srdce a mou duši, proč mě přikovat k té potupné spřeži, která se ve škodě pase a v záhubě se kochá?

MEFISTOFELES.
Končíš?

FAUST.
Zachraň ji! Nebo běda tobě! Nejstrašnější kletba na tebe na tisíciletí!

MEFISTOFELES.
Nemohu rozvázat pouta mstitele, nemohu otevřít jeho závory. – „Zachraň ji!" – Kdo ji vrhl do zkázy? Já, nebo ty?

(Faust se divoce rozhlíží.)

Saháš po hromu? Dobře, že nebyl dán vám ubohým smrtelníkům! Rozdrtit nevinného protivníka, to je zrovna tyranský zvyk, jak si ulevit v tísni.

FAUST.
Veď mě tam! Musí být volná!

MEFISTOFELES.
A nebezpečí, kterému se vydáš? Věz, nad městem leží ještě krvavá vina od tvé ruky. Nad místem zabitého se vznášejí pomstychtiví duchové a číhají na navracejícího se vraha.

FAUST.
Ještě tohle od tebe? Vraždu a smrt celého světa na tebe, obludo! Veď mě tam, povídám, a osvoboď ji.

MEFISTOFELES.
Povedu tě, a co mohu udělat, poslyš! Mám snad všechnu moc v nebi i na zemi? Smysly strážnému zamlžím, zmocni se klíčů a vyveď ji ven lidskou rukou! Já budu bdít, kouzelní koně jsou připraveni, já vás unesu. To dokážu.

FAUST.
Vzhůru a pryč!

Noc. Širé pole

Faust, Mefistofeles, uhánějí na černých koních.

FAUST.
Co tam přebývají kolem Havraního kamene?

MEFISTOFELES.
Nevím, co vaří a co dělají.

FAUST.
Vznášejí se nahoru, vznášejí se dolů, sklánějí se, ohýbají.

MEFISTOFELES.
Čarodějnický cech.

FAUST.
Rozsypávají a žehnají.

MEFISTOFELES.
Jedem dál! Jedem dál!

Žalář

Faust se svazkem klíčů a lampou, před železnými dvířky.

FAUST.
Chvátá mě dávno neznámá hrůza,
celý žal lidstva se mě chápe.
Zde přebývá za touto vlhkou zdí,
a její zločin byl dobrým šálením.
Váháš k ní jít!
Bojíš se ji znovu spatřit!
Pryč! Tvá nerozhodnost přivábí smrt sem.

(Chápe se zámku. Zevnitř se zpívá.)

Moje matka, ta běhna,
co mě zabila!
Můj otec, ten lotr,
co mě snědl!
Má sestřička maličká
sebrala ty kůstky
na chladném místě;
tam jsem se stal krásným lesním ptáčkem;
leť pryč, leť pryč!

FAUST *(odemyká).*
Netuší, že milý naslouchá,
že slyší řetězů cinkot, slámy šelest.

(Vstoupí dovnitř.)

MARKÉTKA *(skrývajíc se na loži).*
Běda! Běda! Jdou. Hořká smrt!

FAUST *(tiše).*
Tiše! Tiše! Já přicházím tě osvobodit.

MARKÉTKA *(valíc se před něho).*
Jsi-li člověk, tak pociť mou nouzi.

FAUST.
Vzbudíš strážné ze spánku!

(Chápe se řetězů, aby je odemkl.)

MARKÉTKA *(na kolenou).*
Kdo ti kate dal
nade mnou tuhle moc!
Vedeš mě si už o půlnoci.
Smiluj se a nech mě žít!
Nejde to zítra ráno dost brzy?

(Vstává.)

Vždyť jsem ještě tak mladá, tak mladá!
A už mám umřít!
Krásná jsem byla, a to byla má zkáza.
Blízko byl přítel, teď je daleko;
roztržený leží věnec, květy rozsypané.
Nechytej mě tak násilně!
Šetři mě! Co jsem ti udělala?
Nenech mě marně prosit,
vždyť jsem tě v životě neviděla!

FAUST.
Přetrpím ten žal?

MARKÉTKA.
Teď jsem docela ve tvé moci.
Nech mě aspoň ještě dítě nakojit.
Chovala jsem je po celou tu noc;
vzali mi je, aby mě trápili,
a teď říkají, že jsem je zabila.
A nikdy už nebudu veselá.
Zpívají si o mně písně! To je zlé od lidí!
Stará pohádka tak končí,
kdo jim ji povídá vykládat?

FAUST *(vrhá se k zemi).*
Milující ti u nohou leží,
aby otroctví žalu rozlomil.

MARKÉTKA *(vrhá se k němu).*
Ó pokleknime, svaté vzývejme!
Hle! Pod těmi stupni,
pod prahem
vře peklo!
Ten Zlý,
se strašlivým hněvem
dělá hluk!

FAUST *(nahlas).*
Grétka! Grétka!

MARKÉTKA *(pozorně).*
To byl hlas milého!

(Vyskočí. Řetězy padnou.)

Kde je? Slyšela jsem ho volat.
Jsem volná! Nikdo mi nebrání.
K jeho krku se chci přitisknout,
na jeho hrudi spočinout!
Volal: Grétka! Stál na prahu.
Uprostřed vytí a klapotu pekla,
přes zuřivý ďábelský posměch
poznala jsem sladký, milující tón.

FAUST.
Jsem to já!

MARKÉTKA.
Jsi to ty! Ó, řekni to ještě jednou!

(Chápe ho.)

Je to on! Je to on! Kde zůstala všechna muka?
Kam úzkost žaláře? Řetězů?
Jsi to ty! Přišel jsi, abys mě zachránil.
Jsem zachráněna!
Už je zase ta ulice,
kde jsem tě prvně viděla,
a veselá zahrada,
kde já a Marta tě čekaly.

FAUST *(táhne pryč).*
Pojď se mnou! Pojď!

MARKÉTKA.
Ó, posečkej!
Tak ráda zůstanu, kde zůstáváš ty.

(Hladí ho.)

FAUST.
Spěchej!
Nespěcháš-li,
budeme to draze pykat.

MARKÉTKA.
Jak? Ty už nemůžeš líbat?
Příteli, tak krátce ode mne vzdálen
a líbat jsi už zapomněl?
Proč je mi u tvého krku tak úzko?
Když dřív z tvých slov, z tvých pohledů
celé mě nebe přemáhalo
a líbal jsi mě, jako bys mě chtěl udusit.
Polib mě!
Jinak políbím tě sama!

(Objímá ho.)

Ó běda! Tvé rty jsou studené,
jsou němé.
Kam tvá láska
zmizela?
Kdo mi ji vzal?

(Odvrací se od něho.)

FAUST.
Pojď! Následuj mě! Milá, dodej si odvahy!
Chovám tě tisícerým žárem;
jen následuj! O to jediné prosím!

MARKÉTKA *(obrací se k němu).*
A jsi to ty? A jsi to opravdu ty?

FAUST.
Jsem to já! Pojď se mnou!

MARKÉTKA.
Rozepínáš mi okovy,
znovu mě bereš do své náruče.
Jak to, že se mě přede mnou neštítíš?
A víš vůbec, můj příteli, koho vysvobozuješ?

FAUST.
Pojď! Pojď! Už ustupuje hluboká noc.

MARKÉTKA.
Svou matku jsem zabila,
své dítě jsem utopila.
Nebylo nám snad darováno?
Tobě také. – Jsi to ty! Sotva tomu věřím.
Podej mi ruku! To není sen!
Tvá milá ruka! – Ach, ale je vlhká!
Setři to! Zdá se mi,
že na ní je krev.
Ach Bože! Cos to udělal!
Zastrč meč do pochvy,
prosím tě o to!

FAUST.
Nech minulé minulostí být,
zabíjíš mě!

MARKÉTKA.
Ne, ty musíš zůstat naživu!
Chci ti popsat hroby,
o které se musíš postarat
hned zítra;
matce dej nejlepší místo,
mého bratra hned vedle,
mě trochu stranou,
ale ne příliš daleko!
A to malé mi k pravé hrudi.
Nikdo jiný u mne nebude ležet! –
Přitulit se k tvému boku,
to bylo sladké, líbezné štěstí!
Ale už se mi to nepodaří;
zdá se mi, jako bych se k tobě musela nutit,
jako bys mě od sebe odstrkoval;
a přec jsi to ty a hledíš tak dobře, tak zbožně.

FAUST.
Cítíš-li, že jsem to já, tak pojď!

MARKÉTKA.
Tam ven?

FAUST.
Do volna.

MARKÉTKA.
Je-li tam hrob,
číhá-li tam smrt, tak pojď!
Odsud do věčného lože klidu

a dál ani krok –
Teď odcházíš? Ó Jindřichu, kéž bych mohla s tebou!

FAUST.
Můžeš! Jen chtěj! Dveře jsou otevřené!

MARKÉTKA.
Nesmím pryč, pro mě není nač doufat.
Co pomůže útěk? Číhají na mě přec.
Je tak bídné žebrat
a navíc s nečistým svědomím!
Je tak bídné cizinou se potulovat,
a stejně mě chytí!

FAUST.
Zůstanu u tebe.

MARKÉTKA.
Rychle! Rychle!
Zachraň své chudé dítě!
Pryč! Stále tou cestou
podél potoka vzhůru,
přes lávku,
do lesa dovnitř,
vlevo, kde stojí plot,
v rybníce.
Chop se ho hned!
Chce se zvednout,
ještě sebou škube!
Zachraň! Zachraň!

FAUST.
Vzpamatuj se přec!

Jen jeden krok, a jsi volná!

MARKÉTKA.
Kdybychom tak byli už za horou!
Tam sedí má matka na kameni,
mrazí mě ve vlasech!
Tam sedí má matka na kameni
a kývá hlavou,
nemává, nekývne, hlava je jí těžká,
spala tak dlouho, že se už neprobouzí.
Spala, abychom se my radovali.
To byly šťastné časy!

FAUST.
Nepomůže-li tu prosba, nepomůže-li slovo,
pak si troufnu, odnesu tě odsud.

MARKÉTKA.
Nech mě! Ne, nesnesu násilí!
Nechytej mě tak vražedně!
Vždyť jsem ti ze všeho udělala pro tebe všechno.

FAUST.
Den šedne! Milá! Milá!

MARKÉTKA.
Den! Ano, svítá! Poslední den vráží dovnitř;
mým svatebním dnem měl být!
Nikomu neříkej, žes byl u Grétky.
Běda mému věnci!
Právě se stalo!
Shledáme se zas;
ale ne při tanci.

Dav tlačí, neslyšíš ho.
Náměstí, uličky
nemohou je pojmout.
Zvon zvoní, hůlka se láme.
Jak mě svazují a chytají!
K popravčí židli jsem už vlečena.
Už se chvěje nad každou šíjí
ta ostrost, co po mé sahá.
Němě leží svět jak hrob!

FAUST.
Ó, kéž bych se nikdy nenarodil!

MEFISTOFELES *(objevuje se venku).*
Pryč! Nebo jste ztraceni.
Neužitečná váhavost! Prodlévání a žvanění!
Mí koně se třesou,
rozbřesk přichází.

MARKÉTKA.
Co se zvedá ze země?
On! On! Pošli ho pryč!
Co chce na svatém místě?
Chce mě!

FAUST.
Budeš žít!

MARKÉTKA.
Soude Boží! Tobě jsem se odevzdala!

MEFISTOFELES *(k Faustovi).*
Pojď! Pojď! Jinak tě s ní nechám.

MARKÉTKA.
Tvá jsem, Otče! Zachraň mě!
Vy andělé! Svaté zástupy,
rozložte se kolem, abyste mě ochránily!
Jindřichu! Hrozím se tě.

MEFISTOFELES.
Je souzena!

HLAS *(shora).*
Je zachráněna!

MEFISTOFELES *(k Faustovi).*
Ke mně!

(Mizí s Faustem.)

HLAS *(zevnitř, doznívající).*
Jindřichu! Jindřichu!

Johann Wolfgang Goethe: Faust, první díl

Překlad: Audioknihy CZ. Nový český překlad z originálu, který vznikl pro tento projekt a prošel nezávislou korekturou.

Zdroj originálního textu: Project Gutenberg #2229.

Originální text je volné dílo. Překlad a vydání: Audioknihy CZ, licence CC BY 4.0. Můžete jej sdílet a dál používat, pokud uvedete zdroj (Audioknihy CZ, audioknihycz.cz/kniha/faust-goethe/).

Audioknihu připravujeme. Další knihy a audioknihy zdarma najdete na audioknihycz.cz/kniha/faust-goethe/.